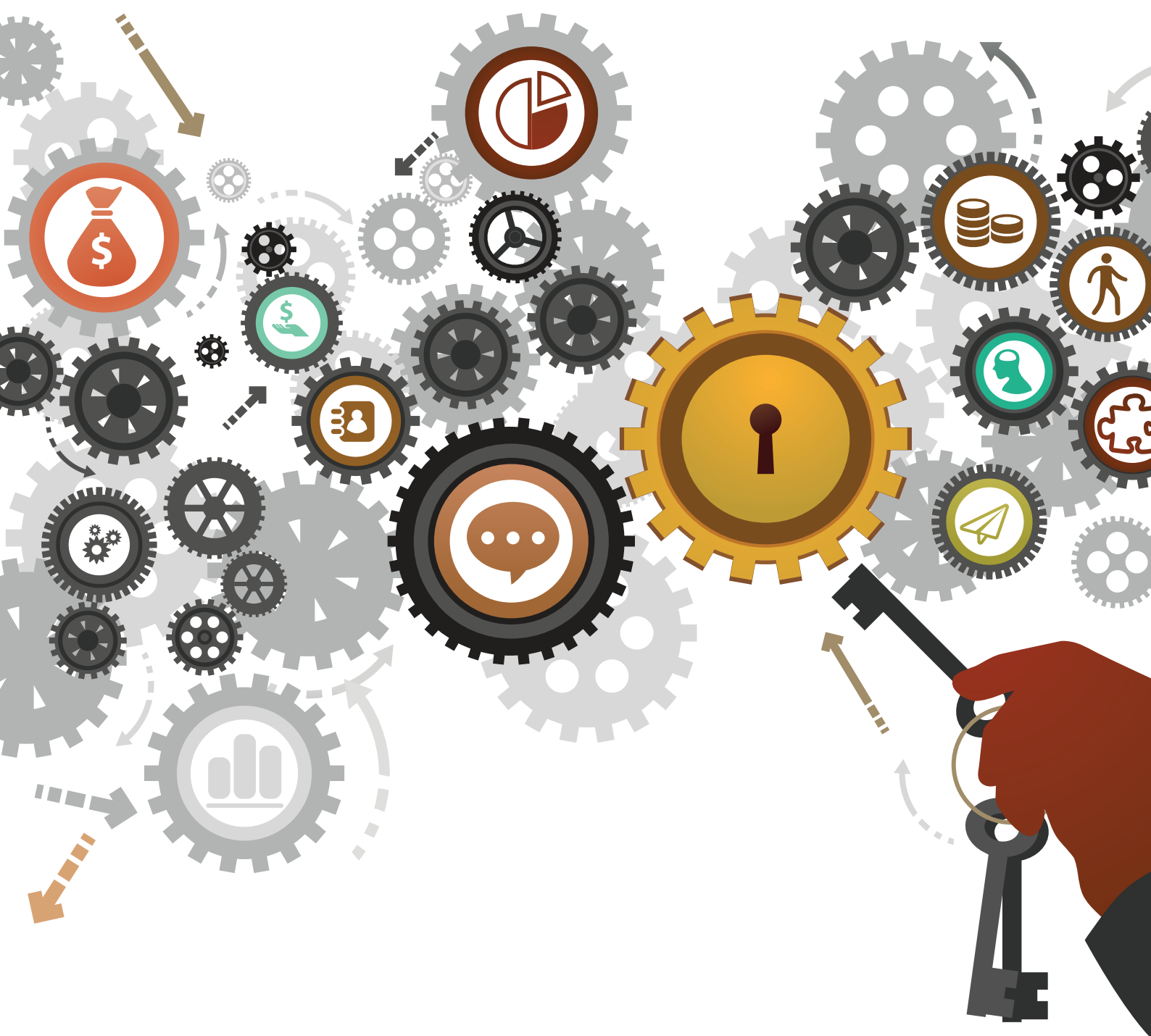

Arbeidslivets skole?

En studie av samarbeidet mellom tekniske fagskoler og lokalt næringsliv

Inga Bilstad Brøyn
Annika Nadira de Leon
Åsa Paaske Gulbrandsen
Astri Menne Sjoner
Line Synnøve Sørensen

Nasjonalt utvalg for teknisk fagskoleutdanning

UiO • Universitetet i Oslo

FORORD

Som en del av Prosjektforum ved Universitetet i Oslo (UiO) har vi våren 2015 utført dette prosjektet på oppdrag for Nasjonalt utvalg for teknisk fagskoleutdanning (NUTF). Prosjektet har omhandlet samarbeidet mellom tekniske fagskoler og omkringliggende bedrifter. Denne rapporten er et resultat av prosjektarbeidet.

Vi ønsker å rette en stor takk til NUTF som har gitt oss et spennende og aktuelt prosjekt. Vi visste lite om tekniske fagskoler før vi startet prosjektarbeidet, og har underveis oppdaget at dette er et spennende felt med mange interessante problemstillinger. Dette er et felt med mange engasjerte mennesker og vi har blitt møtt med mye positivitet.

Vi vil rette en spesiell takk til vår kontaktperson i NUTF, Per-Erik Jevne, som har gitt oss gode innspill underveis i prosjektet. Vi vil også takke Svein Harald Larsen (NUTF) for hjelp med å finne informanter. Videre vil vi rette en takk til Byggenæringens Forlag ved Tom Ekeli og Kjersti Grindal i Byggenæringens Landsforening for at de har stilt lokaler til disposisjon.

En stor takk går også til vår veileder Håkon Høst ved NIFU, for mye hjelp, oppmuntring, og gode råd gjennom hele prosessen.

Avslutningsvis vil vi også takke alle våre informanter som har tatt seg tid til å dele sine erfaringer og synspunkter med oss. Rapporten hadde ikke blitt til uten deres samarbeid!

Inga Bilstad Brøyn

Annika Nadira de Leon

Åsa Paaske Gulbrandsen

Astri Menne Sjoner

Line Synnøve Sørensen

Blindern, 16.05.15

SAMMENDRAG

Denne rapporten belyser hvordan samarbeidet mellom de tekniske fagskolene og næringslivet organiseres og praktiseres på lokalt nivå, og hvilke betingelser som ligger til grunn for dette samarbeidet. Dette har blitt gjort gjennom en kvalitativ casestudie med fire case, hvorav hver består av én skole og to bedrifter. En innledende survey setter de kvalitative funnene i sammenheng.

I rapporten har vi identifisert fire forutsetninger for samarbeid: tid/ressurser, personlige nettverk, motivasjon og ansvar, samt tre systemiske hindre for samarbeid. De hemmende faktorene er NOKUTs godkjenningsordning, dagens finansieringssystem og potensielt en reduksjon av antall fagskoler. Funnene våre diskuteres i lys av teorier om utdanningssystemers sentralisering, utdannings plass i samfunnet, samt institusjonell teori.

Våre funn tyder på at fagskolenes nærhet til arbeidslivet varierer. Det gjør også deres evne til å tilpasse seg bedriftenes kompetansebehov. Kartlegging av behovene i bransjen og utvikling av utdanningstilbud foregår i liten grad og på en lite systematisk måte. Fokus ser ut til å være opprettholdelsen av eksisterende utdanninger gjennom å benytte særlig prosjektarbeid hos bedriftene og gjesteforelesninger som måter å samarbeide på. Til tross for at NOKUT krever et formalisert samarbeid, ser det ut til at formelle avtaler ikke nødvendigvis er de mest funksjonelle. Våre data viser at aktiv og jevn dialog er sentralt for et godt samarbeid, og at en uformell tilnærming synes å åpne for dynamikken som er nødvendig for fagskolenes tilpasning til arbeidslivets behov.

Ut fra dette har vi kommet med forslag på tiltak som kan fremme samarbeid mellom fagskolen og næringslivet.

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	6
1.1. OPPDRAGSGIVER OG MANDAT	7
1.2. PROBLEMSTILLING	7
1.3. RAPPORTENS STRUKTUR	9
2. OM FELTET	10
2.1. DE TEKNISKE FAGSKOLENES OPPRINNELSE	10
2.2. UTDANNING I NORGE	10
2.3. TEKNISK FAGSKOLE I DAG	11
2.4. FYLKESKOMMUNEN SOM EIER: PLIKTER OG FINANSIELLE RAMMER	12
2.5. NOKUT	12
2.6. EN HYBRID I UTDANNINGSSYSTEMET	13
2.7. UTFORDRINGER	14
3. TEORI	15
3.1. UTDANNINGSSYSTEMER SOM ET KOMPROMISS – SENTRALISERING OG DESENTRALISERING	15
3.2. FORUTSETNINGER FOR UTDANNINGSINSTITUSJONERS SUKSESS	16
3.3. INSTITUSJONELL TEORI – SAMARBEIDET SOM EN INSTITUSJON	17
4. METODE	19
4.1. LITT KVANTITET LIKEVEL	19
4.2. KILDER TIL INFORMASJON OG ANALYSE	20
4.3. CASEUTVELGELSE	20
4.4. INFORMASJONSINNHEITING	21
4.5. VALIDITET OG RELIABILITET	22
5. INNLEDENDE KARTLEGGING	24
5.1. TEKNISKE FAGSKOLER OG DERES SAMARBEIDSSTRUKTUR OG –FORM	24
5.2. HVA SAMARBEIDER DE OM?	25
6. ANALYSEDEL 1: CASEPRESENTASJON	26
6.1. CASE 1: DIALOG	26
6.2. CASE 2: AVTALE	28
6.3. CASE 3: TRADISJON	30
6.4. CASE 4: STORBY	32
7. ANALYSEDEL 2: TEMASENTRERT ANALYSE	34
7.1. HVORDAN PRAKTISERES SAMARBEIDET?	34
7.1.1 INNSPILL FRA NÆRINGSLIVET	34
7.2. SAMARBEIDETS STRUKTUR	37
7.2.1. IKKE SÅ FORMELT LIKEVEL	38

7.3. SYSTEMISKE HINDRE FOR SAMARBEID	39
7.3.1. NOKUTS KRAV OG GODKJENNINGSORDNING	39
7.3.2. FINANSIERINGSSYSTEMET	41
7.3.3. SENTRALISERING OG DESENTRALISERING	43
7.4. FORUTSETNINGER FOR SAMARBEID	44
7.4.1. RESSURSER OG TID	45
7.4.2. PERSONLIG NETTVERK	46
7.4.3. MOTIVASJON	48
7.4.4. ANSVAR FOR SAMARBEIDET	49
8. TEORETISK DISKUSJON	52
<hr/>	
8.1. SAMARBEIDET SOM INSTITUSJON	52
8.1.1. REGULERINGER	52
8.1.2. NORMER	53
8.1.3. KULTUR	53
8.1.4. BETINGELSER SOM KAN PÅVIRKE INSTITUSJONALISERINGEN AV SAMARBEIDET	54
8.2. FORUTSETNINGER FOR UTDANNINGSINSTITUSJONERS SUKSESS	55
8.2.1. KOMPETANSEBEHOV	55
8.2.2. Plass i bedriftene	58
8.2.3. POSISJON I SAMFUNNET	59
8.2.4. INTERESSEORGANISASJONER	61
9. AVSLUTNING	63
<hr/>	
9.1. OPPSUMMERING	63
9.2. AVLSUTTENDE BETRAKTNINGER	65
9.2.1. NOKUT OG FINANSIERING	65
9.2.2. FAGSKOLENS MANGE OPPGAVER	66
9.2.3. FAGSKOLEN – ARBEIDSLIVETS SKOLE?	68
10. FORSLAG TIL TILTAK OG VIDERE FORSKNING	69
<hr/>	
11. REFERANSELISTE	71
<hr/>	

TABELLER OG FIGURER

Diagram 1 Samarbeidsstrukturer	24
Diagram 2 Samarbeidsformer	25
Perspektiv fra en tidligere fagskolestudent 1	41
Perspektiv fra en tidligere fagskolestudent 2	56
Perspektiv fra en tidligere fagskolestudent 3	59
Figur 1 Fagskolen som et kompromiss	66

VEDLEGG

Vedlegg 1: Innspill til prosjektskisse – prosjektforum (NUTF)
Vedlegg 2: Revidert mandat
Vedlegg 3: Intervjuguide, fagskolene
Vedlegg 4: Intervjuguide, bedriftene
Vedlegg 5: Eksempel på intervjuguide, nøkkelinformanter
Vedlegg 6: Innledende kartlegging
Vedlegg 7: Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger (NSD)
Vedlegg 8: Forespørsel om deltakelse, skoler

1. INNLEDNING

Framskrivninger mot 2030 spår et stort udekket behov for arbeidskraft med yrkesrettet kompetanse i Norge.¹ NHO-sjef Kristin Skogen-Lund har sammen med LO-leder Gerd Kristiansen pekt på fagskolen som et middel for å møte næringslivets kompetansebehov.² Nær halvparten av NHOs medlemsbedrifter melder om et behov for fagskoleutdannede i 2015.³ Samtidig har kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen har erklært 2015 som fagskolens år.⁴ Fagskoleutdanninger er korte, yrkesrettede utdanninger som er et alternativ til universitets- og høyskoleutdanning. De skal være tilpasset krav og trender i arbeidslivet.⁵

Tema for denne rapporten er nettopp fagskolens evne til å dekke næringslivets kompetansebehov. Vi retter fokus mot hvordan tekniske fagskoler og næringslivet samarbeider for å møte dette behovet. Fagskolesektoren er et komplekst og uklart felt, som har fått relativt lite oppmerksomhet. Det finnes lite forskning på skoleslaget, og spesielt lite om forholdet mellom tilbyder og avtaker. Denne rapporten er et resultat av en kvalitativ casestudie, og er hittil den eneste av slaget i sitt fokusområde. Rapporten er skrevet på oppdrag for Nasjonalt utvalg for teknisk fagskoleutdanning i samarbeid med Universitetet i Oslo.

I desember 2014 utga Kunnskapsdepartementet en norsk offentlig utredning om fagskolene, skrevet av fagskoleutvalget.⁶ Utredningen fikk navnet *Fagskolen: et attraktivt utdanningsvalg*. Den har nå vært på høring og en stortingsmelding ventes i 2016. En av hovedutfordringene som framheves i utredningen handler om arbeidslivets eierskap til fagskolen og fagskolens rolle i å dekke arbeidslivets kompetansebehov.⁷ Det er også det overordnede tema for denne rapporten knyttes til. Vi har derfor brukt fagskoleutvalgets utredning som kunnskapsgrunnlag i arbeidet med vår rapport.

1 Cappelen, Gjefsen, Holm og Stølen 2013: 5, 25 og 37

2 Kristiansen og Lund 2015

3 Solberg, Rørstad, Carlsten og Børing 2015: 5

4 Mørland 2014

5 NOKUT 2015

6 NOU 2014:14: 14

7 NOU 2014:14: 55

1.1. OPPDRAGSGIVER OG MANDAT

Nasjonalt utvalg for teknisk fagskoleutdanning (NUTF) er en frivillig sammenslutning av sentrale aktører innen teknisk fagfelt. Utvalget skal være et organ for samhandling mellom utdanningsgivere, studenter og næringsliv i arbeidet med å utvikle et grunnlag for en nasjonal standard for nivå og innhold i teknisk fagskoleutdanning. Utvalget har også som mål å synliggjøre utdanningen i samfunnet.⁸

I tråd med utvalgets mål om å synliggjøre utdanningen i samfunnet, ønsker utvalget at det skal settes fokus på teknisk fagskole gjennom forskning. Tema og mandat for vårt prosjekt handler derfor om hvordan de tekniske fagskoleutdanningene bør utvikle seg for å best mulig kunne tilpasse seg næringslivets behov for nøkkelkompetanse, innovasjon og omstillingsevne.⁹

1.2. PROBLEMSTILLING

Tilpasningen av fagskoleutdanningen til kompetansebehovet i næringslivet på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå presiseres i fagskolelovens § 1 a.¹⁰ Dette aspektet kan identifiseres som fagskolenes største særtrekk. Det er her fagskolene skiller seg fra de øvrige instansene i det norske utdanningssystemet. Nærheten til næringslivet blir ofte trukket fram som fagskolenes største styrke, samtidig som det berettiger dens eksistensgrunnlag.¹¹

Et godt samspill med arbeidslivet er nødvendig for at fagskoleutdanninger skal kunne være fleksible og evne å tilpasse seg endringer i arbeidslivets behov.¹² Den interaksjonen som foregår i rommet mellom fagskole og arbeidsliv, utgjør således en stor del av nøkkelen til at de tekniske fagskolene skal kunne utføre sin oppgave, oppfylle sitt potensiale og heve sin status i samfunnet forøvrig. Dette har også fagskoleutvalget påpekt som sentralt:

[...] Utdanningenes relevans, definert som tilpasning til arbeidslivets kompetansebehov, må utvikles og sikres i samspillet mellom fagskolene og arbeidslivet. Derfor må arbeidslivets eierskap til fagskolesektoren styrkes. Arbeidslivet, både gjennom partene og avtagende arbeidsliv, må bli tydelige bestillere og brukere av fagskolekompetanse.¹³

⁸ NOU 2014:14: 38

⁹ Se vedlegg nr. 2

¹⁰ Fagskoleloven 2003

¹¹ NOU 2014:14: 89

¹² NOU 2014:14: 123

¹³ NOU 2014:14: 127

For å spisse prosjektets mandat har vi valgt å fokusere på samspillet mellom tekniske fagskoler og deres omkringliggende næringsliv ettersom dette er noe av det som definerer fagskolenes egenart. Vår problemstilling er:

Hvordan er samarbeidet mellom de tekniske fagskolene og næringslivet organisert og praktisert på lokalt nivå, og hvilke betingelser ligger til grunn for dette?

Med denne problemstillingen ønsker vi å få en forståelse av hvordan dette samarbeidet, som sies å karakterisere fagskolens egenart, egentlig fungerer. Dette vil kunne være nyttig i å gi en forståelse av fagskolens rolle i samfunnet, og om viktigheten av en utdanningstype som er nært knyttet til kompetansebehov i arbeidslivet. Vi ønsker også å kunne si noe om hvordan samspillet kan styrkes.

For å operasjonalisere problemstillingen har vi tatt utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål:

1. *Hvilke former for samarbeid finnes i dag på lokalt nivå?*
2. *Hva samarbeider fagskolene og næringslivet om?*
3. *Hvordan samarbeider fagskolene med næringslivet?*
4. *Hva kjennetegner fagskoleutdannedes kompetanse, og hvordan påvirker samarbeidet dette?*
5. *Hvilken nytte ser bedriftene ved å samarbeide med fagskolene?*
6. *Hvilke forutsetninger bidrar til et tilfredsstillende samarbeid?*
7. *Hvilken betydning har systemiske betingelser for samarbeid?*

Vi har tatt utgangspunkt i en bred forståelse av begrepet samarbeid. Vi inkluderer all kontakt mellom fagskolene og lokalt og regionalt næringsliv i vår definisjon av begrepet. Med formelt samarbeid mener vi her skriftlige avtaler, blant annet samarbeidsavtaler, partnerskapsavtaler, og intensjonsavtaler. Samarbeid kan også foregå uformelt. Vi forstår uformelt samarbeid som all kommunikasjon og samspill mellom fagskolene og næringsliv som ikke er nedskrevet.

1.3. RAPPORTENS STRUKTUR

Rapporten er delt i 10 kapitler. I det følgende vil vi først redegjøre for feltets bakgrunn, fagskolens historiske utvikling og dens plass i utdanningssystemet. Vi vil deretter presentere rapportens teoretiske rammeverk og valg av metodisk framgangsmåte for prosjektet.

Analysen av datamaterialet er inndelt i to hovedkapitler (kapittel 6 og 7). I det første kapitlet presenterer vi våre case. Deretter følger en temarelatert analyse, strukturert etter det vi har funnet som forutsetninger og hindre for samarbeid. I lys av relevant teori, vil vi deretter diskutere våre funn. Det vil bli vurdert hvorvidt samarbeidet inneholder institusjonelle elementer, før vi diskuterer fagskolenes status og posisjon i både arbeidslivet og samfunnet for øvrig. Underveis presenteres perspektiver fra tidligere fagskolestudenter gjennom illustrasjonshistorier. Avsluttende betraktninger knytter funn og teori sammen for å finne ut om fagskolen virkelig er arbeidslivets skole, før ulike tiltak presenteres som kan bidra til å styrke samarbeidet mellom skolene og bedriftene.

2. OM FELTET

2.1. DE TEKNISKE FAGSKOLENES OPPRINNELSE

De tekniske fagskolene har lang historie i Norge. Forløperen til fagskolen var bergseminarene i Kongsberg og Røros i siste halvdel av 1700-tallet. Utdanningene ble opprettet for å dekke et behov for praktisk-teoretisk innsikt hos formenn og arbeidsledere.¹⁴ I kjølvannet av den industrielle revolusjon oppsto det på 1800-tallet et økt behov for teknisk skolert personell, og tekniske fagskoler ble opprettet på lokale initiativ for å dekke dette behovet.¹⁵

Etter andre verdenskrig ble det igjen anslått et sterkt økende behov for teknikere i mellomsjiktet mellom ingeniør og fagarbeider. Behovet har vært definert ulikt på forskjellige tidspunkt i arbeidslivets historie.¹⁶ Kompetanseunderskuddet i mellomsjiktet førte til en utdanningspolitisk reform for tekniske utdanninger. Den norske tekniske fagskolen slik vi kjenner den i dag ble etablert i 1968 og vokste fram i et kvalifikasjonsmessig tomrom, skapt av en akademisering av den etablerte ingeniørutdanningen.¹⁷

2.2. UTDANNING I NORGE

Fagskolen vokste altså fram med en identitet som *arbeidslivets* skole. I etterkrigstiden ble det lagt vekt på å løfte det generelle kunnskapsnivået i den norske befolkningen. Forholdet mellom generelle utdanningstyper og yrkesutdanninger, har siden da vært prioritert ulikt. Verdien av yrkesfag har til dels blitt nedvurdert, og fagopplæring i norsk industri har tradisjonelt stått svakt sammenlignet med land som Tyskland.¹⁸ Eksempelvis var et mål med utdanningsreformen av 1994 å styrke graden av allmenne fag i alle grunnkurs på videregående nivå, også på de yrkesrettede linjene. Argumentet for mer teori på alle linjer, var at kunnskapsnivået hadde økt i samfunnet og arbeidslivet generelt.¹⁹

I dag har alle norske statsborgere rett og plikt til å gjennomføre grunnskolen. Alle som har fullført grunnskolen har rett til videregående opplæring som leder fram til studie- eller

¹⁴ Kaldhol 2014: 9

¹⁵ Kaldhol 2014: 9-10

¹⁶ Sakslind 1992: 4-5

¹⁷ Sakslind 1992: 20

¹⁸ Sakslind 1992

¹⁹ Karslen 2015

yrkeskompetanse. Dagens utdanningspolitikk er tuftet på et prinsipp om å gi flest mulig tilgang til den utdanningen de ønsker og er kvalifisert for opptak til. I praksis betyr dette at dimensjoneringen i det norske utdanningssystemet i stor grad er styrt av befolkningens etterspørsel etter utdanning, heller enn av samfunnets etterspørsel etter kompetanse.²⁰ De senere årene har vi sett en synkende søknings- og fullføringsgrad til yrkesfaglige linjer på videregående nivå. En voksende næring og lav søkning til yrkesfaglig utdanning, har ført til et udekket kompetansebehov i samfunnet.²¹

2.3. TEKNISK FAGSKOLE I DAG

Dagens tekniske fagskoleutdanning er yrkesrettet utdanning som bygger på fagbrev fra videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse. Utdanningene har et omfang tilsvarende minimum et halvt studieår og maksimum to studieår. Med yrkesrettet utdanning menes utdanning som gir kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak.²²

Fagskoler er definert som høyere utdanning på tertiært nivå. Skoleslaget plasserer seg på nivå fem i utdanningssystemet, mens høyere utdanning i universitets- og høyskolesektoren ligger på nivå seks (bachelor) og syv (master). Fagskolesektoren opererer med begrepet fagskolepoeng, som beskrivelse for normert studietid.²³ Fagskolesektoren skiller seg fra annen høyere utdanning i Norge i både antall, størrelse, fagområder, opptaksgrunnlag og studielengde. Utdanningene tilbys ofte som deltidsstudier og nettstudier, da store deler av studentmassen er yrkesaktive fagarbeidere.²⁴ I NIFUs kandidatundersøkelse om fagskolestudenter, svarte hele 90% av respondentene fra naturvitenskapelige, håndverksfag og tekniske fag at de var yrkesaktive i sitt fagfelt rett før de startet på fagskoleutdanningen.²⁵

Ved utgangen av 2013 var det 111 fagskoler i Norge, og antallet fagskolestudenter var 16420.²⁶ Tilbyderne er både offentlige og private, og dekker et stort omfang av fagområder. Tekniske fagskoler utgjør en sentral del av fagskoletilbudet. Hele 43 % av fagskolesektorens

²⁰ NOU 2014:14: 18

²¹ Cappelen et al. 2013: 5 og Solberg et al.2015: 5

²² Fagskoleloven 2003: § 1a

²³ NOU 2014:14: 2

²⁴ NOU 2014:14: 31

²⁵ Waagene og Støren 2013: 26

²⁶ NOU 2014:14: 31-32

utdanningstilbud kategoriseres som naturvitenskaplige, tekniske- eller håndverksfag.²⁷ De tekniske fagskolene er i all hovedsak offentlige fagskoler.

2.4. FYLKESKOMMUNEN SOM EIER: PLIKTER OG FINANSIELLE RAMMER

Fylkeskommunen er gjennom Fagskoleloven pålagt å sørge for at det tilbys godkjent fagskoleutdannings som tar hensyn til lokalt, regionalt og nasjonalt kompetansebehov i prioriterte samfunnsområder.²⁸ I dagens ordning er fylkeskommunen eier for de offentlige fagskolene, og har dermed også finansieringsansvaret. Finansieringstilskudd til fagskolen gis fylkeskommunen gjennom statsbudsjettet, som frie midler. Tilbydere av godkjent fagskoleutdanning søker fylkeskommunen om offentlig tilskudd. Fordelingen av midlene tar utgangspunkt i rapporterte studenttall per 1. oktober to år før bevilgningsåret. Denne formen for rammefinansiering betyr at ved økende antall fagskolestudenter tildeles en lavere sats per student, og omvendt ved motsatt tilfelle.²⁹

Ulike fagskoleutdanninger har ulike kostnadsnivå.³⁰ Et godt tilbud av teknisk fagskoleutdanning krever at tilbyder stiller med avansert og oppdatert teknisk utstyr. Dette er kostnadsintensivt. Fordi midlene til fagskoleutdanninger er lagt til fylkeskommunenes frie inntekter, vil fylkeskommunene i utgangspunktet kunne legge ned kostnadsintensive utdanninger til fordel for mindre kostnadsintensive fagområder. Likevel vil de fortsatt oppfylle sin lovpålagte plikt om å tilby fagskoleutdanninger, påpeker fagskoleutvalget. Gitt dagens finansieringssystem, kan økonomiske insentiver ”trekke beslutninger i andre retninger enn det som burde være det fremste vurderingskriteriet, nemlig fagskolens ansvar for å bidra til å dekke næringslivets kompetansebehov”, hevder fagskoleutvalget.³¹

2.5. NOKUT

Skoler og utdanningstilbud må være godkjent av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) for å rettmessig kunne kalle seg fagskoler og fagskoleutdanninger.³²

Godkjenningsordningens formål er å sikre tilfredsstillende utdanning og vilkår for studentene,

²⁷ NOU 2014:14: 34

²⁸ Fagskoleloven 2003: § 1a

²⁹ NOU 2014:14: 41-42

³⁰ Lekve, Moen og Reiling 2014: 30-45

³¹ NOU 2014:14: 65

³² Fagskoleloven 2003: § 10

samt å bidra til at samfunnet kan ha tillit til kvaliteten i fagskoleutdanningen.³³ NOKUT stiller krav til tilbydere om å utarbeide et system for kvalitetssikring av utdanningen, samt årsrapporter som evaluerer utdanningene på grunnlag av kvalitetssikringssystemet.³⁴ Tilbydere av fagskoleutdanninger må søke NOKUT om godkjenning til hvert enkelt utdanningstilbud. Fagskolene har altså ikke institusjonsakkreditering på samme måte som uh-sektoren.³⁵

Nært samarbeid med yrkesfeltet er en forutsetning for å kunne tilby yrkesrettet utdanning av god kvalitet. NOKUT krever derfor at tilbydere har formelt samarbeid med aktører i yrkesfeltet.³⁶ Samarbeidet skal i følge NOKUT bidra til at tilbydere både kan "[...] utvikle nye tilbud som dekker et kompetansebehov i markedet, og oppdatere eksisterende utdanninger slik at de er i tråd med utviklingen i yrkesfeltet".³⁷

2.6. EN HYBRID I UTDANNINGSSYSTEMET

Fagskoleutdanningen i Norge har hatt en komplisert historisk utvikling, med stadige endringer i finansieringsform og ansvarsforhold.³⁸ Helt fra den formelle etableringen av skoleslaget på 1960-tallet, har fagskolen vært en hybrid i det norske utdanningssystemet. Den kunne ikke integreres i utdanningshierarkiet som noe annet skoleslag, og ble derfor administrativt lagt under og sideordnet videregående skole. Likevel skulle skolen regnes som over det videregående nivået.³⁹

Fagskolen er dessuten å anse som mindre homogen enn de andre skoleslagene, ettersom dens opprinnelige formål var å dekke lokale behov. Forsøk på å løse problemene med fagskolens vage systemplassering, har vært å øke andelen allmennfag i utdanningen. Dette for å skape en helhet og sammenheng i det tekniske utdanningssystemet. Disse tiltakene får i midlertid konsekvenser i form av en akademisering av utdanningen, og kan svekke dens næringslivsorientering. Brede allianser av krefter i industri og teknisk skoleverk motarbeidet derfor en slik utvikling på 1980-tallet.⁴⁰ Dette fordi teknisk fagskole ble oppfattet som en

³³ NOKUT 2015^a

³⁴ NOKUT 2013: 30-31 og Forskrift om kvalitet i høyere utdanning 2010: § 5-2. 3c

³⁵ NOU 2014:14: 37

³⁶ Fagskoletilsynsforskriften 2013: §§ 4-6 og 5-1

³⁷ NOKUT 2013: 30

³⁸ Lekve et al. 2014: 3

³⁹ Sakslind 1992: 22

⁴⁰ Sakslind 1992: 21-22

viktig aktør i møtet med et nytt krav om omstillingsdyktighet, ny teknologi og fleksibilitet i produksjon, gitt nye strukturer i verdensmarkedene.⁴¹ Teknisk fagskole har således tatt mål av seg til å være et svar på et behov i næringslivet, samtidig som behovsdefinisjonene har skiftet med konjunkturer og industripolitiske regimer.⁴²

2.7. UTFORDRINGER

Tross diffus plassering i utdanningssystemet, er teknisk fagskole godtatt som nyttig.⁴³ Likevel er fagskolen lite innarbeidet i arbeidslivet.⁴⁴ Fagskoleutvalgets utredning peker på en rekke utfordringer i fagskolesektoren. Først fastslår utvalget en uklar og lite integrert posisjon i utdanningssystemet. Videre peker utvalget på næringslivets manglende eierskap og kjennskap til fagskolen som utdanning. Samtidig sliter fagskolen med å oppfylle sin oppgave om å dekke næringslivets kompetansebehov på en tilstrekkelig måte. Utvalget diskuterer også et kvalitetsproblem i skoleslaget, og peker samtidig på dagens styrings- og finansieringsordninger som lite hensiktsmessige.⁴⁵ Et av tiltakene utvalget foreslår er å redusere antall offentlige fagskoler fra 46 til mellom 5 og 9, og at staten overtar som eier. Fagskoleutvalget hevder dette vil bidra til en bedre helhetlig styring, mer robuste fagmiljøer og en sterkere administrasjon som vil lette fagskolenes omstillingsevne og mulighet for utvikling av fagskoletilbudene.⁴⁶

⁴¹ Sakslind 1992: 6

⁴² Sakslind 1992: 22

⁴³ Sakslind 1992: 26

⁴⁴ NOU 2014:14: 18 og Sakslind 1992: 26

⁴⁵ NOU 2014:14: 55

⁴⁶ NOU 2014:14: 100-101

3. TEORI

I dette kapittelet presenterer vi teorier som kan bidra til å belyse fagskolenes samarbeid med arbeidslivet. Først tar vi for oss en teori om utdanningssystemers utvikling. Videre vil vi presentere en teori som beskriver krav som må være til stede for at en utdanning skal lykkes. Deretter legger vi fram institusjonell teori, for å kunne vurdere fagskolens samarbeid med lokalt næringsliv som en mulig institusjon.

3.1. UTDANNINGSSYSTEMER SOM ET KOMPROMISS – SENTRALISERING OG DESENTRALISERING

Margaret Archer har studert hvordan utdanningssystemer har blitt til, og hvordan de endres.⁴⁷ Hun hevder at utviklingen av statlige utdanningssystemer tradisjonelt har vært preget av en kamp mellom grupper som kjemper om kontroll over utdanningen. Dette betyr at et lands utdanningsinstitusjoner sjelden vil være et resultat av én gruppes ønsker, men vil representere et kompromiss mellom ulike interesser.⁴⁸ Samtidig vil aktørenes syn på utdanningen være formet av samtidens kunnskapsstatus, og gjennomføringen vil begrenses av tilgjengelige ressurser og ferdigheter.⁴⁹ Både kulturelle og strukturelle faktorer påvirker hvordan utdanningsinstitusjoner blir seende ut.

Archer fokuserer særlig på hvordan statlige utdanningssystemer har blitt forskjellige i ulike land.⁵⁰ Den største forskjellen går mellom sentraliserte og desentraliserte systemer. Særlig interessant for vårt tema er det Archer identifiserer som problemer ved måter å organisere utdanning på. Archer hevder at et vanlig problem ved desentraliserte systemer er at de utvikler seg i forskjellige retninger, som en følge av underkoordinering fra sentralt hold.⁵¹ Her vil små endringer skje kontinuerlig. Sentraliserte systemer har på den annen side hatt problemer med at utdanningen har blitt lite tilpasset til de omkringliggende omgivelser. Dette har vært som en følge av at institusjonene har vært overkontrollert. Slike systemer er ofte vanskelig å endre uten lovgivende intervensjoner.⁵² Archer peker på en tendens på 1990-tallet,

⁴⁷ Archer 2013

⁴⁸ Archer 2013: xv og 3

⁴⁹ Archer 2013: 3

⁵⁰ Archer 2013: xvii

⁵¹ Archer 2013: xxiii og 617

⁵² Archer 2013: 617

hvor statlige utdanningssystemer i økende grad utviklet en sentralisert struktur.⁵³ Dette kan bidra til å belyse fagskoleutvalgets forslag om en drastisk reduksjon av antall fagskoler, og sentralisering av eierskapet.⁵⁴

3.2. FORUTSETNINGER FOR UTDANNINGSINSTITUSJONERS SUKSESS

For å sette fagskolens samarbeid med lokalt arbeidslivet i en sammenheng, er det relevant å se på teorier om kriterier for utdanningstypers suksess. Rune Sakslind hevder at spørsmål om utdanningssystemet ofte er omstridt, fordi interessenter er involvert. Dette gjelder også tekniske yrkesutdanninger. Her kan interesser knyttes til etablerte fag og posisjoner, andre tilbydere av utdanning, og arbeidslivets parter. Formell utdanning tilbyr kompetanse, gir adgang til stillinger, lønn og sosiale goder, og ikke minst status. Dette gjør at utdanning blir et aspekt ved samfunnets maktforhold og sosiale struktur. Derfor er det relevant å vurdere hvordan utdanning og arbeidslivsforhold påvirker hverandre gjensidig.⁵⁵

Et sentralt mål ved utviklingen av utdanningsinstitusjoner er å skape en type arbeidskraft som kan svare på arbeidslivets behov. Fagskoleutdannede kan nettopp tolkes å skulle være en slik type arbeidskraft. Sakslind påpeker at dersom en utdanning skal lykkes på lang sikt, må det etableres et kretsløp, hvor arbeidskraftkategorier stabiliseres i samfunnet. Det krever at betingelsene er til stede for at en kvalifikasjonstype etableres, og reproduseres.⁵⁶ Ingrid Drexel beskriver fire slike forutsetninger for at en type arbeidskraft kan stabiliseres som en samfunnsmessig kvalifikasjonstype.⁵⁷ For det første må det utvikles et sett *nye faglige og sosiale kvalifikasjoner*. Disse må kunne løse problemer bedriften har, som andre typer arbeidskraft ikke klarer å løse tilstrekkelig. Altså må utdanningen svare til et behov i arbeidslivet. Videre må det finnes en *klart avgrenset plass* for arbeidskraften i bedriftene, relatert til arbeidsdeling, lønn og karriereordninger. Dette er indikatorer som viser til arbeidskraftens relasjon til andre yrkesgrupper og stillinger. I tillegg må arbeidskraften finne sin *posisjon i samfunnet*, og i samfunnets reproduksjonsprosess. Arbeidskraften må bli akseptert på arbeidsmarkedet, ha et tydelig utdanningsløp, og en relativt klar karrierevei. Beskyttet yrkestittel og en tydelig yrkesidentitet kan være tegn på en etablert posisjon i

⁵³ Archer 2013: xxiii

⁵⁴ NOU 2014:14: 101

⁵⁵ Sakslind 1992: 1-2

⁵⁶ Sakslind 1992: 3

⁵⁷ Drexel 1989 i Sakslind 1992: 3-4

samfunnet. Endelig må det eksistere *aktiviteter av faglig-politisk karakter*, og organisering rettet mot å sikre gruppens interesser. Disse fire forutsetningene er mer eller mindre avhengige av hverandre, og påvirker hverandre gjensidig.⁵⁸

Drexels kriterier refererer altså til forutsetninger for at en utdanning skal lykkes i samfunnet, og viser at et kretsløp må etableres. Dette er relevant når vi forøker å belyse fagskolens utvikling, dens relasjon til lokalt næringsliv, samt å forstå fagskoleutdannende som en kompetansetype i samfunnet.

3.3. INSTITUSJONELL TEORI – SAMARBEIDET SOM EN INSTITUSJON

Institusjonell teori er opptatt av å forklare hva som gjør at samfunnsstrukturer reproduseres og blir selvforsterkende.⁵⁹ Teoriene forstår institusjoner som komplekse fenomener som utvikler seg over tid. Vi ønsker å se fagskolens samarbeid med omkringliggende næringsliv i lys av institusjonell teori. Dette kan hjelpe oss å belyse hvorvidt fagskolens samarbeid med næringslivet er å anse som stabilt og varig.

I organisasjonsteorien defineres en *institusjon* som et mønster for kollektiv handling, eller et resultat av vårt behov for å skape mønster i våre handlinger.⁶⁰ Institusjoner karakteriseres av at de er motstandsdyktige når det gjelder endring, de overføres gjennom generasjoner og de opprettholdes og reproduseres. Richard Scott identifiserer tre elementer eller søyler, som til sammen utgjør et viktig grunnlag i en institusjon.⁶¹ De tre søylene bidrar også til å styrke institusjonens legitimitet, og rettferdiggjøre dens eksistens. Det er viktig at alle elementene er tilstede for at institusjonen skal opprettholdes, men til tider kan noen dominere mer enn andre. I robuste institusjoner virker alle elementene i en kombinasjon, og bidrar til institusjonens livsgrunnlag.⁶²

Det første elementet er den *regulativ søylen*. Den regulerer våre handlinger og atferd gjennom regelverk. Regelverk har en bindende og tvingende virkning og lover kan brukes som et eksempel. Dersom loven ikke overholdes, vil sanksjoner følge.⁶³

⁵⁸ Drexel 1989 i Sakslind 1992: 3-4

⁵⁹ Eriksson-Zetterquist, Kalling, Styhre og Woll 2014: 249-264

⁶⁰ Eriksson-Zetterquist et al. 2014: 247

⁶¹ Scott 2014: 56-57

⁶² Scott 2014: 71-74

⁶³ Scott 2014: 59-64

Scotts andre søyle er et *normativt* element. Dette handler om hva slags uskrevne regler og forventinger som ligger til grunn i en institusjon. Den normative søylen tar for seg roller, verdier og normer som sammen bidrar til å legitimere eller rettferdiggjøre hvordan ting gjøres.⁶⁴

Det tredje elementet i institusjoner er den *kultur-kognitiv søylen*. Denne viser viktigheten og påvirkningen av individers tanker og tolkninger på institusjoner. Vi formes alle av kulturen vi er en del av, og dette vil påvirke hvordan vi tolker situasjoner. Basert på dette utøver vi praksiser.⁶⁵

⁶⁴ Scott 2014: 64-66

⁶⁵ Scott 2014: 66-70

4. METODE

Tidlig i prosjektprosessen ble vi oppmerksomme på at den eksisterende kunnskapen rundt fagskolesystemet var svært begrenset. Det var vanskelig å finne gode kilder som kunne fortelle noe spesifikt om hvordan det lovfestede kravet til samarbeid med lokalt næringsliv ble fulgt opp i praksis.

Det som fantes av data om, og forskning på fagskolen var i stor grad basert på kvantitative undersøkelser, som for eksempel NIFUs kandidatundersøkelse.⁶⁶ Men man sitter stadig igjen uten å forstå hvorfor ting er som de er, og uten å vite hvilke krefter som ligger til grunn for dagens situasjon. Ei heller får man vite særlig mye om hvilket arbeid som gjøres av de ulike aktørene for å bedre kommunikasjonen med næringslivet. Vi ville gjerne finne ut *hvorfor* og *hvordan* skoler og bedrifter samarbeidet med hverandre. Dermed var det mer nærliggende å gjennomføre en kvalitativ undersøkelse.

4.1. LITT KVANTITET LIKEVEL

På tross av at det er presisert i både fagskoleloven og -forskriften at fagskolene skal samarbeide med næringslivet og at fagskolene skal være tilpasset dets kompetansebehov,⁶⁷ finnes det få føringer på hvordan dette skal gjennomføres i praksis. I en innledende fase i prosjektet, ble det derfor gjennomført en kartlegging av hvilke samarbeidsformer som finnes mellom fagskoler med utdanninger innen bygg- og anleggssektoren og lokalt næringsliv. Formålet med en slik kartlegging var todelt. Den var ment å skaffe mer oversikt over feltet og hjelpe til utvelgning av case. I tillegg var den ment å bli brukt i analysen som et bakteppe. Når vi analyserer ulike samarbeidsformer utfra de kvalitative intervjuene, kan vi også si noe om hvor utbredt den aktuelle samarbeidsformen er i sektoren.

Undersøkelsen ble gjennomført på e-post etter telefonsamtaler til hver enkelt av de 15 skolene. Vi fikk dermed sikret at spørsmålene ble sendt til rette vedkommende på hver skole. Denne framgangsmåten sikret en svært høy svarprosent (93 %). Dermed kan vi si at den oversikten vi har over samarbeidsformer mellom tekniske fagskoler og næringsliv er dekkende på tross av at det bare foreligger svar fra 14 skoler.

⁶⁶ Waagene og Støren 2013

⁶⁷ Fagskoleloven 2003: § 1 a og Fagskoletilsynsforskriften 2013: § 3-1

4.2. KILDER TIL INFORMASJON OG ANALYSE

Analysen i denne rapporten bygger på dybdeintervjuer med fire ulike fagskoler og omkringliggende bedrifter. Skolene har blitt behandlet som *case*.⁶⁸ De fire casene har så blitt sammenlignet for å finne mønstre, likheter og forskjeller i måten de samarbeider med bedriftene på. Hvert case har bestått av én skole og to samarbeidende bedrifter. Kollektive casestudier tar sikte på å belyse ett tema utfra flere perspektiver.⁶⁹

Vår primære informasjonskilde har vært dybdeintervjuer med sentrale personer på de ulike skolene og i bedriftene. I tillegg har vi også gjennomført fire dybdeintervjuer med ulike nøkkelinformanter, personer som i kraft av sin stilling og erfaring har dyptgående kunnskap om de tekniske fagskolene. Intervjuene med nøkkelinformantene har vært nyttige for å skape en oversikt over feltet, og for å sette casene i en større sammenheng. Intervjuene har vart mellom 40 minutter og 2 timer. 16 intervjuer gir oss dermed et omfattende grunnlag for å kunne svare på denne rapportens problemstilling.

4.3. CASEUTVELGELSE

Mange har et forhold til forskning som innebærer at denne skal være generaliserbar, altså si noe generelt som er gjeldende for andre lignende fenomener eller situasjoner.⁷⁰ En slik generaliserbarhet har ikke vært målet for denne rapporten. Casene vi har undersøkt har ikke tatt sikte på å være representative i statistisk forstand. Likevel er det gjort et forsøk på å ha en viss spredning i caseutvalget hva gjelder skolenes størrelse, samarbeidsomfang og demografiske omgivelser.

Resultatene fra e-postundersøkelsen ble i noen grad brukt til å velge hvilke caser vi skulle fokusere på. I tillegg spilte noen praktiske hensyn inn. Særlig geografi var begrensende for caseutvalget. Vi ønsket å snakke med skoler som hadde et litt ulikt syn på hvordan samarbeidet med næringslivet skulle praktiseres, og mener vi har lykket med dette. Rapporten hevder ikke å være representativ for alle tekniske fagskoler i Norge, men vi har forsøkt å velge skoler som varierer i noen grad. Målet har vært at casene skulle være så representative som mulig, slik at funnene vil kunne være overførbare til andre skoler med like kjennetegn og

⁶⁸ En case er et allerede avgrenset tilfelle av noe. Ved å studere case, studerer vi dermed ikke *alle* fagskolene, men enkelte tilfeller, eller case, av hvordan disse samarbeider.

⁶⁹ Creswell 2007: 74

⁷⁰ Yin 2014: 40

at de kan representere et bredt bilde av samarbeidsformer på tvers av de tekniske fagskolene i landet.

Det var altså skolene som utgjorde utgangspunktet for casene våre. Å velge ut hvilke bedrifter vi skulle prate med, ble dermed gjenstand for en viss utvalgsskjevhet, da det av praktiske hensyn måtte være opp til hver enkelt skole hvilke samarbeidspartnere de oppga og hvilke de mente det var mest sannsynlig at vi fikk snakke med. Vi har i stor grad valgt å gjøre avtaler med de bedriftene som skolene har henvist oss til. Vi vil ikke hevde at disse funnene skal kunne gjelde alle fagskoler over hele landet og alle mulige bedrifter de kan samarbeide med. Målet har vært å belyse ulike måter samarbeid kan være organisert på, og hvilke betingelser som ligger til grunn for dette. Vi mener derfor å kunne forsvare en informert utvelging av våre informanter. I ett av våre case, ble imidlertid utvalget av bedrifter gjort noe tilfeldig. Vi fikk ikke oppgitt noen bedrifter eller kontaktpersoner, men ble kun henvist til en liste over samarbeidspartnere på skolens hjemmeside. De bedriftene vi endte med å intervju, var de to eneste som sa seg villige til å stille opp, fordi ingen andre kjente til samarbeidet.

Et annet aspekt som i stor grad har vært utenfor vår kontroll, er *hvem* vi har fått snakke med på de enkelte skolene og hos bedriftene. Her har vi ikke ønsket å legge føringer på de ulike aktørene, men har lagt fram det overordnede målet med prosjektet, for så å la det være opp til dem hvem det ville være mest hensiktsmessig for oss å prate med. Dette har medført at vi på noen skoler har hatt intervju med rektor, mens på andre skoler har vi snakket med fagansvarlige eller linjekoordinatorer. Det samme gjelder for bedrifter. Vi har vært prisgitt deres forståelse av prosjektet og deres oppfatning av hvem vi helst burde prate med. Dette har medført at vi har snakket med noen prosjektledere, noen HR-ansvarlige og noen bedriftsledere. På den ene siden har dette bidratt til at vi har fått et bredere bilde av ulike aktørers forståelse av fagskolen og ulike samarbeidsformer. På den annen side har dette i enkelte tilfeller gjort at vi kanskje ikke har fått all tilgjengelig informasjon om samarbeidet hos den enkelte bedrift eller skole, da noen av informantene ikke har hatt fullstendig kunnskap om samarbeidets omfang utover sitt eget felt.

4.4. INFORMASJONSINNHEITING

Noen av fordelene med dybdeintervju, er at man får svar også på spørsmål som man ikke visste man hadde. I en intervjusituasjon har man også mulighet til å stille

oppfølgingsspørsmål. Denne muligheten har man sjeldent ved en spørreundersøkelse, og dette har vært en stor styrke i dette prosjektet. Intervjuene i dette prosjektet kan derfor karakteriseres som semistrukturerte, altså at vi hadde en intervjuguide, men ikke slavisk holdt oss til denne. Vi har sett at de ulike aktørene har svært ulike oppfatninger av samarbeid mellom fagskoler og næringsliv, og muligheten til å grave videre i utsagn og påstander har vært av stor verdi i både informasjonsinnhenting og i analysen.

I en slik situasjon, må man imidlertid alltid være bevisst en eventuell intervju effekt, altså informanter som forsøker å male et mer positivt bilde av virkeligheten.⁷¹ Dette kan ikke sies å ha vært et stort problem i denne studien, da vi har intervjuet folk i sin yrkessituasjon og behandlet lite sensitive temaer. Men vi har sett at der informanter har vært usikre på hvor mye de har samarbeidet med næringslivet eller med fagskolen, har det kommet fram stadig mer informasjon utover i intervjuet. Det har også framstått som at noen informanter oppfatter nærhet mellom fagskolen og næringslivet som stadig viktigere utover i intervjuet. Dette har særlig fått sitt uttrykk ved snakk om motivasjon for, og følger av, samarbeid. Vi mener likevel å ha kontrollert godt for en slik effekt ved at vi har sett intervjuene under ett, og ikke minst ved at vi har behandlet casene under ett.

I hver case skulle vi aller helst snakket med skolen først, for deretter å snakke med bedriftene den enkelte skole samarbeider med etter å ha analysert intervjuet. Dette ville gitt oss muligheten til å snakke med bedriftene med et bedre utgangspunkt, da vi kunne ha forberedt spørsmål som gikk spesifikt på det enkelte samarbeidet. Av praktiske grunner, har dette ikke vært mulig i alle casene. Prosjektet har hatt et begrenset budsjett og en stram tidsramme, noe som har gjort at vi har vært nødt til å prioritere å besøke både bedrifter og skole på samme dag for å unngå mye reisetid og store reiseutgifter.

4.5. VALIDITET OG RELIABILITET

Disse to begrepene gir uttrykk for forskningskvalitet. Validitet handler om at svarene man får belyser det man er ute etter å undersøke.⁷² Dette er gjerne et større problem i spørreundersøkelser, da spørsmål lett kan misforstås. I en intervjusituasjon har man mulighet til å nyansere og klargjøre eventuelle spørsmål som informantene ikke forstår. Et eventuelt validitetsproblem ved kvalitative intervjuer kan være at informantene trekker svar opp av

⁷¹ Tjora 2012: 118

⁷² Grønmo 2004: 221

hatten og svarer det vedkommende tror vi ønsker å høre.⁷³ Som presisert ovenfor, virker imidlertid ikke en slik intervju-effekt å ha hatt stor innvirkning på våre informanter.

Reliabilitet, altså at man har pålitelige data som ikke avhenger av person og situasjon, er en noe større utfordring i kvalitative undersøkelser.⁷⁴ Svarene vi får vil, som allerede nevnt, avhenge av kunnskapen til den personen vi har fått mulighet til å møte. Dette er noe vi har vært oppmerksomme på hele veien, og forsøkt å ta høyde for så godt det har latt seg gjøre. Flere informanter nevner selv at de ikke har fullstendige svar på alle spørsmålene vi stiller.

Gjennom informasjonsinnhentingene sørget vi for at alle i prosjektgruppen kjente til alle casene. På alle intervjuene var vi to stykker som reiste sammen. Transkriberingsjobben ble fordelt slik at man kun transkriberte intervjuer man selv ikke hadde vært tilstede på. Da analysejobben begynte, hadde alle derfor en viss kjennskap til samtlige case. Hele prosjektgruppen har analysert dataene i felleskap. Det har vært tidkrevende, men har sammen med fordelingen av intervjuing og transkribering styrket reliabiliteten til våre funn. Alle funnene vi presenterer i analysekapitlene er dermed sikret av fem mennesker som alle har en inngående kjennskap til våre data. Dette svekker muligheten for at personlige oppfatninger styrer hvilke funn vi trekker fram.

I analysearbeidet har kategoriene framkommet av våre data, og ikke omvendt. Det temabaserte analysekapittelet (kapittel 7) er dermed delt opp etter fellesnevnerne på tvers av casene. I en typisk casestudie ville man kanskje sette casene mer under ett enn vi har gjort, men våre case består av både bedrifter og skoler. I enkelte sammenhenger har det derfor vært mest relevant å se skolenes uttalelser mot hverandre, og i andre sammenhenger er det bedriftenes perspektiver som har vært mest relevante.

⁷³ Tjora 2012: 118

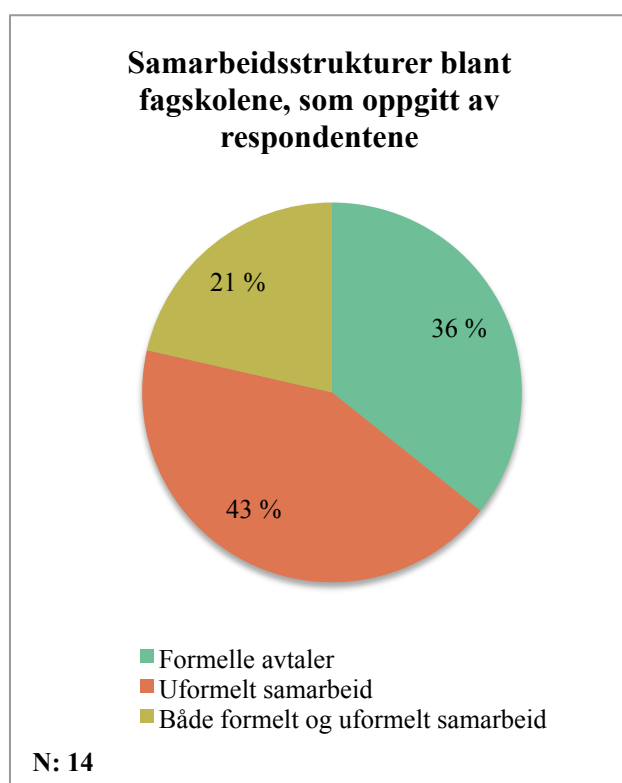
⁷⁴ Grønmo 2004: 220

5. INNLEDENDE KARTLEGGING

5.1. TEKNISKE FAGSKOLER OG DERES SAMARBEIDSSTRUKTUR OG –FORM

Alle fylkeskommunale tekniske fagskoler i landet med bygg- og anleggsrelaterte utdanninger har fått muligheten til å svare på en e-postundersøkelse om deres samarbeid med lokalt næringsliv.⁷⁵ Antallet respondenter er relativt lav, men svarprosenten er høy (93 %), noe som gir et godt bilde på hvordan de ulike fagskolene i Norge praktiserer sitt samarbeid med næringslivet.

Diagram 1 Samarbeidsstrukturer

Det synes av denne undersøkelsen at alle de tekniske fagskolene har et mer eller mindre utstrakt samarbeid med lokalt næringsliv, men det er tydelig at de praktiserer det ulikt. Vi har identifisert 3 hovedgrupper blant fagskolene når det kommer til strukturen på deres samarbeid med næringslivet.

Mange har kun uformelle avtaler og muntlig dialog, her kalt ”uformelt samarbeid”. Disse fokuserer på jevn og god dialog med sine samarbeidspartnere. En annen, noe mindre gruppe, har kun skriftlige avtaler med sine samarbeidspartnere, hvor det spesifiseres

hva de skal samarbeide om og hvordan dette skal gjennomføres.

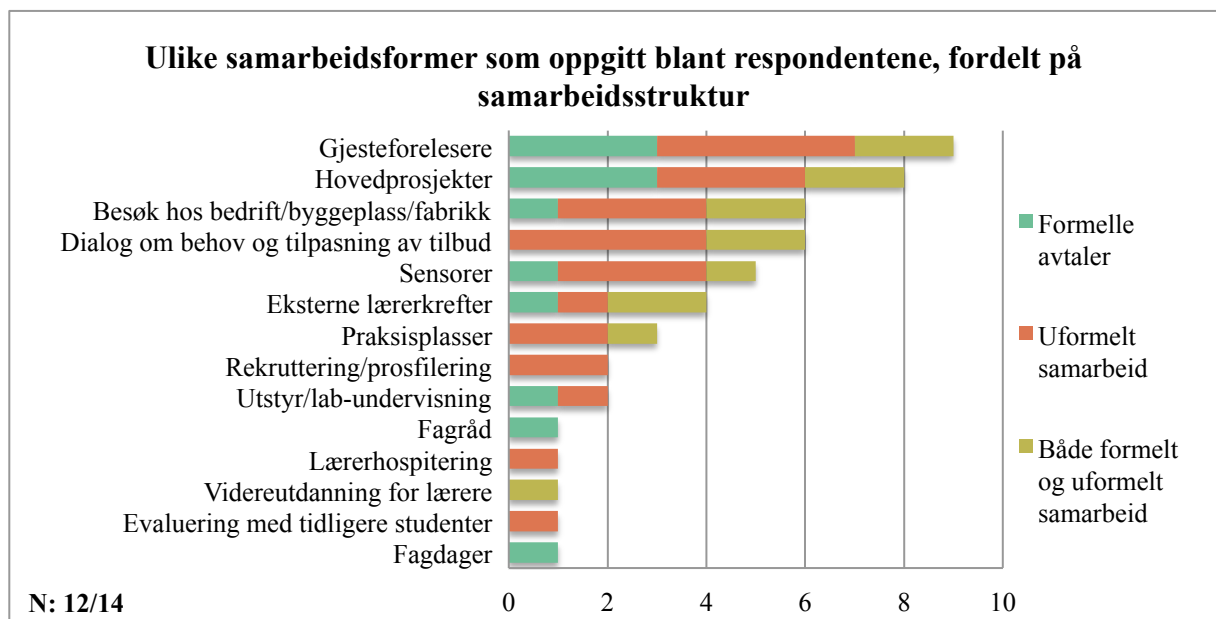
En tredje gruppe praktiserer begge disse formene for samarbeid. Flere av disse oppgir et ønske om å formalisere sine eksisterende, uformelle avtaler. De ser på uformelt samarbeid som en begynnelse, som de håper kan ende med formelle avtaler.

⁷⁵ Vi har tatt utgangspunkt i DBH Fagskolestatistikks kategorisering av fagskoleutdanning, og tatt kontakt med alle offentlige fagskoler som tilbød utdanninger under kategorien ”Bygg- og anleggsgag” i 2014, med unntak av maritime fag, petroleumsgag og bilteknikk. NSD DBH: 2014

5.2. HVA SAMARBEIDER DE OM?

Vi ser av denne undersøkelsen at de mest utbredte samarbeidsformene, på tvers av de tre store gruppene, er bruk av gjesteforelesere, ekskursjoner og formidling av hovedprosjekter. Dialog rundt kompetansebehov og utvikling av utdanningstilbud er også relativt utbredt. Det interessante med denne kategorien, er imidlertid at den ikke oppgis av noen av de som kun har formelle avtaler. Dette kan skyldes at to av respondentene i denne kategorien ikke oppga noen samarbeidsformer, men kun henviste til nettbaserte oversikter med få detaljer. Likevel er dette et interessant funn, særlig fordi dette er den eneste samarbeidsstrukturen NOKUT godkjenner. Våre data viser imidlertid at denne måten å samarbeide på, ikke ser ut til å gjøre at man som skole blir flinkere til å holde dialog med næringslivet om deres behov, ei heller til å tilpasse utdanningene til den kompetansen som etterspørres.

Diagram 2 Samarbeidsformer

Vi kan imidlertid se at det ikke er noen store forskjeller på *hva* skolene samarbeider om ut fra hvordan de velger å organisere samarbeidet. I en åpen undersøkelse uten svaralternativer, samler skolene seg rundt et begrenset knippe av samarbeidsformer.

En slik undersøkelse gir imidlertid nesten flere nye spørsmål enn svar. Den følgende delen skal derfor belyse hvordan samarbeidet fungerer i praksis, bak tallene og bak det skolene oppgir av svar på korte og konsise spørsmål.

6. ANALYSEDEL 1: CASEPRESENTASJON

I denne første delen av analysen vil vi introdusere de fire casene i studien. Hver består av én fagskole, og to bedrifter som inngår i en eller annen form for samarbeid med skolen.

Presentasjonen baserer seg primært på kvalitative dybdeintervjuer med representanter fra skolene og bedriftene, og i tillegg noe surveydata fra den innledende kartleggingen.

Her vil vi først og fremst se på hver case for seg for å belyse variasjonen mellom dem, mens vi i neste del av analysen vil trekke fram det vi oppfatter som fellestrekk på tvers av casene, samtidig som vi også setter casene opp mot hverandre. Alle skolene vektlegger at det er forskjeller mellom de ulike linjene på skolen. Vi kommer ikke til å fokusere på dette fordi våre data primært er knyttet til den linjen vi undersøker ved hver enkelt skole. Vi har derfor ikke belegg for å nyansere forskjeller eller likheter innad i hver skole.

Når vi i det følgende bruker begrepet fagskole så mener vi her teknisk fagskole. Informantene våre benytter også flere steder begrepet allmennutdanning når de snakker om fagskoleutdanning og vi vil presisere at med dette så menes det at fagskoleutdanningen anses som en breddeutdanning innen tekniske fag.

6.1. CASE 1: DIALOG

Skolen i denne casen er en relativt liten fagskole i en liten by som utgjør sentrum i et større industriområde med lange tradisjoner. Ved denne skolen har vi fokusert på bygg- og anleggsutdanningen, og bedriftene representerer også denne bransjen. Den ene bedriften er en virksomhet på kommunalt nivå. Den andre bedriften er en større norsk produksjonsbedrift med produksjonssteder i flere land, og med hovedkontor i byen.

Skolen oppgir at de har en tett interaksjon med næringslivet i det daglige. Samarbeid er hovedsakelig knyttet til hovedprosjekter,⁷⁶ hvor studentene løser konkrete og relevante problemstillinger ute hos bedriftene. Begge bedriftene oppgir at de har gode erfaringer med disse prosjektene, og at de oppfattes som nyttige både for studentene og bedriftene. Skolen anser dette samarbeidet som en måte å få tilgang til ressurspersoner i bransjen, eksempelvis gjennom at eksterne veiledere og sensorer knyttes til prosjektene.

⁷⁶ Med hovedprosjekt menes en større prosjektoppgave i siste semester av utdanningen. Når disse defineres som en samarbeidsform, skyldes det at de foregår i samarbeid med en bedrift.

Utover hovedprosjekter kommuniserer skolen med næringslivet på flere nivåer. Rektor kommuniserer med bransjeorganisasjoner og lærerne med enkeltbedrifter. Rundt studentprosjektene er også studentenes kontaktnett viktig, ettersom mange av prosjektene kommer fra studentenes egen arbeidsgiver.

Informantene i denne casen har delte meninger om formalisering av samarbeidet. Skolen er tydelig på at formalisering av samarbeid gjennom for eksempel samarbeidsavtaler med aktørene i næringslivet, ikke er ønskelig. Det avgjørende er at det foregår en god og jevn dialog i det daglige.

De der partnerskapsavtalene som vi var så opptatte av en gang, de er ikke så viktige altså. Det er viktigere at vi faktisk er der ute og snakker med mennesker i selskapene og i den industrielle virksomheten, og er operativt der ute, tilstede og har et tilfang av praktiske problemstillinger for studentene å jobbe med.

Den ene bedriften ønsker å formalisere sitt samarbeid med fagskolen, ettersom en skriftlig avtale gjør det lettere for dem å planlegge. Den andre bedriften opplever derimot sitt samarbeid med fagskolen som forutsigbart selv om det ikke er formalisert ettersom de har en jevnlig dialog.

Kommunikasjonen mellom skolen og næringslivet er i stor grad avhengig av personlige kontakter, og skolen peker på viktigheten av at lærerne kjenner til hva som skjer i bransjen. Et problem de opplever er at tilknytningen til næringslivet blir mindre jo lengre de jobber som lærere. En mulig løsning på dette kunne være å sende lærerne på utvekslingsordninger i bedrifter, men skolen mangler ressurser for å kunne gjennomføre en slik ordning.

Skolen vektlegger også at fagskolen i all hovedsak er en breddeutdanning, noe som gjør det vanskeligere å raskt tilpasse seg endrede behov i næringslivet:

Dette er en allmenndanning. Fagskolene har 80% av sin funksjon knyttet til allmenndanning og 20 prosent til å [møte det] spesifikke umiddelbare kompetansebehovet som oppstår der ute. Det er vi forsåvidt måtelig gode på, men det vi gjør er jo å drive allmenndanning.

Skolen framhever videre at dersom næringslivet melder inn behov, forsøker de å imøtekomme disse så langt det går. Bedriftene opplever også at fagskolen lytter til dem når de melder inn sine behov, men at fagskolen i praksis ikke har tilstrekkelig handlingsrom til å ta tak i det.

Til tross for at de opplever ressursproblemer uttrykker skolen at samarbeidet med næringslivet er helt avgjørende:

Uten det samarbeidet, har vi forsvåvidt ingen særlig eksistensberettigelse. Det må være relevant det vi utdanner til. Det må være knyttet til reelle problemstillinger i arbeidslivet, der studentene har vært og skal tilbake til. Det er veldig viktig.

Bedriftene på sin side motiveres av at hovedprosjektene kan være nyttige ved at det kan gi dem gode innspill, og de får utført oppgaver gratis. En av bedriftene oppgir også at de anser det å bidra til utdanning som en del av sitt samfunnsansvar.

Et problem som trekkes fram av en av bedriftene er at fagskolene generelt er for dårlige til å markedsføre seg selv.

Ja, det er jo helt tilfeldig at [en lærer] [...] koblet oss til fagskolen. Nei, altså de må jo bruke mye mer tid på å kunne komme ut og vise seg, og fortelle at de finnes.

At fagskolen er for lite kjent har betydning for hvor attraktiv fagskolen virker som en samarbeidspartner for bedriften.

6.2. CASE 2: AVTALE

Denne fagskolen befinner seg i en region med lange tradisjoner for teknisk fagutdanning. Skolen ligger i en mindre by og er lokalisert nært et viktig industrimiljø i Norge. Begge bedriftene er store landsdekkende totalentreprenører med avdelinger i kommunen. På denne skolen har vi fokusert på bygg og anleggsutdanningen.

Skolen oppgir at de har et tett samarbeid med næringslivet, og at dette kommer til uttrykk gjennom hele studieløpet. Studentene utfører hovedprosjekter på oppdrag fra bedrift, og disse sensureres av eksterne sensorer. Studentene drar også på bedrift- og byggeplassbesøk. Skolen vektlegger at praksis og utplassering i bedrift er et viktig verktøy for å få prøvd ut faglig teori i virkeligheten, og de har lenge jobbet for å få inn mer av dette i utdanningen. For å sikre at undervisningen til enhver tid er oppdatert, er lærerne som underviser i stor grad leid inn fra bransjen, og de fast ansatte lærerne gis mulighet til å være på utplassering i bedrift. I tillegg samarbeider skolen med bransjen om utvikling og evaluering av utdanningene gjennom fagråd,⁷⁷ hvor næringslivet er representert. Skolen benytter også valgfag som årlig evalueres og tilpasses etter utviklingen i bransjen.

⁷⁷ Vi forstår fagråd som det NOKUT omtaler som kompetanseråd/fagutvalg sammensatt av ulike representanter fra yrkesfeltet med kjennskap bransjens behov. NOKUT 2013: 30

Denne skolen utmerker seg ved at de uttrykker et ønske om og et behov for å formalisere det samarbeidet de har med næringslivet i størst mulig grad.

Begge bedriftene har formelle samarbeidsavtaler med skolen, men det faktiske samarbeidet er ikke veldig omfangsrikt. Den ene bedriften har nylig blitt med i fagrådet, den andre framhever karrieremesser og sporadisk kontakt. Begge bidrar til å finansiere utmerkelse til gode studenter, på initiativ fra skolen.

Skolen trekker fram at samarbeid med næringslivet er et prioritert område, og det settes av tid til å gjøre skolen kjent i bransjen. Å holde kontakt med skolens nettverk regnes som en viktig del av avdelingsledernes jobb, og både skolen og bedriftene framhever at jevnlig kommunikasjon er en forutsetning for et fungerende samarbeid:

Avtalen må jo være aktiv og levende for at det skal være noe vits i å ha den, og da må det være en toveiskommunikasjon.[...] Men det praktiske innholdet er jo det som skjer dag for dag, og det er jo en dialog rett og slett, fram og tilbake.

Ressurser som tid og økonomi, ses som sentrale forutsetninger for et godt samarbeid med næringslivet. Skolen er derfor opptatt av å legge opp samarbeidet på en måte som er overkommelig for bedriftene.

Alle informantene i denne casen ser samarbeidet i en større samfunnsøkonomisk sammenheng. Konjunkturer i næringslivet får innvirkning på samarbeidet mellom fagskolen og bransjen, og når det er oppgangstider med mye å gjøre prioriteres ikke samarbeidet med fagskolen like høyt. Skolen poengterer at partene står i en motfase til næringen, slik at når det er oppgangstider i bransjen, er det nedgang i fagskolen. Bedriftene har verken tid til ta imot studenter på prosjekter, eller å sende ansatte til fagskolen.

Samarbeidet med næringslivet handler for skolen derfor først og fremst om å legge til rette for at næringslivets behov kan møtes i utdanningene de tilbyr.

Vi ønsker å være en framtidsrettet fagskole med en bred portefølje. Det har noe å gjøre med at vi skal være synlige i markedet, og selv om vi får noe svingninger skal vi fremdeles kunne være et godt alternativ. Bransjene vet ikke alltid selv sitt eget beste.

En måte de forsøker å tilpasse seg utviklingen i næringslivet på er å tilby utdanning av mindre omfang, ved at man for eksempel begynner med kurs som det senere kan bygges videre på.

Begge bedriftene oppgir rekruttering av ansatte som sin hovedmotivasjon for å samarbeide med fagskolen. Videre ser den ene bedriften sin deltakelse i fagrådet som en mulighet til å påvirke utdanningen i en retning som gagnar både dem selv og bransjen. Den andre bedriften motiveres av at de føler et ansvar for å bidra til å sikre den framtidige kompetansen i sin bransje. Det virker som om begge bedriftene mener samarbeidet med fagskolen kan bidra til å trygge langsiktige mål for både bedrift og bransje.

6.3. CASE 3: TRADISJON

Denne casen befinner seg i en mellomstor industriby med lange tradisjoner og et godt fagmiljø. Den ene bedriften er en internasjonal aktør med et sentralt kontor i denne byen. Den andre bedriften er en totalentreprenør med sterke bånd til regionen. Fagskolen har lang historie som en viktig aktør i fag- og yrkesopplæringen til dette området. På denne skolen har vi fokusert på linjen for teknikk og industriell produksjon (TIP). Den ene bedriften samarbeider med denne linjen, mens den andre bedriften samarbeider med bygg- og anleggslinjen ved skolen.

Skolen oppgir at samarbeidet med næringslivet hovedsakelig er knyttet til studentenes avsluttende hovedprosjekt, hvor bedriftene tilbyr prosjektplasser og bistår som eksterne veiledere og sensorer. Skolen har formelle og uformelle avtaler med næringslivet rundt disse prosjektene, men det er studentene selv som kontakter bedriftene. Samarbeidet omfatter også at representanter fra bedriftene tas inn som gjesteforelesere, og at studentene drar på bedriftsbesøk. Enkelte av skolens linjer har utplassering i bedrifter for studentene underveis i utdanningsløpet, men ikke TIP. For sine samarbeidspartnere i næringslivet kan fagskolen blant annet tilby kurs, og utlån av lokaler.

Personlige forbindelser trekkes fram som viktige forutsetninger for et velfungerende samarbeid, og skolen spiller både på lærernes og studentenes kontakter i bransjen. De fleste samarbeidene skolen har med næringslivet er muntlige og uformelle, men de har også noen formelle partnerskapsavtaler. Skolen tilbyr bedriftene partnerskapskontrakter hvor de selv kan velge hvor tett og mye samarbeid de ønsker. Slike avtaler kommer gjerne i stand i etterkant av vellykkede studentprosjekter hos bedriftene.

En av bedriftene i casen har en slik partnerskapsavtale med skolen. Hittil har de hatt én student på praksisuke, men uttrykker at de nå er i gang med å etablere et tettere samarbeid

med skolen. Den andre bedriften har ingen formell samarbeidsavtale, men har tatt i mot studenter fra fagskolen som har gjort sitt hovedprosjekt hos dem.

Skolen er opptatt av at utdanningen som hver enkelt student får, skal forankres i lokalt næringsliv og bedriftenes behov for kompetanse. Det er også viktig at studentene ser en nytte av det de lærer på skolen, når de er ute i praksis eller gjør prosjekter i bedriftene. Slike samarbeid gir en nærhet til virkeligheten i næringslivet som skolen mener skaper et engasjement hos studentene. Det oppfattes også som nyttig for skolen selv:

Vi får en kompetanseheving. Vi må hele tiden strekke oss lenger, og lære oss nye ting. Det er det som er den største fordelen slik jeg ser det.

Bedriftene på sin side, motiveres i all hovedsak til å samarbeide ved at de får mulighet til å bli kjent med potensielle medarbeidere og kan gjøre bedriften sin kjent. Den ene bedriften fokuserer også på at de får gjennomført oppgaver som de ellers ikke ville hatt tid og ressurser til å utføre selv. Samtidig trekker bedriftene også fram at det krever ressurser og tid å ha studentprosjekter eller studenter på praksis og at det ikke er alle som er villige til å ta på seg det.

Skolens ressurser og økonomi gjør at de også opplever et begrenset handlingsrom med tanke på å utvikle utdanningene etter bedriftenes kompetansebehov. I tillegg erfarer skolen at for å få tilgang på oppdatert utstyr og verktøy i undervisningen, er de avhengige av bedriftene fordi de ikke alltid har råd til å skaffe dette selv. Den ene bedriften ser derimot dette som et hinder for samarbeid:

Fagskolen bruker det billigste og enkleste verktøyet og det er ikke helt det vi bruker. Dermed så blir det en barriere. Å lære opp noen i et designverktøy tar som regel lang tid. Hvis fagskolen kunne brukt samme designverktøy som oss, ville det vært mye enklere å ta noen inn, for de kunne fungert direkte.

Både bedriftene og skolen er opptatt av at alle parter skal kunne få noe ut av samarbeidet, men skolen uttrykker at de kanskje ikke har så mye å tilby utover at bedriftene får utført oppgaver gratis gjennom studentprosjektene.

En utfordring knyttet til samarbeid slik skoler opplever det, er at skolen er lite kjent blant bedriftene i sitt nærrområde. Dette problemet har de erfart gjennom flere år, og forsøker nå å gjøre noe med det ved å vise seg fram på blant annet utdanningsmesser. Skolen framhever at det først og fremst er de store selskapene i lokalmiljøet de samarbeider med.

6.4. CASE 4: STORBY

Denne skolen befinner seg i en av Norges større byer, har en lang historie og er godt kjent i bransjen. På denne skolen har vi fokusert på elektroutdanningen. Den ene bedriften er en mellomstor bedrift som driver med elektroinstallasjon. Den andre bedriften er en internasjonal aktør innen distribusjon av elektriske artikler.

Samarbeidet mellom fagskolen og næringslivet består også for denne skolen hovedsakelig i at studentene har prosjekter ute hos bedriftene, både mindre prosjekter og hovedprosjekter. Skolen vektlegger at dette skal være reelle prosjekter, og det er opp til studentene selv å finne bedrifter og gjøre avtaler med dem.

I intervjuet påpekes det at skolen har formelle samarbeidsavtaler med bedrifter, men at informanten ikke kjenner til hvilke avtaler som eksisterer for elektrolinjen, eller hva avtalene går ut på. Det er det uformelle samarbeidet som er aktivt ved denne linjen, og det baserer seg på lærernes kontaktnett i næringslivet, særlig gjennom tidligere studenter. Samtidig har skolens rektor lagt føringer på sine avdelingsledere om å formalisere samarbeidet med næringslivet, for å tilfredsstille NOKUTs krav om formell kontakt. Skolen har tidligere hatt en ordning med fagråd på hver linje, men fikk det ikke til å fungere for elektrolinjen, og dette er noe de uttrykker at de må ta tak i. Den ene bedriften har tidligere deltatt i skolens fagråd på elektrolinjen, men opplevde at det kom lite ute av det.

Skolen ser på samarbeidet mellom fagskolen og næringslivet som en måte å få vite hva som skjer i bransjen, og de kommuniserer blant annet med representanter i bransjeorganisasjoner. For å sikre at undervisningen er oppdatert tar skolen inn gjesteforelesere for å dekke viktige områder i undervisningen.

Vi har en fast ansatt lærerstand på et allment visst nivå, og så kan vi hente inn topp- og spisskompetansen, som blir for vanskelig å holde lærerne oppdatert på. Vi må ha den bredden og så kan vi bruke bedriftene til å komme inn og ta topper.

Å ta inn representanter fra næringslivet i undervisningen bidrar også til at studentene kan se relevansen i det de jobber med på skolen. De framhever også som en del av samarbeidet at de gjennom avtaler med leverandører får billige eller gratis lisenser på programvare, og oppdatert utstyr til undervisning til redusert pris. De kan også tilrettelegge for at bedrifter kan komme inn og fortelle om seg selv og vise fram sine produkter. Den ene bedriften har ikke

vært involvert i noe samarbeid med skolen utover at de har tatt initiativ til å tilby utstyr, men dette er fortsatt i startfasen, og det er usikkert om det vil resultere i et etablert samarbeid.

Denne skolen fokuserer på flere utfordringer for samarbeid med næringslivet. De opplever at det er mangel på tid til å jobbe aktivt med dette, og at de ansatte ved skolen har en presset arbeidshverdag med mange faste forpliktelser.

Bedriftene på sin side opplever manglende oppfølging og lite initiativ fra skolen. De trekker fram interesse og løpende dialog som en forutsetning for et velfungerende samarbeid:

Jeg tror at både skole og næringsliv kunne gitt hverandre mye mere muligheter, hadde man hatt en mye større dialog. Og de mulighetene kommer jo ikke hvis man ikke snakker sammen. Det må en dialog til som er løpende.

Den ene bedriften oppgir at de har et generelt fokus på å engasjere seg i opplæring og utdanningsløp, og de anser fagskoleutdanning som en viktig utdanning:

For vi som bransje har behov for den utdanningen, og faller den bort så mister vi et kompetansesjikt, som vi har nå i dag og som er veldig viktig for oss.

Den andre bedriften fokuserer mer på at motivasjonen for samarbeid har vært å komme inn og vise produktene sine i en tidlig fase slik at studentene skal bli kjent med deres produkter.

Både fagskolen og bedriftene peker på bedriftsstrukturen som et mulig hinder for samarbeid. Bedriftsstrukturen rundt denne fagskolen er mer fragmentert, og mindre preget av stor industri enn i de andre casene, noe som påvirker relasjonen:

Altså når det blir veldig stort, hvem i næringslivet skal man snakke med da? Hadde vi bodd på et lite sted med en eller to store bedrifter, hadde det vært mer naturlig for skolen å holde en tettere dialog. Jo større omgivelsene er, jo mindre dialog har vi.

Skolen påpeker at næringslivet i mindre byer er mer avhengige av fagskolen som leverandør av et kompetansesjikt, og at dette gjør at bedriftene er mer ivrige etter å være i kontakt med fagskolene.

7. ANALYSEDEL 2: TEMASENTRERT ANALYSE

I dette kapitlet vil vi presentere våre analyserte data for å se på hvordan samarbeidet mellom fagskoler og næringslivet er organisert og praktisert, og hvilke betingelser som ligger til grunn for dette samarbeidet. Funnene vil vi knytte opp til teori og tidligere forskning. Vi vil legge vekt på hovedmønstrene på tvers av casene. Først vil vi ta for oss hvordan samarbeidet praktiseres, og deretter hvordan det organiseres. Videre vil vi presentere de hindrene for samarbeid som vi har identifisert, før vi går over til forutsetninger som fremmer samarbeid.

7.1. HVORDAN PRAKTISERES SAMARBEIDET?

I denne første delen presenteres hva ulike former for samarbeid mellom fagskoler og næringsliv inneholder, og hvordan disse samarbeidsformene praktiseres. Dette vil danne et bakteppe for den videre analysen.

Gjennomgående når skolene snakker om samarbeid er det studentprosjekter som trekkes fram. Alle vektlegger hovedprosjektene som den hovedformen samarbeidet med arbeidslivet gir seg uttrykk i. Det er noe variasjon mellom skolene og linjene på hver skole knyttet til i hvor stor grad skolen er involvert i å skaffe studentene prosjektplasseringer, eller hvorvidt dette overlates til studentene selv. Ved siden av reelle prosjekter i bedriftene, peker også alle skolene på at de benytter gjesteforelesere eller innleide lærere fra næringslivet som kan bidra med oppdatert kunnskap. Dette bildet stemmer relativt godt med informasjonen vi innhentet fra fagskoler med bygg- og anleggsutdanning.⁷⁸ Her er bruk av hovedprosjekt og gjesteforelesere de vanligste måtene å holde kontakt med næringslivet på. Vi ser av vårt materiale at de mest utbredte samarbeidsformene er knyttet til å opprettholde utdanningen slik den er.

7.1.1 INNSPILL FRA NÆRINGSLIVET

Mer uklart er hvordan fagskolene samarbeider med bedrifter og bransjeorganisasjoner om å utvikle utdanningene i tråd med næringslivets kompetansebehov. Dette samsvarer også med bildet i den innledende kartleggingen, hvor kun én av skolene oppgir at de har fagråd. I intervjuene kommer det fram at alle skolene har kontakt med næringslivet, men det virker

⁷⁸ Se kartleggingen kapittel 5

som denne kontakten i stor grad er uformell, ad hoc-basert og lite systematisert. Mange av skolene oppgir at denne kontakten gir dem den informasjonen de trenger om hva som skjer i bransjen, og eventuelle kompetansebehov næringslivet har. Det kommer likevel ikke tydelig fram hva denne kontakten faktisk består i, eller hva den resulterer i. Dette er interessant med tanke på at NOKUT krever at samarbeidet skal bidra til utvikling av nye og eksisterende utdanninger, i tråd med næringslivets behov.⁷⁹ Det er relativt varierende i de ulike casene hva de trekker fram av samarbeid om utvikling av utdanningen.⁸⁰

Skolen i Dialogcasen påpeker at både bransjeorganisasjoner og lokalt næringsliv kommuniserer behov, og kan komme med innspill når nye utdanninger skal utformes. Informanten kommer med flere eksempler på utdanninger som er utarbeidet i samspill med bransjen. Det kommer likevel ikke fram hvordan dette faktisk praktiseres, eller om skolen har en systematisert måte å innhente innspill på.

Det ble tatt noen initiativer før min tid til å lage sånne faggrupper, fagkomiteer, men det var vanskelig å få det til fungere som et effektivt rådgivende organ egentlig, så det ble vel forlatt. Riktignok når vi lager nye utdanninger må det foregå i tett dialog med næringslivets aktører og arbeidslivets aktører, og det gjør det.

Dette viser at Dialogskolen samarbeider med næringslivet om utviklingen av nye utdanninger, men av vårt materiale går det ikke fram at dette foregår gjennom noen form for formaliserte ordninger. I denne casen nevner kun den ene av bedriftene at de kommuniserer hva de mener blir behovene framover, og at dette foregår gjennom uformell dialog med faglærerne på skolen.

Heller ikke hos skolen i Tradisjonscasen kommer det fram at de har en systematisert måte å innhente innspill på. Skolen viser til et eksempel på at de opprettet en ny utdanning etter et konkret behov fra en bedrift. Dette oppsto likevel tilfeldig:

Det startet vel med at vi hadde en idé om det, og så har det blitt litt sånn tilfeldigheter, at vi har truffet dem der ute. For vi har en lærer her som er veldig interessert i det der [...]. Så det er vel ikke bedriften som egentlig har kommet med et behov, men tilfeldighetene sa at det ble litt sånn. Vi traff hverandre, og så tente de på ideen vår, og så har de gått inn med en del penger.

⁷⁹ NOKUT 2013: 30

⁸⁰ Noen skoler fremmer at hovedprosjektene kan hjelpe dem til å ha følere ute i næringslivet, og dermed gi dem mulighet til å tilpasse utdanningene til de behovene de fanger opp. Dette tolker vi ikke som en samarbeidsform som tar sikte på å utvikle utdanningstilbudet, da dette ikke er hovedprosjektene primære formål.

Her ser vi at skolen får innspill fra bedrifter gjennom uformell kontakt i ulike sammenhenger. I tråd med dette, opplever ikke bedriftene vi har snakket med i denne casen at de har noen direkte innflytelse på skolens utdanningstilbud, men de nevner at det er noe de ønsker å få til.

Det virker heller ikke i Storbycasen som at skolens innhenting av informasjon om næringslivets kompetansebehov forgår på en systematisk måte. Storbyskolen uttrykker at de vet hvem de skal snakke med, og de får nødvendige innspill. Storbyskolen oppgir at de har hatt en ordning med fagråd, men at disse ikke fungerte så godt:

Problemet vårt, i og med at det er så bredt fag, var at vi samlet en gruppe som var så forskjellig at vi ikke fikk noe konkret ut av det.

En av bedriftene i denne casen har deltatt i et fagråd, men hans opplevelse av denne ordningen har vært at det i liten grad fungerer:

Man oppsummerer, og så prøver man å dele noe erfaringer, og så møtes vi igjen om et år. Man jobber ikke med de meningene og de mulighetene som kanskje dukker opp. [...] Hadde man hatt en hyppigere dialog så hadde man kanskje kunne påvirke i litt større grad.

Dette tyder på at dersom bedriftene skal kunne ha noe innflytelse, må fagskolene sette av ressurser til å opprettholde en hyppig dialog med næringslivet, og jobbe med de innspillene de får.

Til forskjell fra de andre skolene framhever skolen i Avtalecasen at de har opprettet aktive fagråd, bestående av samarbeidspartnere i bransjene. De skal bidra med innspill til fordypningene, og vurdere dem i lys av næringslivets behov:

De er altså per i dag medlemmer av det fagrådet som vi opprettet rundt alle fordypinger for å til enhver tid se på studiet om det treffer, om det er justeringer, og utviklinger vi skal gjøre. [...] Og da er jo alle aktører med og kommer med innspill som gjør at vi som skole kan rette oss litt etter det. Vi bruker dem rett og slett som et råd for hva og hvordan skal vi gjøre det her for at studiet skal være liv laga, og så godt rettet mot næringslivet som mulig.

Våre data indikerer at Avtaleskolen har et mer systemisert samarbeid med næringslivet om innmelding av behov enn de andre skolene, ved at de har opprettet fagråd som de bruker aktivt. En av bedriftsinformantene har nettopp blitt med i et av fagrådene ved denne skolen, og håper dette kan bidra til mer utstrakt samarbeid rundt utdanningen. Den andre bedriftsinformanten uttrykker at de ikke har noen særlig innflytelse på utvikling av skolens utdanninger, utover noe uformell dialog.

Tilpasning til arbeidslivets behov er fagskolenes mandat,⁸¹ og dette innebærer at de må samarbeide med næringslivet. Likevel framstår det i vårt materiale som at fagskolene har et begrenset handlingsrom til å utføre dette mandatet fordi, som Dialogskolen uttrykker, de skal også tilby en breddeutdanning:

Vi driver en allmenndanning med fokus på ledelse, kommunikasjon og tverrteknologisk forståelse. Og så ser [lovgiver] for seg at vi skal være veldig rett på det siste nye innenfor en bestemt sektor. Men det er veldig vanskelig, for det gir lite kontinuitet, vi har ikke utviklingskraft nok til å gjøre det. [...] For det følger ikke med penger til den bestillingen.

At fagskolene oppfatter at de skal være en allmennutdanner med fokus på en bred teknologisk forståelse, samtidig som de skal tilfredsstillere kompetansebehov i næringslivet, kan være utfordrende for dem i deres daglige virke. Fagskoleutvalget påpeker at næringslivet i økende grad har behov for spesialisert kompetanse,⁸² noe som kan stå i et motsetningsforhold til at fagskolene oppfatter seg selv om en allmennutdanner. Denne motsetningen blir tydelig i fagskolenes dialog med næringslivet om utviklingen av nye og eksisterende utdanninger, som framstår som vanskelig å få til på en systematisert måte.

7.2. SAMARBEIDETS STRUKTUR

Det framgår av vårt materiale at formalisering av samarbeid blir gjort med ønske om forutsigbarhet og forpliktelse. Tradisjonsskolen sier det slik:

Å formalisere [samarbeidet], og få det skriftlig er klart viktig, så det ikke er avhengig av læreranledning.

Her kommer det fram at formalisering kan bidra til at samarbeidsavtaler blir mindre personavhengige. Hvorvidt formalisering prioriteres eller anses som det mest fordelaktige for samarbeid varierer imidlertid en god del mellom skolene. Spesielt Avtaleskolen skiller seg ut ved å framheve formalisering som noe de aktivt jobber for å få til mer av. De mener at dette gjør det enklere å holde samarbeidet i gang.

Alle avtaler vi har prøver vi så langt det er mulig å få formalisert og skriftlig. For det er noe med at man binder seg jo til dem.

⁸¹ Jf. Fagskoleloven 2003: § 1a

⁸² NOU 2014:14: 58

Her kommer det fram at skolen ønsker å formalisere samarbeidet, for å gjøre det mer bindende for partene. Bedriftene i denne casen antyder på sin side at de formelle avtalene de har med skolen ikke er særlig forpliktende. I det ene tilfellet har samarbeidet gradvis flatet ut.

Jeg tror egentlig det har gått begge veier. Det er mitt inntrykk, at det er ingen som har tatt tak i at det har dødd litt ut.

Flere uttrykker et behov for at samarbeidet må vedlikeholdes, og at faren med formelle avtaler er at de lett blir en hvilepute som ikke fungerer andre steder enn på papiret.

7.2.1. IKKE SÅ FORMELT LIKEVEL

Det kommer fram i flere av våre case at de formelle avtalene ikke er de mest aktive. Da vi skulle kontakte bedriftsinformanter til Storbycasen, erfarte vi et eksempel på dette. Skolen henviste oss til sin hjemmeside, hvor de oppgir samarbeidspartnere. Da vi tok kontakt med disse, var det flere som oppga at dette var sovende avtaler, eller at de ikke kjente til dem. Dette er et interessant funn ettersom fagskolene skal ha formelle avtaler med aktører næringslivet.⁸³ Flere skoler uttrykker at de kunne ha formalisert samarbeidet bedre dersom de hadde hatt tid og ressurser til det. Storby skolen påpeker at så lenge det uformelle samarbeidet fungerer, så prioriteres ikke formalisering utover at samarbeidet må dokumenteres for NOKUT.

Som vist i presentasjonen av casene legger Dialogskolen til og med vekt på at formelle avtaler ikke er ønskelig. Denne skolen framhever flere ganger at det viktigste er at samarbeid foregår i stor grad, og ikke hva slags struktur det har:

Vi har ikke hundre sånne samarbeids-partnerskapsavtaler som er gjensidig og med intensjonsnivå og alt det der. Det hadde vi, men det gir ikke noe særlig effekt hvis vi ikke vedlikeholder det, og vi faktisk bygger substans inn i det. Så vi har heller gjort det motsatt og bygger substans inn i det, og så får vi adgang. [...] Det viktige er jo egentlig at det foregår tett interaksjon i det daglige med arbeidslivet, og det gjør det.

Informanten forteller her at de legger vekt på innholdet i samarbeidet, og å opprettholde det gjennom jevnlig kontakt. Av bedriftene som samarbeider med denne skolen framhever den ene at de ønsker formalisering av samarbeidet for å få til forutsigbarhet. Den andre bedriften uttrykker at de har en jevn dialog med faglærerene på skolen og at dette gir forutsigbarhet i samarbeidet, selv om det er uformelt:

⁸³ Fagskoletilsynsforskriften 2013: § 4-6

Sånn som det er nå synes jeg det fungerer veldig godt. Vi har tett kontakt. Så har de noe de lurer på eller noe de ønsker, er de raske med å komme med det. Vi gir jo tilbakemelding også så fort det er noe. Så det fungerer bra.

Bedriften opplever altså ikke at formalisering er en forutsetning for forutsigbarhet. Dette tyder på at det ikke er hvordan samarbeidet er strukturert som avgjør hvorvidt samarbeidet fungerer, men at det foregår et aktivt samarbeid. Våre funn antyder likevel at det uformelle samarbeidet er det mest dynamiske, ettersom det fordrer jevnlig kommunikasjon. Samarbeidet tilpasses dermed behovene etter hvert som de endres, mens det formaliserte samarbeidet av flere oppleves som mer statisk og mindre levende. Den dynamiske funksjonen er viktig for at fagskolene skal kunne oppfylle sitt mandat. Dette antyder at NOKUTs krav om formelt samarbeid er lite hensiktsmessig, ettersom kravet ikke omhandler det som skolene i vårt materiale oppgir at faktisk fungerer for dem.

7.3. SYSTEMISKE HINDRE FOR SAMARBEID

Gjennom intervjuene identifiserte vi flere hindre for samarbeid, som hovedsakelig ble trukket fram av fagskolene og nøkkelinformantene. Disse kaller vi systemiske hindre, ettersom det handler om trekk ved systemet som kan oppleves som en barriere for samarbeid.

7.3.1. NOKUTS KRAV OG GODKJENNINGSORDNING

Flere av skolene nevner at NOKUT er nødvendig som en uavhengig aktør som skal sikre kvalitet i fagskoleutdanningene, ved å blant annet stille krav til samarbeid med næringslivet. Likevel kommer det til uttrykk hos alle skolene at NOKUT gjør det vanskelig for dem å utfylle sin rolle som fleksible tilbydere av utdanning som skal være nært knyttet til næringslivets behov. Skolene vi snakket med er relativt samstemte om dette. Av hensyn til informantene og skolene vil vi i denne delen ikke identifisere hvilke case som sier hva.

Skolene opplever at strenge krav fra NOKUT gjør det vanskelig å opprette nye studier som retter seg etter kompetansebehovet i næringen.

Når vi først starter en sånn prosess, så er det en kjempejobb overfor NOKUT for å få godkjent studieplaner. Det er kjempestrenge krav fra NOKUT til oss som tilbyder for å få studiet opp. Etter et halvt år med jobbing kan det også ende med at det ikke blir noe fordi ett av kriteriene ikke er oppfylt.

Her forteller en skole at arbeidet med å få godkjent en ny utdanning er krevende. En annen skole opplever også NOKUTs krav som uoversiktlige og vanskelige å forholde seg til:

Det er sånn at de sier at det er disse reglene her som gjelder når vi starter opp en ny søknad, og så underveis [...], så forandres reglene etter hvert. Det er akkurat som å spille en fotballkamp, og så forandrer reglene seg. Så vi vet ikke helt hva vi skal forholde oss til.

Dette sitatet er et eksempel på at flere av skolene opplever NOKUTs krav som frustrerende å forholde seg til i arbeidet med nye utdanninger.

Ifølge fagskoleutvalget vil en institusjonsakkreditering kunne ivareta fagskolenes evne til å tilpasse seg endringer i yrkesfeltet langt bedre enn dagens ordning gjør.⁸⁴ I dag må fagskolene søke om godkjenning for hver enkelt utdanning. Tanken bak en institusjonsakkreditering er at skolene selv skal ha fullmakt til å tilpasse sine tilbud til eventuelt endrede behov.⁸⁵ Flere av våre nøkkelinformanter uttrykker at dagens ordning må endres:

Det går ikke an å lage så rigorøse godkjenningsordninger at ingen kommer gjennom. Og så må en bli mer romslig på den måten at en innfører institusjonsgodkjenning og sier at "Vi har tillit til at dere som institusjon godkjenner de fagtilbudene som dere mener det er forsvarlig å sette i gang, og så skal vi etterse at dere har et kvalitetssikringsprogram som gjør at vi forutsetter at det er i samsvar med lover og regler".

Oppsummert viser våre funn på dette punktet at de fleste ser at en form for kvalitetssikring er viktig. Likevel oppleves NOKUTs godkjenningsordning og lange behandlingstid som et hinder for at fagskolene skal kunne oppfylle sin plikt til å samarbeide med næringslivet. De kan gjerne kommunisere med yrkesfeltet, men når det kommer til implementering av eventuelle endringer, er prosedyrene for tunge og kostbare til å kunne legge til rette for disse.

Det tar to år før det blir godkjent, og da er det næringslivet "gone". Da må de hente kompetansen fra et annet sted.

Dette utsagnet fra en av våre nøkkelinformanter, støttes også opp av en av bedriftene:

Når behovet dukker opp i næringslivet tar det altfor lang tid før man har et utdanningsløp som passer inn. Og fordi det ikke passer inn så velger du da en annen kompetansebakgrunn som du bruker til de rollene du trenger rundt det.

Dersom fagskolene skal klare å rette seg etter dynamiske behov som endrer seg raskt, uttrykker de at de selv må klare å endre seg like hurtig. Hvis ikke vil bedriftene finne den kompetansen de trenger et annet sted. Dette vil hindre fagskolene i å utfylle sin rolle som et skoleslag som skal være tilpasset næringslivets behov.

⁸⁴ NOU 2014:14: 102-103

⁸⁵ NOU 2014:14: 103

7.3.2. FINANSIERINGSSYSTEMET

Gjennom intervjuene kom det fram at mangel på ressurser er et generelt problem for fagskolene. Dette knytter seg til samarbeid med næringslivet, fordi mange framhever at dette krever en ekstra innsats utover den daglige driften. Mangel på finansiering, og dermed en trang økonomi og få ressurser virker begrensende på deres evne til utvikle utdanningene for næringsens behov.

Den mest omfattende måten en skole kan forsøke å dekke endrede behov i markedet på, vil være å opprette nye utdanninger som vil kunne skaffe den kompetansen som etterspørres. Dette er imidlertid en mulighet få skoler føler de har.

For å lage et nytt utdanningstilbud så kreves det enormt med arbeid, og det må vi gjøre på dugnad. Det er ikke satt av ressurser til å gjøre det.

Her forteller Tradisjonsskolen at arbeidet med nye utdanninger er krevende. Uten ressurser til dette arbeidet, må de ansatte på skolen legge inn en ekstra innsats på frivillig basis.

Dette handler i stor grad om hvordan finansieringssystemet er lagt opp. Flere skoler i vårt materiale trekker fram dagens finansieringssystem som et hinder for tilpasningen til næringslivets behov. Et finansieringsetterslep på opptil to år medfører at skolene ikke har økonomi til å drive med utvikling av utdanningstilbudene:

Så lenge finansieringen er gjort på den måten med etterslepet, gjør det at vi må være bevisst på den jobben vi gjør. [...] Det må på en måte litt til for at vi skal legge inn tid og ressurser, så lenge vi vet at vi ikke har utviklingsmuligheter.

Her forteller Avtaleskolen at finansieringsetterslepet begrenser deres fleksibilitet i tilpasningen til endrede behov i næringslivet. I situasjoner der arbeidslivet har behov for å få utdannet flere folk i en spesiell retning, og fagskolene utvider sine tilbud for å svare på dette, kan finansieringsordningen

Perspektiv fra en tidligere fagskolestudent 1

“Jeg startet på fagskolen for å utvikle meg faglig og få mer formell utdanninge.”

Denne tidligere fagskolestudenten gikk elkraft på teknisk fagskole relativt nylig. Han underviser nå på videregående og syns han i forbindelse med opplæring av elevene har god bruk for kunnskapen og notatene fra sin egen tid på fagskolen.

Han uttrykker imidlertid at han ikke har fått noe særlig utbytte av fagskolen verken karrieremessig, faglig (utover det å kunne undervise på vg1) eller når det kommer til kontaktnettverk.

Samarbeidet fagskolen hadde med næringslivet opplevde han som minimalt. Dette ble overlatt til studentene selv. Han uttrykker at han ble både skremt av, og skuffet over utdatert utstyr og lite opplæring i ledelse og viktige lover og regler i bransjen.

bety trangere økonomi for fagskolene.

De studentene som starter i høst, får vi ikke betalt for før om ett eller to år. Så hvis vi har en stor klasse nå, betyr det at vi må ha flere lærere. Men vi får ikke betalingen før neste år der igjen. Så det er litt problematisk for oss. Finansieringen burde jo vært basert på den klassen vi har nå. For vi går i underskudd da, hvis vi har mange studenter dette året, og så får vi ikke betalingen før neste år.

Flere av våre informanter peker på at dagens finansieringssystem svekker deres mulighet til å utvide utdanningstilbud i tråd med behov i næringslivet.

Bevilgningen per fagskolestudent har jo gått ned hvert år, sånn at man har ikke greid å følge med i økningen generelt til sektoren. For det er en økning i søkning til fagskole, faktisk. Og det er jo en utfordring. Det betyr at vi får mindre ressurser til lab-arbeid og til å utruste oss teknisk.

Dette er et eksempel på at finansieringen av dagens fagskoler kan hindre et velfungerende samarbeid med næringslivet. Den kanskje mest synlige eller omfattende følgen av et velfungerende samarbeid, ville være at man klarte å opprette nye utdanningstilbud utfra hvilke behov som fantes i yrkesfeltet. I dag oppleves dette imidlertid som både vanskelig og lite økonomisk fristende. En av våre nøkkelinformanter poengterer dette:

Jeg synes det er helt grunnleggende, spesielt for de tekniske fagskolene, at en ny finansieringsordning lages sånn at det ikke er slik at du først etablerer et tilbud for så å få betalt for det etterskuddsvis dersom du klarer å etablere det. Det er jo et disinsentiv til å etterleve det som er fagskolens egenart. Så det ville for bedriftene også være en stor styrke, om de visste at her er en fagskole som har ressurser til å satse, og satse nå med en gang hvis det er et behov som de er enige om å prøve og dekke.

Slik finansieringen fungerer i dag, har ikke skolen noen økonomiske insentiver til å opprette nye utdanningstilbud, snarere tvert imot. Som sitatet viser kan dette også påvirke bedriftenes villighet til å samarbeide. Dette reiser også spørsmål ved om næringslivet må være med på å finansiere utdanningen i en oppstartsfase, slik systemet er i dag. Vi har få eksempler i vårt materiale som viser at dette er en måte det gjøres på. Noen skoler har kommet med eksempler på at de har opprettet utdanningstilbud med økonomisk støtte fra bransjen. Ingen av bedriftene vi har snakket med oppgir at dette gjelder dem. En av nøkkelinformantene påpeker at bransjen må tenke nytt:

Fagskolen kommer ikke til å klare å overleve uten at det er et aktivt regionalt samarbeid. Hvor næringslivet ikke bare forteller hva de trenger, men de må også gå inn med midler for å støtte. For å holde tritt med den teknologiske utviklingen, markedsutviklingen, og det hele. Og det er vel ikke bransjen, regionalt og lokalt, godt nok klar over enda. De tror alt er gratis.

Informanten vår påpeker altså at finansieringen av fagskolen slik den er i dag, ikke er bærekraftig på sikt.

At dagens ordning kan gjøre det vanskelig for fagskolene å utvide eksisterende, eller opprette nye tilbud, blir også pekt på i en NIFU-rapport.⁸⁶ Sammen med NOKUTs krav, utgjør altså finansieringssystemet et formelt rammeverk rundt fagskolene som kan hindre dem fra å oppfylle sin plikt om å rette seg etter bransjenes behov for kompetanse, ved at det blir vanskelig å utvikle nye utdanninger. Dette kan være en årsak til at fagskolene vi har snakket med framhever studentprosjekter som hovedformen samarbeidet får sitt uttrykk i, fordi det er lettere å få til gitt fagskolenes rammebetingelser.

7.3.3. SENTRALISERING OG DESENTRALISERING

Vi har snakket med samtlige av våre informanter om fagskoleutvalgets forslag om å starte en prosess som reduserer antall fagskoler til mellom 5 og 9 skoler. Gjennomgående uttrykker skolene at sentralisering er en trend og at de er forberedt på at denne reduksjonen vil komme. At informantene peker på en generell tendens til sentralisering støttes av Archers påstand om hvordan statlige utdanningssystemer har utviklet seg siden 90-tallet.⁸⁷

Hvordan denne reduksjonsprosessen faktisk skal gjennomføres er ikke fagskoleutvalget tydelig på. De ser at en mulig konsekvens kan være nedleggelse av undervisningssteder, men ikke nødvendigvis.⁸⁸ Det er heller ikke samsvar blant våre informanter om hva de oppfatter at denne reduksjonen vil innebære i praksis. Noen snakker om nedleggelse av skoler, mens andre forstår det som en sentralisering av det administrative, og at undervisningsstedene fortsatt vil bestå.

Noen peker også på hvordan det kan påvirke fagskolenes samarbeid med lokalt næringsliv, både i positiv og negativ forstand. Dialogskolen trekker fram at skolene i dag er for små og derfor mangler utviklingskraft, og at større fagmiljøer vil styrke skolenes utviklingskraft knyttet til å tilpasse seg næringslivets behov.

Det er ikke noe utviklingskraft, altså hvordan skal vi kunne utvikle med en stab på [et begrenset antall] mennesker som er opptatt i sin lærergjerning 100 prosent? [...] Hvor er utviklingskraften i en slik skole? Ingen. Så [fusjonere] må vi gjøre.

⁸⁶ Lekve et al. 2014: 22

⁸⁷ Archer 2013: xxiii

⁸⁸ NOU 2014:14: 101-102

På den andre siden trekker Avtaleskolen fram at fordeler og ulemper må veies mot hverandre i en slik prosess. Administrativt kan det være en fordel kostnadmessig med færre enheter, men ved å slå sammen eller legge ned skoler vil nærheten til lokalt næringsliv kunne bli noe svekket:

Hvis vi nå tenker på det samarbeidet mot næringslivet så tror jeg man skal tenke seg om litt før man eventuelt legger ned noe, eller fjerner noen enheter. [...] Det er noe med nærheten til det lokale næringsliv, at du på en måte snakker om samme sak, at du har samme kultur og ikke undervurderer det.

Dette sitatet antyder at en sentralisering kan være en trussel for fagskolenes nærhet til lokalt næringsliv. Flere av våre nøkkelinformanter peker også på at for store enheter kan svekke fagskolenes fleksibilitet i møte med endrede kompetansebehov. En av dem uttrykker det slik:

Hvis vi mener at fagskolen skal ha som sin styrke at den skal betjene lokalt og regionalt arbeidsliv, så hjelper det ikke i robusthetens navn at en legger ned et studiested på Vestlandet for å flytte det til et annet sted. En må tenke hele tida hvordan samspillet er, sammenhengen er, mellom det lokale arbeidslivet og studiestedet. Det er jo det som er mye av hele begrunnelsen for dette skoleslaget.

Dette indikerer at fagskoleutvalgets forslag om å redusere antall offentlige fagskoler, kan gjøre det vanskeligere for fagskolene å oppnå sitt mandat om å tilfredsstille lokale kompetansebehov. Archers teori viser nettopp at sentraliserte utdanningsinstitusjoner har en tendens til å være lite tilpasset sine omgivelser.⁸⁹

I dette kapittelet har vi så langt identifisert hindre for samarbeid. Dette er betingelser på sentralt nivå, som kan gjøre at de blir dårlig tilpasset lokalt næringsliv.⁹⁰ Samtidig er fagskoler fortsatt hovedsakelig desentraliserte utdanningssystemer, som i følge Archer kan gjøre dem svært forskjellige,⁹¹ noe har vi sett i analysen over. Fagskolene ser således ut til å bli dratt i ulike retninger, fra sentralt, regionalt og lokalt hold.

7.4. FORUTSETNINGER FOR SAMARBEID

Som vist over møter fagskolene noen hindre som preger samarbeidet med næringslivet. I vårt materiale har vi i tillegg identifisert fire forutsetninger som bidrar til å fremme samarbeid.

⁸⁹ Archer 2013: xxiii

⁹⁰ Archer 2013: xxiii

⁹¹ Archer 2013: xxiii

7.4.1. RESSURSER OG TID

Tid er en ressurs som flere av både fagskolene og bedriftene trekker fram som en forutsetning for et godt samarbeid. Det framheves som et problem at mangel på tid og menneskelige ressurser gjør at det er vanskelig å holde liv i samarbeidene.

Det kan tyde på at økonomi og ressurser er faktorer som begrenser skolens mulighet til å sette av tid til samarbeid med næringslivet, og oppfølging av dette samarbeidet.

Vi må ha det samarbeidet, men det burde vært noen som hadde ressurser til å sitte og jobbe med det.

Noen fagskoler framhever likevel at til tross for trang økonomi og mangel på tid, er kontakt med næringslivet et prioritert område. Avtaleskolen sier det slik:

En viktig del av en avdelingsleders jobb, det er å ha kontakt med nettverket utenfor skolen. For det er en del av jobben rett og slett, fremhevet som en viktig del av den oppgaven.

Dette bekreftes også av Tradisjonsskolen. Det framstår derimot som at Storbyskolen ser prioritering av samarbeidet som vanskeligere enn det de andre gjør. Dette inntrykket gjenspeiles også hos bedriftene, og en av de uttrykker:

Det er klart at disse rektorene som delvis tar initiativet her, de har jo en del andre fokusområder ikke sant. Så [samarbeid] havner ikke så høyt opp på lista.

Denne bedriften påpeker at Storbyskolen ikke tar særlig mye initiativ til samarbeid, og opplever at skolen ikke prioriterer dette høyt på grunn av mange andre arbeidsoppgaver. Størrelsen på skolen og den fragmenterte bedriftsstrukturen blir framhevet som mulige årsaker til dette.

Bedriftene er ikke forpliktet til å samarbeide med fagskolene. Deres fokus er å sikre sin effektivitet og konkurransedyktighet. Kun et fåtall av bedriftene vi snakket med, oppgir at de setter av tid og menneskelig ressurser til å pleie samarbeidet med fagskolen. En uttrykker mangel på tid:

Vi ønsker jo tettere samarbeid med flere utdanningsinstitusjoner, hvorav fagskolene er en av de viktigste for oss. Men det er liksom tida som kanskje ikke alltid strekker til. [...] Alt mulig handler om tidsprioriteringer. Jeg er en person som jobber med dette, og det er ikke min eneste oppgave, så det er begrensa hva man kan få til.

Dette viser at fagskolene bør tilrettelegge slik at ikke samarbeidet blir for krevende. Avtaleskolen legger vekt på dette som en forutsetning for et velfungerende samarbeid:

Så det er det at man på en måte ikke pålegger noe mer enn det de har mulighet til å faktisk gjennomføre, for da er vi litt på kanten av vår egen filosofi tenker jeg, med kvaliteten.

Skolen ser det altså som sentralt at samarbeidet kun involverer forpliktelser det er realistisk at bedriftene kan møte for å sikre kvaliteten på utdanningen.

Tradisjonsskolen poengterer at ved inngåelse av samarbeidsavtaler med bedriftene, lar de det være opp til den enkelte bedrift å bestemme hvor tett de ønsker å samarbeide med skolen.

Bedriftenes tid og ressurser henger også sammen med konjunkturer i næringslivet, noe som særlig Avtaleskolen er bevisste på i sitt forhold til bransjen.

Innimellom er det travelt der ute. De skal tjene penger, så vi må bli flinkere til å tilpasse oss og kjenne vår besøkestid. Jeg føler at vi som skole er helt prisgitt næringslivet og må tilpasse oss dem.

Dette er ikke et poeng som kommer tydelig fram i de andre casene. Men ettersom samtlige informanter trekker fram tid og ressurser som en forutsetning for et velfungerende samarbeid, er det rimelig å anta at svingninger i bransjen er noe som påvirker alle fagskolene og deres samarbeid med det lokale næringslivet.

7.4.2. PERSONLIG NETTVERK

Det kommer fram av intervjuene at personlig kontaktnett har stor betydning for samarbeidet mellom fagskole og den enkelte bedrift. Vi forstår det som at dette kan være en forutsetning for samarbeid. Dialogskolen uttrykker dette illustrerende når det gjelder deres samarbeid med bedriftene rundt hovedprosjektene:

Tilfanget av partnere er jo avhengige av studentene selv også i veldig stor grad, for mange av dem drar jo disse prosjektene ut av sine egen arbeidssituasjon. Og så er det andre aktører, hvor lærerne har tette relasjoner og hvor de kommer tilbake år etter år. Det går liksom over hele grensesnittet, både studenter og lærere og administrasjon og det hele.

Ettersom en stor del av fagskolestudentene kommer fra eller har et ansettelsesforhold i bedrifter i bransjen, har studentenes kontaktnett stor betydning for fagskolenes samarbeid med bedriftene rundt hovedprosjektene. Avtaleskolen legger også vekt på betydningen av studentenes bakgrunn:

Det er klart at du må jo ikke innkalle eksterne parter til samarbeidsmøte for å ha kontakt med næringslivet, når du har 25 stykker i klasserommet som sitter med hver sin jobb.

Personlige kontaktnett er altså noe alle fagskolene snakker om som en forutsetning. Lærerne rekrutteres ofte fra næringslivet, og deres kontaktnett anses også som sentralt for samarbeidet. Dialogskolen påpeker at dette er et tema i ansettelsesprosessen:

Ja, ved nyrekruttering så er det jo selvfølgelig veldig viktig at de faktisk kan vise til et nettverk.

Avtaleskolen framhever også hvordan lærernes kontaktnett får betydning for samarbeidet:

Vi rekrutterer jo stort sett lærere fra lokalt næringsliv. De jeg har vært med å ansette, kommer stort sett fra ett eller annet firma i bransjen. De har jeg uten unntak fått til samarbeidsavtaler med.

Dette indikerer også at formalisering av samarbeid kan være enklere å få til dersom det baseres på personlige kontakter. Kontaktnett er trolig likevel ikke nok for et velfungerende samarbeid, med de begrensede ressursene fagskolene har i dag. Det krever også vilje til å gjøre en ekstra innsats for å få i gang og opprettholde et samarbeid med bedrifter i lokalt næringsliv. En bedrift uttrykker dette:

Alt er jo egentlig personavhengig. Altså hvis [fagskolen] virkelig ønsker et samarbeid, og går helhjerta inn for det, så får de jo det.

Dette tyder på at fagskolene har behov for ildsjeler og en dugnadsånd, for å få til et utstrakt samarbeid med arbeidslivet. Flere bedrifter poengterer også at interesse og engasjement hos begge parter er nødvendig for at et samarbeid skal resultere i noe. En av bedriftene i Storbycasen uttrykker at intensjonen med samarbeidsavtalen er at begge parter skal få noe ut av det, men at dette i liten grad oppnås:

Det man får mest ut av, er at man får på en måte et nettverk, så sånn sett så får vi noe ut av det. Men det er i altfor liten grad altså. Det er stusselige greier.

Til tross for dette fortsetter bedriften å stille opp og engasjere seg fordi de opplever fagskolen som en viktig utdanning.

I vårt materiale framstår det derfor som at det samarbeidet som oppleves som fruktbart, er det som holdes oppe av personlige kontakter og mennesker som yter det lille ekstra. Det kan settes spørsmålsteget ved om denne måten å drive samarbeid på, er den mest gunstige i lengden. Dersom samarbeidet i stor grad er personavhengig og uformelt, kan det blant annet være mer sårbart ved utskiftninger eller endringer. Dette kan dermed forstås som et hinder for et stabilt og varig samarbeid mellom næringsliv og fagskole.

Jeg hørte han hadde slutta, og begynt i et annet firma. Da er det en ny person som tar over. Og da er den relasjonen flytta til et annet firma. Den blir borte. Så da er det lurt å ha den formelle avtalen der, sånn at du kan ta kontakt når det kommer en ny person. Eller at de melder ifra og sier at nå er det ny kontaktperson. Sånn at du ikke mister den, da.

Storbyskolen peker her på at det personavhengige aspektet ved det uformelle samarbeidet kan gjøre det lite varig over tid, og at formalisering kan løse dette.

I følge Scott er praksiser som er institusjonalisert kjennetegnet av at de er varige, og overføres mellom generasjoner.⁹² Formalisering kan i lys av institusjonell teori forstås som en måte å institusjonalisere samarbeidet på ved å gjøre det varig. På den andre siden kan formalisering også være et hinder for samarbeid innen dagens rammer. Dersom samarbeidet blir institusjonalisert gjennom formelle avtaler, vil avhengigheten av enkeltpersoner svekkes. Dette kan gjøre at man i mindre grad får rom for personlig engasjement og ildsjeler, men gitt de systemiske hindrene vi har presentert, er det vanskelig å se hvilke ressurser som kan erstatte disse ildsjelene.

7.4.3. MOTIVASJON

Vi forstår det slik at partenes motivasjon for samarbeid er en forutsetning for at samarbeid utvikles og opprettholdes. Skolenes motivasjon for å samarbeide er hovedsakelig knyttet til fagskolens mandat om å være tilpasset kompetansebehov i næringslivet. Ved å knytte undervisningen til næringslivet gjennom prosjekter og gjesteforelesere, ser studentene relevansen i utdanningen. I tillegg får skolene tilgang til ressurspersoner og oppdatert utstyr som de i mange tilfeller ikke har råd til å skaffe seg.

Bedriftenes motivasjon varierer imidlertid mer. De er ikke forpliktet til å samarbeide med fagskolene, men velger likevel å gjøre dette av ulike grunner. Gjennomgående motiveres bedriftene av at de også skal få noe igjen for å samarbeide med fagskolen. Dette kan være på kort sikt ved at de gjennom prosjektene får tilgang til gratis arbeidskraft, og får utført oppgaver de har behov for. Det ses også som en mulighet for bedriftene til å få vist seg fram, og bli kjent med potensielle arbeidstakere. I et lengre perspektiv ser noen bedrifter at samarbeid med skoler kan bidra til et godt omdømme, samt at det bidrar til å sikre at bransjen opprettholder sitt kompetansegrunnlag. En bedrift uttrykker sin motivasjon slik:

⁹² Scott 2014: 57

[Virksomheten] har veldig fokus på samfunnsansvaret også. [...] Og selvfølgelig – så lenge vi kan bruke prosjektet, er det jo vinn-vinn. Så vi ser jo etter aktuelle prosjekter også. Vi lager ikke prosjekter for prosjektets skyld, hvis vi kan slippe det.

Det kan forstås som at en forutsetning for samarbeid er at begge parter ser nytte av det, og at samarbeidet har et formål som partene er opptatt av.

Vi har spurt fagskolene om hva de tror bedriftenes motivasjon for samarbeid er, og snakket med bedriftene om hva de tror skolene motiveres av. Det kommer fram at fagskolene i mindre grad vet hva som motiverer bedriftene, enn omvendt. Fagskolene ser at bedriftene motiveres av at de har nytte av samarbeidet, men det virker ikke som de er like klare over at bedriftene også føler et ansvar for bransjen generelt. Gitt at bedriftene ikke er pliktige til å samarbeide, oppfatter vi det som viktig at bedriftene er motiverte for samarbeid, og at fagskolene vet hva denne motivasjonen består i, for å kunne tilby dem dette. Hva skolene tror bedriftene motiveres av, og hva de faktisk motiveres av, er imidlertid ikke motstridende i våre case. Fagskolenes manglende forståelse av bedriftenes motivasjon vil derfor ikke være skadelig for samarbeidet, men en økt bevisstgjøring vil kunne bidra til å styrke det.

7.4.4. ANSVAR FOR SAMARBEIDET

I tillegg til motivasjon avhenger ethvert samarbeid av at en av partene tar initiativ. I flere av casene kommer det fram at det som oftest er fagskolen som tar første kontakt med bedriftene for å initiere et samarbeid. Flere uttrykker at de mener dette er slik det bør være. På spørsmål om hva de tenker rundt skolens forpliktelse til å samarbeide med aktører i næringslivet, svarer Avtaleskolen:

Jeg tror det er riktig at det ligger på skolen. Jeg tror det er riktig. For næringa må ha fokus på å utvikle seg og å finne den rette veien å gå, så får vi supplere dem med gode kandidater så vi får bransjen framover.

Skolen ser altså behovet for at de har ansvaret for å holde dialogen og samarbeidet i gang, og at bedriftene ikke burde bruke tid og ressurser på å komme til dem. Det er opp til skolen å sørge for utvikling av utdanningen, for eksempel gjennom å invitere bedriftene til å delta i fagråd. Dette er flere bedrifter enige i.

Initiativet til disse møtene og hva man får ut av det, det ligger jo litt hos skolen. Fordi vi næringsdrivende klarer ikke få til det uten at rektoren egentlig tar det initiativet.

Dette er et eksempel fra Storbycasen som illustrerer en generell tendens i våre data. Bedriftene er gjennomgående villige til å samarbeide, men skolene må ta initiativ og

oppretholde dialogen. Om villigheten til å delta i skolens fagråd, sier en bedrift i Avtalecasen følgende:

Det var fagskolen som spurte. Og det var veldig hyggelig. Så vi var veldig positive til det, når den innbydelsen kom.

Alle bedriftene i våre case uttrykker at de er svært positive til å samarbeide. Mange av dem sier likevel at samarbeidet ikke er særlig omfattende slik det er i dag. Flere uttrykker at de ville vært villige til å samarbeide mer, men at et økt samarbeid avhenger av at skolene tar mer initiativ. En av bedriftene i Storbycasen uttrykker at det burde vært mer dialog:

Det har det vært veldig lite dialog altså og det vet jeg at er flere enn meg som har stilt spørsmål rundt da. Skal det være noe hensikt i dette her så må man på en måte gjøre noe mer ut av det da, enn å ha møte en gang i året.

Dette illustrerer et ønske flere bedrifter uttrykker om at samarbeidet må innebære noe mer enn å bare møtes en sjelden gang, og det må ha et formål. En bedrift i Avtalecasen uttrykker at de ikke er avhengige av å samarbeide med fagskolen, men at de er positive til det:

Altså hvis vi vil samarbeide, så gjør vi vel det. Men det er vel litt det at man må ta initiativet selv da. Altså hvis ingen gjør det, så lever vi egentlig greit sånn som vi lever nå, ikke sant. Det er ikke nødvendigvis sånn at det er et ekstremt sårt behov.

Bedriften uttrykker her at det er nødvendig at noen tar initiativ til samarbeidet. Dette viser at samarbeidet avhenger av at skolene har det overordnede ansvaret for at samarbeidet initieres, ivaretas og utvikles.

Dette kan relateres til fagskoleutvalgets bemerkninger om at arbeidslivet mangler eierskap til fagskolene. De påpeker at arbeidslivet har et ansvar og en rolle som bestillere overfor fagskolen.⁹³ Dette indikerer at bedriftene også må være villige til komme på banen, og melde inn sine behov til fagskolene på eget initiativ. I vårt materiale har vi flere eksempler på at bedriftene gjør dette, men så er det opp til fagskolene hva de gjør med disse innspillene.

Dialogskolen uttrykker det slik:

Det er veldig opp til oss. Det er egentlig en mye større utfordring for fagskolen selv. Vi skal ikke belaste arbeidslivets aktører for manglende kontakt med fagskolen, og bebreide de for det. Det er lett å få til den dialogen. Det er mer et spørsmål om å få til mekanismer som fremmer det inne i fagskolen sjøl.

⁹³ NOU 2014:14: 58 og 94

Slik denne skolen oppfatter det, ligger ansvaret for å få til en god samarbeidskultur hos fagskolen og ikke næringslivet. Vi oppfatter likevel at dette bør nyanseres når det kommer til bedriftenes vilje til å sette av ressurser, både menneskelige og økonomiske.

Som vi har vist motiveres bedriftene hovedsakelig av at de skal få noe ut av samarbeidet i et kortsiktig eller langsiktig perspektiv. Noen setter også sitt bidrag inn i en større samfunnsmessig kontekst:

Det er jo mange bedrifter som ikke gidder å bidra [...] men lever på at det er noen andre som sørger for at folk tar den utdanninga de skal, og at de får den kompetansen de trenger. [...] Så det handler litt om bedriftens kultur, og evne til å ta litt ansvar for samfunnet rundt seg, og bransjen sin da. Og så er det perioder hvor det er veldig mye å gjøre, og vi har kanskje hatt nok med oss selv.

For alle bedriftene er samarbeidet et spørsmål om tidsprioriteringer. Flere av bedriftene uttrykker at de veier nytten de ser at samarbeidet kan gi opp mot hva det vil kreve av dem. Noen velger også å samarbeide til tross for at de ikke opplever at de får noe ut av det, men fordi bedriften har en kultur for samarbeid og en normativ oppfatning av at de har et ansvar for å bidra. Andre føler ikke på denne forpliktelsen til å bidra. En av bedriftene i Tradisjonscasen uttrykker at det er en barriere for samarbeid at fagskolen ikke benytter det samme designverktøyet som dem:

Dette ville ført til at fagskolen måtte betale for et slikt verktøy. Så de bruker det billigste og enkleste verktøyet og det er ikke helt det vi bruker.

Denne bedriften kjenner altså ikke på noe ansvar for å bidra økonomisk slik at skolen kunne fått tilgang til det utstyret som de mener hadde lettet samarbeidet mellom dem selv og bedriften. Dette er interessant i lys av fagskoleutvalgets bemerkninger om arbeidslivets manglende eierskap overfor fagskolene, og at dette for de tekniske fagskolene nødvendigvis også må innebære at bedriftene bidrar økonomisk. Våre funn viser altså at det er viktig for et velfungerende samarbeid at skolene utvikler interne normer og kultur for å ta initiativ til, og opprettholde en jevn dialog. Selv om bedriftenes motivasjon er viktig, gjør dagens situasjon at skolene må ta det overordnede ansvaret for samarbeid.

Sammen med at skolene har ansvaret for samarbeid, utgjør ressurser og tid, enkeltpersoner og motivasjon de fire forutsetningene vi har identifisert for et fungerende samarbeid.

8. TEORETISK DISKUSJON

8.1. SAMARBEIDET SOM INSTITUSJON

Hvorvidt funnene våre kan ses i lys av de elementene Scott mener bør være tilstede for robuste institusjoner vil nå diskuteres. Dette er fordi det er viktig at samarbeidet mellom tekniske fagskoler og lokalt næringsliv blir institusjonalisert, slik at fagskolene til enhver tid kan tilby en utdanning tilpasset kompetansebehov i lokalt, regionalt og nasjonalt næringsliv.

8.1.1. REGULERINGER

Vi har allerede sett at fagskolen er forpliktet til å utvikle utdanninger som er tilpasset næringslivet, og at NOKUT krever en formalisering av samarbeidsavtaler. Dette kan ses som regulative mekanismer som skal sørge for at samarbeid opprettholdes. I følge Scott har regulative elementer en bindende og tvingende virkning, som etterfølges av sanksjoner dersom de ikke blir fulgt.⁹⁴ Som vist i analysen kan det virke som at fagskolen blir dratt i to ulike retninger, når de både skal tilpasse seg lokale næringslivsbehov i samsvar med lovregulering, og samtidig opplever at de skal være en allmennutdanning som tilbyr bred kompetanse. Kan det sprikende kravet til fagskolen være noe av det som vanskeliggjør stabilitet og kontinuitet?

Fagskolens formelle avtaler med arbeidslivet binder avtalepartene, og er gjensidig forpliktende. Regulative mekanismer bidrar til å skape stabilitet og robusthet over tid og er av den grunn en viktig faktor for at samarbeidet mellom fagskolen og arbeidslivet skal bli varig. Basert på vårt materiale ser vi at formalisering av samarbeid gjøres ut fra et ønske om forutsigbarhet og gjensidig forpliktelse. Noen av informantene våre opplever at formalisering av samarbeid kan være positivt fordi det gjør avtalene mindre personavhengige, og dermed varige. På en annen side blir det uttrykt at formelle avtaler ikke nødvendigvis oppleves som så forpliktende. Faren ved formelle avtaler er hvileputefunksjonen de kan få dersom de ikke aktiveres og holdes varme. Dette åpner for viktigheten av andre typer mekanismer enn regulative. Som vi har sett er ikke formaliserte bindende avtaler det som nødvendigvis fungerer best.

⁹⁴ Scott 2014: 59-64

8.1.2. NORMER

I våre data kommer det fram at samarbeidet mellom fagskole og næringsliv karakteriseres av en uformell struktur. Informantene understreker behovet for dynamikk og smidighet i samarbeidet, som ser ut til å bli best ivaretatt gjennom et uformelt samarbeid preget av jevnlig dialog. Normer får sitt uttrykk i samarbeidet mellom arbeidslivet og fagskoler i måten de føler seg forpliktet til hverandre på, og gjennom de forventningene og rollene som utvikles. Regulative mekanismer er bindende, men normer og forventninger kan også oppleves som bindende, eller sosialt forpliktende.⁹⁵ Kan det hende at uformelt samarbeid basert på personlige nettverk og drevet av ildsjeler føles mer forpliktende enn formelle samarbeidsavtaler?

Når bedriftene i våre case sier at motivasjonen deres for samarbeid med fagskoler er et opplevd ansvar for bransjen, setter dette ord på et normativt element. Dette kan tolkes som om bedriftene ønsker å oppfylle ansvarsrollen sin overfor fagskolen. Vår analyse tyder imidlertid på at dette varierer. En idé er å dyrke denne innstillingen for å styrke arbeidslivets eierskap til fagskolene, som i dag ikke er sterkt nok.

Fordi jevnlig dialog, personlige nettverk og engasjerte enkeltpersoner, altså uformelle samarbeidstilnærminger er så framtrædende i undersøkelsen vår ser vi på det som en forutsetning for samarbeid under dages rammer. Men samtidig kjennetegnes institusjoner av stabilitet og videreføring. At samarbeidet mellom fagskoler og arbeidsliv skal avhenge av personlige nettverk og uformelle avtaler kan også hindre stabiliteten, ettersom samarbeidet kan falle i grus dersom sentrale personer forsvinner. I forbindelse med dette risikoelementet bør samarbeid mellom fagskolen og arbeidslivet *også* opprettholdes og reguleres av andre mekanismer enn personlige nettverk og uformell dialog.

8.1.3. KULTUR

Vår analyse viser en utbredt oppfatning av at det er fagskolens ansvar å ta initiativ og vedlikeholde samarbeid. Denne forventningen til fagskolens rolle i samarbeidet, tolker vi som et normativt element. Samtidig kommer det fram at skolen må utvikle interne normer og kultur for initiativtaking og dialog. Kulturaspektet viser er kultur-kognitivt element. Det at initiativtaking og ivaretagelse av samarbeid integreres i fagskolens kultur, kan ses som viktig

⁹⁵ Scott 2014: 64-66

for at samarbeidet skal bli en del av folks naturlige tankemønstre. Dette oppfordrer til en tankegang om at ”slik gjør vi det her”.⁹⁶

I Storbycasen peker både fagskolen og en bedrift på at geografisk plassering, og bedriftsstrukturen rundt skolen kan ha en betydning for samarbeidet. De hevder at omgivelsene kan påvirke hvor naturlig det er for aktører å ha nærhet og uformell kontakt med hverandre. Dette kan tolkes som at kulturen for samarbeid kan være annerledes i større byer og der bedriftene er mindre og flere, enn i mindre byer med større og færre bedrifter. Et eksempel fra skolen i Avtalecasen kan også illustrere at størrelsen på bransjen kan påvirke fagskolens samarbeid med næringslivet:

Jeg møtte en tidligere studiekompis av meg på [et idrettsarrangement], så spurte jeg han bare sånn “du kunne ikke tenke deg å være sensor?”. Jo, det kunne han tenke seg [...]. Så det er klart at bransjen er så gjennomiktig, og er ikke større enn at man gjerne også har noen uformelle kontakter og forpliktelser. Det er jo bare fantasien, eller mangel på fantasi, som setter grenser når det gjelder det å kunne spille på de en kjenner i bransjene. Det er ikke alt man trenger å formalisere sånn sett.

Dette tyder på at fagskolers samarbeid med næringslivet også i stor grad kan påvirkes av kulturen i det lokale samfunnet. At det i tillegg blir nevnt at bedriftene i mindre byer er mer avhengige av fagskolen som leverandør av et kompetansesjikt, kan være med på å påvirke bedriftenes tilbøyelighet for samarbeid.

8.1.4. BETINGELSER SOM KAN PÅVIRKE INSTITUSJONALISERINGEN AV SAMARBEIDET

Når det av NOKUT stilles krav til formalisering av samarbeidet, kan vi spørre oss om dette regulative elementet virker kontraproduktivt. Fagskolene uttrykker allerede at de har begrensede ressurser til å opprettholde samarbeid og utvikle utdanningstilbud på en tilfredsstillende måte. Vi får også inntrykk av at formalisering oppleves som en ressurskrevende prosess. I vårt materiale trekkes uformelt samarbeid av flere fram som det som fungerer best og er mest aktivt. Når vi vet at skolene har begrenset med ressurser og tid, og skolene må bruke tiden på å formalisere samarbeid for å møte regulative krav, kan det se ut til at dette kravet virker mot sin hensikt. Scott hevder at både regulative, normative og kultur-kognitive elementer bør være til stede for robuste institusjoner, men at én eller to elementer kan dominere.⁹⁷ Hvis formalisering tar fokus vekk fra den uformelle samarbeidsstrukturen

⁹⁶ Scott 2014: 66-70

⁹⁷ Scott 2014: 56

som synes å skape rom for dynamikk, kan dette hindre institusjonalisering ved at det mest dominerende aspektet ved samarbeidet, det normative, ikke blir tilstrekkelig opprettholdt.

Når vi ser på samarbeid mellom fagskole og næringsliv som en institusjon, kan vi konkludere med at vi finner alle elementene som må være tilstede for institusjonalisering. Vi ser en sterk tilstedeværelse av en uformell samarbeidspraksis, som leder oss til å vurdere Scotts normative søyle som særlig framtrædende og styrende. Da de tre elementene burde virke i en kombinasjon, vil en styrking av de to andre elementene kunne være fordelaktig for et robust samarbeid.⁹⁸ Systemiske betingelser kan også påvirke institusjonaliseringen av samarbeid. Om den tekniske fagskolens samarbeid med næringslivet skal stabiliseres over tid, kan faktorer som status og plass i utdanningssystemet ha en effekt, og denne statusen kan påvirke hvordan arbeidslivet forholder seg til fagskolen.

8.2. FORUTSETNINGER FOR UTDANNINGSINSTITUSJONERS SUKSESS

Fagskolens posisjon i samfunnet kan påvirke samarbeidet mellom fagskole og næringsliv, ettersom skolens status har betydning for hvor attraktive de oppfattes av næringslivet. Fagskolens posisjon i samfunnet er relevant her, fordi vi ser det som en rammebetingelse for samarbeid. Som vi har sett i teorikapittelet, må en utdanning eller kvalifikasjonstype oppfylle et sett med gjensidig avhengige kriterier for å bli etablert og godtatt i samfunnet.⁹⁹ Det må være et behov i næringslivet som den spesifikke kompetansegruppen må kunne fylle, og de må kunne løse bedriftens oppgaver utover det tradisjonelle kvalifikasjonstyper kan. Videre må den ha en tydelig samfunnsposisjon og den må støttes av politisk aktivitet blant interessenter.¹⁰⁰ Vi vil i denne delen av rapporten bruke denne teorien for å diskutere fagskolens posisjon i samfunnet.

8.2.1. KOMPETANSEBEHOV

Blant våre informanter finner vi en relativt entydig mening om at næringslivet har behov for de tekniske fagskolene som kompetanseleverandør. En sentral nøkkelinformant beskriver teknisk fagskole som en skole som blir holdt oppe av et kompetansebehov i næringslivet.

⁹⁸ Scott 2014: 56

⁹⁹ Drexel 1989 i Sakslind 1992: 3-4

¹⁰⁰ Drexel 1989 i Sakslind 1992: 4

Fagskolen var jo et tydelig svar på behov i norsk arbeidsliv, til varierende tider. Den er stort sett definert av arbeidslivet selv. Det hadde ikke vært noen fagskole i Norge, hvis ikke det hadde vært som et krav eller ønske fra norsk næringsliv.

Bedriftene uttrykker også et behov for fagskoleutdannede i dag.

Vi som bransje har behov for den fagutdanningen. Faller den bort så mister vi et kompetansesjikt som vi har nå i dag, og som er veldig viktig for oss. I hvert fall for en god del av bransjen, er det kjempeviktig at vi fortsatt har den. Det er nesten en forutsetning.

Her kommer det fram at både i et historisk og et nåtidig perspektiv, ser aktører i næringslivet seg nærmest prisgitt fagskolen som leverandør av et kompetansesjikt de behøver.

Det gir gode indikasjoner på at fagskolen dekker et reelt behov i samfunnet, og således oppfylles Drexels første punkt. Dette behovet er, som tidligere vist, også ganske tydelig artikulert i NHOs kompetansebarometer.¹⁰¹

8.2.1.1. Studentenes kompetanse

Som vi har sett, har studentene som begynner på fagskolen ofte fagbrev i bunn og noen år med arbeidserfaring.

Tilegnelse av kunnskap og kompetanse kan ikke bare anses som sluttproduktet av læring, men også som grunnlag og støtte for ny læring.¹⁰² Dette betyr at den kunnskapen og kompetansen studentene tar med seg inn i læringssituasjoner i fagskolen, vil gi et godt grunnlag og støtte opp om ny læring.

Opplæringen studentene får i fagskolen setter dem i stand til å håndtere den kompetansen de har i bunn, og til å forstå det i en større sammenheng. Gjennom skolens samarbeid med næringslivet, eksempelvis hovedprosjekt, får studentene mulighet til å prøve ut teorien i praksis. Flere av fagskolene vi har snakket med framhever at det er viktig at studentene får prøvd ut teorien i praksis, slik at de kan knytte mening til det de lærer i undervisningen. Dette kan forklare hvorfor fagskoleutdannedes kompetanse ses på som verdifull i arbeidslivet.

Perspektiv fra en tidligere fagskolestudent 2

“Det jeg lærte under de første to årene av utdanningen var evnen til å forstå det jeg virkelig har lært meg ute i arbeidslivet.”

Han har studert både bygg og BIM på fagskolen, og ble ferdig for få år siden. Med tømrerutdanning i bagasjen ønsket han en kort og praktisk rettet utdanning innen bygg, med gode jobbutsikter. Han har hatt stor nytte av fagskolen og jobber nå i et stort entreprenørfirma som BIM-tekniker.

På BIM-linja ble innhenting av ulike programvarer og representanter fra arbeidslivet høyt prioritert. Han syns at samarbeidet med næringslivet påvirket i positiv forstand fordi at næringslivet på den måten så verdien av en praktisk utdanning. Egne kontakter var det som gjorde at han fikk jobb etter endt utdanning.

¹⁰¹ Solberg et al. 2015: 5

¹⁰² Woolfolk 2004: 165

Hovedparten av våre informanter peker på verdien av den erfaringen fagskolestudentene bringer med seg inn i utdanningen. En bedrift understreker verdien av tidlige erfaring fra arbeidslivet:

Vi får en videreutviklet fagarbeider [...]. Fagskolestudenter lærer å håndtere det de har i bunn, på en mer overordnet måte [...]. Altså jeg pleier å si det, at den beste bilselgeren er han som startet som bilmekaniker.

Fagskoleingeniørenes kombinasjon av praktisk erfaring og videreutdanning som kunnskapsfundament virker å være en kompetansetype som blir verdsatt i bedriftene. En av våre nøkkelinformanter sier:

Det er klart at når du har et fagbrev og sitter som en planlegger, så forstår du veldig mye av det som foregår ute. Derfor er fagskolekandidaten veldig attraktiv. Han har nemlig den kombinasjonen. [...] Og det skaper den nære kontakten mellom byggeplassen, som han selv kommer fra. Og han veit hva som foregår der, og kjenner kulturen der.

Kombinasjonen av praktisk erfaring og teoretisk kunnskap verdsettes av næringslivet, og virker å være det informantene mener er fagskoleutdannedes styrke og særtrekk. Det er denne kompetansen som gjør dem praktisk anlagt og spesielle, og kanskje nettopp den kompetansen som er med på å definere deres plass i bedriftshierarkiet.

8.2.1.2. Andre typer arbeidskraft

Selv om fagskolestudentenes kompetanse vurderes som særegen og ønskelig i arbeidslivet, framkommer det av intervjuene at fagskoleingeniøren ikke er alene om sin kompetansetype. En nøkkelinformant mener at:

Selvfølgelig kan du si akkurat det samme om Y-veisingeniøren. Han har riktignok en bachelor, men han har også fagbrevet.

Y-veisingeniører med fagbrev og ingeniørutdanning fra uh-sektoren, sitter på en kompetanse som i stor grad ligner på fagskoleingeniørenes. En bedrift nevner at selv om fagskolen er viktig, vil de kunne klare seg uten. Det tyder på at selv om fagskolen som kompetanseleverandør er viktig for næringslivet, vil kompetansebehovet kunne dekkes av andre. Næringslivet vil kunne oppfatte dette som et negativt insentiv til å bruke tid og ressurser på å samarbeide med fagskoler, når de uansett kan få kompetansen fra andre hold.

Gitt framskrivningene fra NHO og SSB,¹⁰³ ser vi at behovet for dette kompetansesjiktet er så stort at fagskolen ikke ser ut til å være presset av tilstøtende kompetansegrupper. Dessuten påpekes det av en informant at Y-veisingeniørene er en liten og fragmentert gruppe, uten en etablert utdanningsvei. Flere har også deler av sin utdanning fra fagskolen. Våre data tyder altså på at det er et behov for det kompetansesjiktet fagskolen leverer. De tekniske fagskolene har oppstått som et svar på behov i næringslivet, og blitt holdt liv i ved at det fortsatt finnes et behov for den kompetansen de leverer. Dette viser at fagskolen oppfyller Drexels første krav for utdanningsinstitusjoners suksess.

8.2.2. Plass i bedriftene

For å bli godtatt som yrkesgruppe, må fagskoleutdannede ha en klart avgrenset plass i bedriftshierarkiet. Det framgår av våre data at stillingene fagskolekandidater besetter er mellomlederstillinger som avdelingsledere, prosjektledere og prosjekteringsledere i bedrifter. Dette er altså stillinger som ligger høyere i bedriftshierarkiet enn fagarbeideres tradisjonelle stillinger. En nøkkelinformant forklarer det slik:

Fagarbeidere jobber ute, fagskolefolk jobber inne.

Samtidig er et viktig funn at ingen av våre bedriftsinformanter har egne stillinger til fagskoleingeniører. Dette begrunnes med at stillingene kan fylles av flere kompetansegrupper. Likevel kommer det ofte fram at fagskoleingeniører i mange tilfeller er foretrukket. En bedrift sier at:

Hvis vi skal velge mellom en utdanna fagskoleingeniør, og en vanlig ingeniør, så tror jeg nok at vi ville valgt en fra fagskole. Og det er basert på at han har mer kompetanse i bunn.

¹⁰³ Cappelen et al. 2013: 5 og Solberg et al. 2015: 5

Igjen kommer det fram at fagskoleingeniørenes praktiske kompetanse verdsettes og anses som spesiell for denne gruppen. Vi har sett at mange fagskolestudenter tar utdanningen som en videreutdanning gjennom bedriften de er ansatt i. På spørsmål om en ansatt som tar fagskolen vil få en annen stilling eller endret stillingsbeskrivelse etter endt utdanning, svarer en bedrift:

Ikke nødvendigvis. Han vil nok aspirere til å være både bas og etterhvert bli driftsleder i form av en formann, for eksempel. Men det har også mye med personlighet å gjøre. Bare det at du har et sertifikat, sier jo egentlig ikke noe om hvordan du er [...] til å lede andre. Så du må ha begge deler.

Bedriftsinformantene våre virker å være relativt enige om dette. De verdsetter kompetansen studentene får på fagskolen, og den kan gjøre at man får økt ansvar i bedriften. Likevel er det ingen automatikk i det å ta en fagskoleutdanning og få lederansvar i bedriften. De er alle opptatte av at personlige egenskaper veier vel så tungt, om ikke tyngre enn det faktum at en ansatt har gått på fagskolen. Våre informanter legger imidlertid vekt på at fagskolestudenter ikke har problemer med å få relevante stillinger etter endt utdanning.

Våre funn viser at uteksaminerte fagskolestudenter ikke er sikret en bestemt stilling i bedrift. Det tyder på at fagskolen kun i noen grad oppfyller Drexels andre punkt, om å ha en klart avgrenset plass i bedriftenes arbeidsdelingshierarki. Likevel ser vi at fagskoleingeniører tenderer til å få en bestemt type stillinger, og at et volumbehov hos bedriftene gjør at fagskolestudentenes kompetanse er ettertraktet.

8.2.3. POSISJON I SAMFUNNET

Våre informanter peker på at fagskolen spesielt, og yrkesfag generelt, lider under et lavstatusstempel i det norske utdanningssystemet. Få kjenner til fagskolen, og flere informanter peker på at skoleslaget er underkommunisert.

Perspektiv fra en tidligere fagskolestudent 3

“For meg var teknisk fagskole en inngang til høyere utdanning etter fagbrev.”

Denne tidligere fagskolestudenten gikk maskinlinja. Det var et bevisst valg å ikke jobbe før videre utdanning, fordi han så for seg at det kunne bli utfordrende å slutte å jobbe senere for å begynne på studiene igjen.

Fagskolen han gikk på hadde samarbeid med eksterne bedrifter i forbindelse med de fleste prosjektoppgaver som fant sted, og det ble tilrettelagt for flere bedriftsbesøk underveis i studietiden. Han syns at når det kommer til samarbeid, var denne fagskolen like flink som ingeniørutdanningen. Siden han ønsket å ta bachelorgraden på to år etter fagskoleutdanningen, måtte han ta denne i et annet fylke. Høgskolen på hans hjemsted ga ikke fritak for fag for de som kom fra teknisk fagskole.

Det generelle publikum kjenner jo veldig lite til fagskolebegrepet og assosierer det med en fagbrevsutdanning i videregående utdanning. [...] Men de operative, som har en teknisk bakgrunn selv, de kjenner til fagskolebegrepet.

Vi får inntrykk av at fagskolene bare er kjent i sine egne kretser og fagmiljø. Dette kan få følger for hvor attraktivt næringslivet oppfatter et samarbeid med fagskolen. Samtidig kan det ha følger for hvor lett det er for de enkelte fagskolene å knytte til seg nye kontakter i næringslivet.

I samfunnsdebatten om fagskolene pekes det på at yrkesfag oppfattes som en blindvei i utdanningssystemet, hvor fagskolen er siste holdeplass.¹⁰⁴ Dette er også et problem flere av våre informanter peker på som viktig. Riktignok representerer Y-veien et slags kompromiss mellom yrkesfag og uh-sektoren, men våre data peker på en generell oppfatning av at yrkesfag og høyere utdanning ikke virker å være forenelig. Dette til tross for at fagskoleutdanning er definert som høyere utdanning på tertiært nivå, sammen med annen høyere utdanning.¹⁰⁵ Flere av våre informanter beskriver få muligheter til sømløse overganger mellom de to sektorene som et problem. I tillegg er lite informasjon og dårlig faglig karriererådgivning et sentralt problem som bidrar til dårlig rekruttering til yrkesfag:

Hvem er den viktigste rådgiveren for en jyping på 15 år, som skal ta et av de viktigste valgene i livet sitt? Jo, det er mamma. Og mamma vet ikke hva fagskole er for noe. Så hvis poden sier at han ikke vil sitte på kontor, sier mamma: Da tar du allmennfag, for da kan du alltid bli noe. Da har du alle muligheter.

Flere av våre informanter peker på at den manglende kjennskapen til fagskolen skyldes en underprioritert og uklar posisjon i utdanningssystemet. Mange hevder den har blitt stemoderlig behandlet og forsømt som skoleslag.

Hele den yrkesretta utdanninga har levd i skyggen av en viltvoksende uh-sektor som har etablert master- og bachelorstudier i hytt og pine og ingen vet hvorfor eller hvem som trenger dem. [...] En villet politikk i hele etterkrigstida for å styrke og bygge Norge med høyere utdanning, har dessverre også ført til at vi har holdt yrkesretta utdanninger nede, inklusive fagskolen.

Våre data viser at aktører tilknyttet fagskolene opplever et skarpt skille mellom uh-sektoren og fagskolesektoren, som virker kontraproduktivt. Underprioriteringen av fagskolene har ført til dårlige økonomiske vilkår for skolene. Som vi allerede har sett, har fylkeskommunene som skoleeier begrenset legalt og økonomisk handlingsrom. Flere av skolene mener deres muligheter for å framstå som et samlet skoleslag er dårlige, nettopp fordi ansvaret har blitt

¹⁰⁴ NOU 2014:14: 74

¹⁰⁵ NOU 2014:14: 18

lagt til fylkeskommunene. Vi oppfatter dette som en situasjon som reproducerer seg selv. En underprioritering av skoleslaget fører til lite politisk fokus og lite finansiering, og dette svekker mulighetene skolene har for å styrke sin status og posisjon i samfunnet.

Som vi har sett kan en etablert yrkestittel og tydelig identitet være indikatorer på at et kompetansesjikt er akseptert på arbeidsmarkedet.¹⁰⁶ Et punkt som er interessant å belyse i denne sammenhengen, er at uteksaminerte fagskolestudenter ikke har en felles tittel.¹⁰⁷ Noen skoler bruker begrepet fagskolekandidat, og andre bruker fagskoleingeniør som tittel på vitnemålet. Vi ser av våre informanters utsagn at disse begrepene brukes om hverandre. De to titlene er i midlertid ikke beskyttet ved lov. Fagskoler og fagskoleutdanninger er beskyttet gjennom NOKUTs godkjenningsordninger,¹⁰⁸ men ingeniørtittelen er ikke lovbeskyttet. Dette gir indikasjoner om en uklar identitet blant uteksaminerte fagskolestudenter. I våre data, virker det uklart om fagskolen oppfyller Drexels krav om en tydelig plass i samfunnet. At utdanningsveien er dels ukjent, og uteksaminerte ikke har en felles yrkestittel, kan indikere at fagskolen ikke har etablert en tydelig plass i samfunnet.

8.2.4. INTERESSEORGANISASJONER

Den tekniske fagskolen i Norge har til nå fått lite politisk oppmerksomhet. Likevel eksisterer nasjonale organer som Nasjonalt Fagskoleråd og frivillige ordninger som NUTF, som arbeider for å løfte fagskoleutdanningen. Organisasjonene i arbeidslivet jobber også aktivt med fagskolen, og har en samkjørt politikk på området.

Det er en viktig oppgave at man begynner å sette lys på en forsømt sektor og begynner å engasjere både partene i arbeidslivet og representanter for sektoren selv, i å være med på å definere sin egen plass i det norske utdanningssystemet. Det er ingen liten oppgave..

Flere av våre informanter trekker fram NUTF sin rolle som viktig i arbeidet med å sette teknisk fagskole på det utdanningspolitiske kartet.

NUTF fyller en veldig viktig rolle. De representerer bransjene, og er dermed flinke til å fange behovene. De har stor oppmerksomhet på hvordan de som utdannes fra tekniske fagskoler fungerer som fagpersoner. [...] Sånne organer som NUTF er viktige, nettopp fordi de er "hands on" og kan være bindeleddet mellom bedriftene og utdanningssektoren.

NUTF jobber som nevnt for å sikre en fagskoleutdanning med høy kvalitet og nasjonal likhet. I denne sammenhengen vil vi likevel påpeke at med fagskolens mandat in mente, er ikke dette

¹⁰⁶ Drexel 1989 i Sakslind 1992: 4

¹⁰⁷ NOU 2014:14: 14

¹⁰⁸ Fagskoleloven 2003: § 10

helt uproblematisk. Fagskolen skal ivareta nasjonale, regionale og lokale behov i næringslivet. Å ta sikte på en uniformering av fagskolene på nasjonal basis, vil kunne virke imot fagskolenes evne til å dekke lokale og regionale behov, som vist av Archer.¹⁰⁹ Dette oppdraget må ikke overses når man jobber sentralt med sektoren. Vi kan her konkludere med at fagskoleingeniører er en akseptert arbeidsgruppe i arbeidsmarkedet, innen sin bransje. Likevel har vi sett at deres plass kan fylles av andre kompetansegrupper, og yrkestittelen er udefinert. Dette indikerer at fagskoleutdannede ikke har en tydelig plass i arbeidslivet. Vi kan med dette peke på en uklar identitet hos fagskoleingeniører som yrkesgruppe. Likevel jobber interesseorganisasjoner aktivt med å plassere fagskolen på kartet.

¹⁰⁹ Archer 2013: xxiii

9. AVSLUTNING

9.1. OPPSUMMERING

I denne rapporten har vi sett nærmere på samarbeidet mellom tekniske fagskoler og lokalt næringsliv. Vi har sett at samarbeidet varierer i omfang. Rapporten belyser hvilke faktorer som bør være tilstede for et velfungerende samarbeid, og hvilke elementer som gjør samarbeidet vanskeligere. Innledningsvis ble det trukket fram hvilke særtrekk som kjennetegner hver av de fire casene vi har studert, før vi bevegde oss over i en temasentrert analyse.

Til å være et skoleslag som skal kjennetegnes av en nærhet til arbeidslivet, varierer det overraskende mye hvor nær denne relasjonen er. Blant de skolene vi har snakket med, er hovedprosjekter og gjesteforelesere de eneste samarbeidsformene som er felles. Vi har også sett at det er svært begrenset hvor mye de ulike skolene evner å rette seg etter kompetansebehovet i bedriftene. Det er lite av samarbeidet som går ut på å kartlegge behov og utvikle utdanningstilbudet, og i den grad det foregår, skjer det gjerne på en lite systematisert måte. Det meste dreier seg rundt å gjennomføre allerede eksisterende utdanninger.

Hvorvidt samarbeidet er formalisert eller ikke, er ikke avgjørende for om samarbeidet fungerer. Det som er viktig er at det er aktivt og at det foregår en jevnlig dialog. Selv om formalisering er det etablerte idealet i henhold til NOKUT, tyder ikke våre data på at dette er spesielt fordelaktig. Flere av informantene peker på at formelle avtaler ikke nødvendigvis gir et insentiv til å opprettholde dialog, og våre funn tyder på at uformelt samarbeid i større grad opprettholder den dynamikken som kan synes nødvendig for at skolene skal kunne tilpasse seg næringslivets behov.

Noe som imidlertid har stor innvirkning på om et samarbeid fungerer godt eller ikke, er de systemiske rammene rundt fagskolene. Her har vi trukket fram både finansieringssystemet og NOKUTs godkjenningsordning og lange behandlingstid som hindre. Lite penger og omstendelige formelle krav gjør det vanskelig å tilpasse seg kompetansebehovet i bedriftene. I tillegg pekes det på at en eventuell sammenslåing av dagens fagskoler vil kunne svekke deres nærhet til lokale forhold.

Selv om NOKUTs krav og tidkrevende godkjenningsprosesser har blitt trukket fram som hindre for et godt samarbeid om utviklingen av utdanningen, vil vi poengtere at NOKUT selv opererer innen begrensede rammer. Dette kan bidra til at behandlingstiden er lang. Flere av våre informanter nevner også dette som en årsak. Vi forstår NOKUTs hensikter om kvalitetssikring som gode og nødvendige, men at slik hensiktene er operasjonalisert vil de kunne virke mot sin hensikt.

Det har blitt identifisert fire ulike forutsetninger for samarbeid basert på vårt datamateriale. Å samarbeide krever ressurser og tid, enkeltpersoners kontaktnett og engasjement, at partene er motiverte og at skolene tar ansvar for kontakt og vedlikehold av samarbeidet. Det har blitt påpekt av flere informanter at det å samarbeide, verken for bedriftene eller skolene, er deres hovedoppgave. For skolenes del ligger fokus på undervisning og administrasjon, mens for bedriftene er det deres hovedvirksomhet som prioriteres.

Ressurser og tid er i så måte en sentral forutsetning for samarbeidet mellom de to partene. Skolene har begrenset med ressurser, noe som gir seg uttrykk i få ansatte og mange arbeidsoppgaver for den enkelte. Bedriftene trenger også overskudd av tid for å prioritere samarbeid med en fagskole. Konjunktorene i bransjen virker således å påvirke hvor mye tid bedriftene prioriterer å bruke på samarbeid med fagskolene. Relatert til dette har vi sett at samarbeid i dag er svært personavhengig. For det første er det avhengig av personlige kontakter, forankret i den enkelte lærer eller student. For det andre krever samarbeidet at man har en viss tilstedeværelse av ildsjeler, som yter det lille ekstra. Denne forutsetningen om personlige kontakter og ildsjeler kan imidlertid komme i konflikt med en institusjonalisering av samarbeidet.

Motivasjon hos begge parter har blitt identifisert som en tredje forutsetning for at samarbeid utvikles og opprettholdes. Gitt at bedriftene ikke er pliktige til å samarbeide, oppfatter vi det som viktig at de er motiverte for samarbeid. En fjerde forutsetning for samarbeid som vi har identifisert, er at skolene må ta ansvar for kontakten med bedriftene, og ikke omvendt. Dette har blitt knyttet opp mot fagskoleutvalgets bemerkninger om at arbeidslivet mangler eierskap til fagskolen. Det er ikke unaturlig at ansvaret ligger på skolene, all den tid skolene er forpliktet til å samarbeide med bedriftene, og ikke omvendt. Det framstår likevel som nødvendig i noen tilfeller at bedriftene også føler på et ansvar for å bidra til samarbeidet for at det skal kunne fungere. Dersom både bedriftene og skolene kan utvikle en felles norm og kultur for samarbeid, vil dette også kunne sikre stabilitet.

9.2. AVLSUTTENDE BETRAKTNINGER

Vi har sett at bedriftene i begrenset grad føler et behov for å samarbeide med fagskolene. De vi har snakket med har motivasjon for, og vilje til, å samarbeide. Det er likevel ikke tvingende nødvendig for dem, og de fleste ønsker også å se at det gir dem noe tilbake. Tidligere i denne rapporten har vi sett at samarbeidet slik det fungerer i dag, i stor grad er knyttet opp mot et allerede eksisterende utdanningstilbud, og fokuserer lite på videreutvikling av disse, eller utvikling av nye tilbud. Dette funnet kan synes å stride i mot fagskolens mandat om å være en utdanningstype som raskt skal kunne endre seg etter behov i næringslivet. Det er flere grunner til at samarbeidet mellom fagskoler og næringsliv i dag fokuserer lite på opprettelse av nye, eller tilpasninger av eksisterende, utdanninger. Disse årsakene har vi identifisert som systemiske hindre for samarbeid.

9.2.1. NOKUT OG FINANSIERING

NOKUTs sier at ”Samarbeidet skal bidra til at dere både kan utvikle nye tilbud som dekker et kompetansebehov i markedet, og oppdatere eksisterende utdanninger slik at de er i tråd med utviklingen i yrkesfeltet.”¹¹⁰ Vi har sett at samarbeidet med yrkesfeltet i liten grad oppfyller disse kravene, da få av samarbeidsformene vi har identifisert tar sikte på å nettopp utvikle nye og eksisterende utdanningstilbud.

Vi har identifisert dagens finansieringsordning som et hinder for at samarbeidet skal kunne oppfylle NOKUTs krav. Skolene har rett og slett ikke handlingsrom til å utvikle sine tilbud. De ser seg avhengige av ildsjeler og dugnadsånd blant de ansatte for å få til dette.

Slik samarbeidet fungerer i dag, kan det tyde på at fagskolene er mer avhengige av å samarbeide med næringslivet, enn næringslivet er av å samarbeide med fagskolene, ettersom næringslivet kan hente kompetansen fra andre steder.

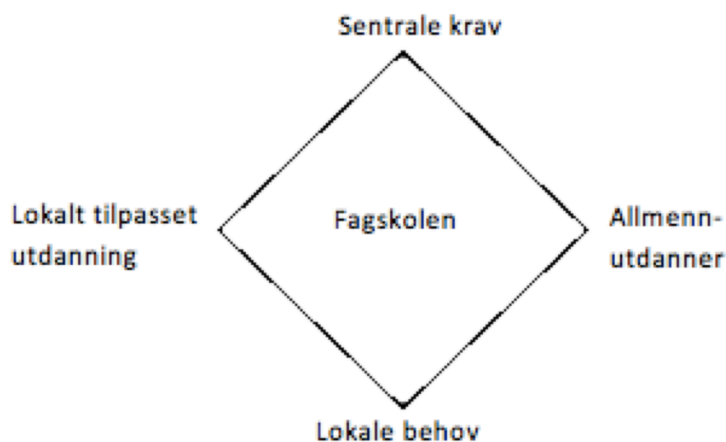
Dette er interessant, for som vi så i kapittel 2, har fagskolen tradisjonelt vært arbeidslivets skole. Den ble opprettet av bransjene selv for å dekke lokalebehov, og var dynamisk nettopp fordi den eksisterte i kraft av bedriftenes behov. I senere tid har fagskolene blitt en kasteball i et akademisk utdanningssystem, hvor den ikke helt har passet inn noe sted. Vi får inntrykk av at heller ikke utdanningssystemet har eierskap til fagskolen. Sentrale krav gjør det vanskelig

¹¹⁰ NOKUT 2013: 30

for fagskolene å opprettholde sin lokale forankring, samtidig som skolene heller ikke er samstemte seg imellom.

9.2.2. FAGSKOLENS MANGE OPPGAVER

Figur 1 Fagskolen som et kompromiss

Man kan tenke seg fagskolen som en strikk som blir tøydd i fire ulike retninger. Oppover trekkes den av sentrale krav gjennom lovgivere og NOKUT. Nedover trekkes den av lokale behov og lokale og historiske særtrekk. Disse kreftene er begge såpass sterke at fagskolene ikke klarer å spille ut noen av disse rollene på en tilfredsstillende måte. De sentrale kravene gjør det umulig

å være næringslivets skole i sitt lokalmiljø. De lokale særtrekkene gjør det umulig å oppfylle sentrale krav godt nok.

Sidelengs trekkes fagskolene i retning av å være en allmennutdanner og motsatt; å være en praktisk skole som utvikler behovsbasert kompetanse. Flere av våre informanter har pekt på at dette kan svekke fagskolens rolle som et skoleslag som skal rette seg etter kompetansebehovet i næringslivet.

Det som jeg synes både er viktig, problematisk og nødvendig å diskutere litt grundig, det er at fagskolene i for stor grad har blitt skoler. [...] De er blitt, etter min mening, tradisjonelle skoler som leverer undervisning på nøyaktig samme måte som skoler ellers, og som har utvikla seg langt fra det som burde være helt naturlige arbeidsmåter når de skal jobbe så tett opp mot arbeidslivet.

Våre data tyder på en generell frustrasjon over dette dilemmaet, både blant skolene og nøkkelinformantene, og det legges vekt på at de systemiske rammene fagskolene må forholde seg til i dag, gjør at de må være en allmennutdanner. I tråd med Archers teori, ser vi her fagskolen trekkes i ulike retninger av ulike aktører. Krav fra sentralt hold hemmer skolene fra å tilpasse seg lokale behov, samtidig som lokale behov hemmer en sentralisert stabilitet.¹¹¹

¹¹¹ Archer 2013: 3 og xv

For en fagskole som skal tilpasses lokale behov, burde ikke stabilitet behøve å være et mål i seg selv. Lokal forankring krever et dynamisk og fleksibelt skoleslag, som raskt kan rette seg etter innmeldte behov fra de lokale bedriftene. Det er de fleste enige i. Når vi likevel har diskutert stabilitet og institusjonalisering, har dette handlet om hvorvidt samarbeidet i dag er institusjonalisert, og om det kan bli institusjonalisert i større grad. Vi har vurdert om dagens samarbeid kan karakteriseres som en institusjon, fordi der skolen skal være dynamisk, kan gjerne *samarbeidet* være stabilt. Har man faste rutiner for innmelding av behov og innhenting av synspunkter fra bedriftene, vil en slik dynamikk kunne bli mer forutsigbar.

Vi har imidlertid sett at det samarbeidet vi har undersøkt ikke er en fullstendig institusjon. Til å være det, avhenger det i for stor grad av enkeltpersoner og sporadisk kontakt. Det har likevel flere regulative, normative og kultur-kognitive elementer ved seg.¹¹² Det regulative elementet har vi identifisert som kravene om å formalisere samarbeidet som fagskolene må forholde seg til i henhold til forskrift.¹¹³ Vi har vist at det ikke fungerer etter hensikten ettersom det ikke fanger opp hvordan fagskolene strukturerer sitt samarbeid. Det meste av det samarbeidet vi har kommet over, vil kunne karakteriseres som uformelt. Dette er, slik vi har argumentert for, ikke i seg selv noe hinder for institusjonalisering. Formelle avtaler oppfattes intuitivt som mer bindende, fordi de reflekterer et regulativt element, og reguleringer medfører formelle sanksjoner dersom de ikke overholdes. Uformelle samarbeidsavtaler reflekterer på sin side et normativt element, og disse fører også med seg sanksjoner, men disse er sosiale. Samarbeid er en sosial institusjon, og kanskje oppfattes derfor sosiale forpliktelser som mer bindende enn formelle forpliktelser. Dette kan forklare våre funn, nemlig at det er det uformelle samarbeidet som fungerer best og er mest aktivt innen de rammene fagskolene forholder seg til i dag.

Under dagens systemiske rammebetingelser, kan ildsjelers personlige engasjement komme i konflikt med en intensjon om å institusjonalisere samarbeid. Dette fordi personlige kontakter følger personen og ikke institusjonen. Samtidig kan man se dette motsatt; En ytterligere institusjonalisering vil kunne svekke avhengigheten av enkeltpersoner. Med de ressursene og betingelsene som ligger til grunn i dag, vil samarbeidet mellom skole og næringsliv slite med å overleve dersom ildsjelene ikke får slippe til med sitt engasjement. Det finnes ikke nok handlingsrom hos fagskolene til å systematisere og institusjonalisere samarbeidet ytterligere.

¹¹² Scott 2014: 56-57

¹¹³ Fagskoletilsynsforskriften 2013: §§ 4-6 og 5-1

9.2.3. FAGSKOLEN – ARBEIDSLIVETS SKOLE?

Før vi begynte med dette prosjektet, hadde vi selv svært lite kunnskap om fagskolen. Nå når denne prosjektperioden er over, har vi skjönt at dette gjelder mange. Fagskolen oppfattes som et diffust skoleslag, og vi har fortsatt til gode å snakke med noen som kan definere fagskolen i én setning. Vi forstår dette som en indikasjon på at fagskolene ikke er lette å definere, fordi de trekkes i ulike retninger.

Slik vi har sett, hemmer sentrale betingelser fagskolene fra å institusjonalisere sitt lovpålagte samarbeid med lokalt næringsliv. Dagens samarbeid oppfyller i liten grad de kravene som kommer fra sentralt hold om hva det skal føre til. Dermed er det kanskje ikke et så stort paradoks likevel at det virker som om fagskolene trenger næringslivet mer enn omvendt. Næringslivet får et begrenset utbytte av samarbeidet med fagskolene, fordi disse må forholde seg til sine systemiske rammebetingelser. Det er en vanskelig oppgave for fagskolene å fungere som arbeidslivets skole innenfor de systemiske rammebetingelsene de er gitt.

Vi har sett at fagskolene i dag absolutt har livets rett, fordi det kompetansesjiktet de utdanner er svært etterspurt. Denne rapporten har sett på betingelsene deres for å samarbeide med næringslivet, og i hvor stor grad de evner å rette seg etter lokale behov. Vi har sett at fagskolenes handlingsrom og evne til å tilpasse seg næringslivet, begrenses av strukturelle rammer. Likevel vil vi presiseres at på de skolene vi har besøkt, gjøres en hederlig innsats for å oppfylle fagskolenes mandat, på tross av vanskelige forutsetninger. Vi ser at for å fullt ut kunne bli oppfattet som arbeidslivets skole igjen, må fagskolene har tydelige krav å forholde seg til, og disse må sammenfalle med deres ressursmessige handlingsrom. Klarer man det, vil bedriftene kunne se samarbeid med fagskolene som en lønnsom investering, også for å nå langsiktige mål.

10. FORSLAG TIL TILTAK OG VIDERE FORSKNING

- ✓ Vi tror at dersom fagskolen får entydige krav å forholde seg til, kan de lettere utspille sin rolle. Finansieringsordningen bør struktureres slik at den bedre legger til rette for samarbeid og bedrer mulighetene for å rette seg etter kompetansebehov blant avtakende arbeidsliv. Dette kan eksempelvis sikres gjennom forhåndsfinansiering eller gjennom øremerkede midler til utvikling av utdanningstilbudet.
- ✓ NOKUTs krav bør være forenlige med fagskolenes handlingsrom. Det må tilrettelegges for at det skolene måles på, er i tråd med deres mandat. Dette vil kunne sikre at skolene ikke trenger bruke unødvendige ressurser på å tilfredsstille formelle krav, når de likevel har funnet sin egen måte å sikre at intensjonene oppnås på.
- ✓ Fagskolene bør kunne opprette egne stillinger, eller stillingsandeler, til å pleie samarbeidet med næringslivet. Dette forutsetter at skolene gis finansielt rom til å prioritere samarbeid og nærhet med arbeidslivet. De skolene som har presisert dette i sine stillingsbeskrivelser, virker utfra våre data å ha et mer systematisert og stabilt samarbeid med næringslivet.
- ✓ I en samarbeidssituasjon bør fagskoler og bedrifter klargjøre forventninger til, og motivasjon for, samarbeid. Dersom de er bevisste hverandres forventninger, vil de bedre kunne ivareta hverandres interesser og dermed få et fruktbart samarbeid for begge parter.
- ✓ Vårt materiale indikerer at fagskolen er lite kjent. En kartlegging av faktisk kjennskap til fagskolen som utdanningstype, samt hvilken kompetanse de utvikler og hvilke jobbmuligheter de gir, vil kunne være nyttig i videre arbeid med å styrke fagskolesektoren.
- ✓ Markedsføring og promotering av fagskolen vil være nyttig for framtidig rekruttering. For å få til dette, anbefales en entydig og tydelig kommunikasjon av hva fagskolen er. Vårt materiale tyder på sprikende oppfatninger rundt fagskolenes rolle og deres plass i utdanningssystemet. En felles mal for alle offentlige fagskolers nettsider, vil kunne bidra til et mer enhetlig inntrykk av skoleslaget. I dag er disse svært ulike. Noen av fagskolenes hjemmesider er underordnet den aktuelle fylkeskommunens hjemmesider

for videregående skole. Dette oppfattes som lite oversiktlig. En felles mal vil kunne gi både potensielle samarbeidspartnere og studenter en mer enhetlig forståelse av fagskolen. Samtidig vil det kunne være lettere å hente informasjon på tvers av de ulike fagskolene. En felles mal vil også kunne lette fagskolens arbeid, slik at de ikke trenger å bruke tid og ressurser på webutvikling.

- ✓ Kommunikasjon rundt veien videre etter endt yrkesfaglig utdanning på videregående skole bør systematiseres, særlig blant rådgivere på både videregående skoler og ungdomsskoler. Tekniske fagskoler er en del av det offentlige utdanningssystemet, burde derfor ikke være så underkommunisert som det er i dag. Ungdommer må opplyses om sine karrieremuligheter for å kunne ta informerte valg om sin egen framtid.

11. REFERANSELISTE

- Archer, M. S. (2013). *Social Origins of Educational Systems*. New York: Routledge
- Cappelen, Å., Gjefsen, H., Holm, I. og Stølen, N. M. (2013). *Forecasting demand and supply of labour by education*. SSB-rapport 48/2013. Oslo: SSB
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design. Choosing Among Five Approaches* (2. utgave). Los Angeles: Sage Publications
- Eriksson-Zetterquist, U., Kalling, T., Styhre, A. og Woll, K. (2014). *Organisasjonsteori*. Oslo: Cappelen Damm
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget
- Fagskoleloven (2003). Lov om fagskoleutdanning. Hentet 10.03 2015 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-06-20-56>
- Fagskoletilsynsforskriften (2013). Forskrift om tilsyn med kvaliteten i fagskoleutdanning. Hentet 10.03.2015 fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-12-12-1504?q=fagskoletilsyns>
- Forskrift om kvalitet i høyere utdanning (2010). Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning. Hentet 10.03.2015 fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-02-01-96>
- Kaldhol, O. (2014). *Teknisk fagskole – Bastard eller askeladd*. Oslo: Forbundet for Ledelse og Teknikk
- Karslen, R. (2015, 21. januar). *Norges utdanningssystem - før og nå*. Hentet fra https://utdanning.no/nn/tema/norges_utdanningssystem_-_og_na
- Kristiansen, Gerd og Kristin Skogen Lund (2015). Flere bør velge fagskole, *Aftenposten* 18.02. Hentet 10.04.2015 fra nettutgave: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Flere-bor-velge-fagskole-7906524.html>
- Lekve, K., Moen, S. E., og Reiling, R. B. (2014). *Fylkeskommunene og fagskolen: tilrettelegging for fagskoletilbud og kostnader ved fagskoledrift*. NIFU-rapport 15/2014. Oslo: NIFU

- Møland, T. (2014, 3. desember). *2015 må bli fagskolens år*, NOKUT-bloggen [Blogginlegg]. Hentet fra http://www.nokut.no/no/Blogg/NOKUT-bloggen/Dates/2014/12/2015-ma-bli-fagskolens-ar/#.VVMF8_ntmko
- NOKUT (2013, 13. desember). *Veiledning til tilbydere av fagskoleutdanning. Om kravene i § 3-1(1) og kapittel 5 i fagskoletilsynsforskriften* [Veiledning]. Oslo: NOKUT. Hentet fra http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Norsk_utdanning/Fagskoler/Veiledninger/Veiledning_til_tilbydere_av_fagskoleutdanning_versjon%201.0_2013.pdf
- NOKUT (2015). *Fagskoler*. Hentet 10.04.2015 fra <http://www.nokut.no/no/Fagskoler/>
- NOKUT (2015^a). *Kvalitetssikring og utvikling*. Hentet 10.04.2015 fra <http://www.nokut.no/no/Fagskoler/Kvalitetssikring-og--utvikling/>
- NOU 2014:14 (2014). *Fagskolen – et attraktivt utdanningsvalg*. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- NSD DBH. (2014). *Utdanningstilbud*. Hentet fra <http://dbh.nsd.uib.no/fagskole/statistikk/rapport.action?visningId=45&visKode=false&columns=arstall!8!semester&index=4&formel=146&hier=fagfeltkode!9!faggruppekode!9!utdanningsgruppekode!9!nuskode!9!skolenr!9!studiestednr!9!tilbudkode&sti=Naturvitenskapelige%20fag%20og%20tekniske%20fag!9!Bygg%20og%20anlegg%20fag!9!Bygg%20og%20anlegg¶m=arstall%3D2015!8!2014!9!fagfeltkode%3D5!9!faggruppekode%3D57!9!utdanningsgruppekode%3D571>
- Sakslind, R. (1992). *Kvalifikasjonspolitik og strukturreformer. Nasjonale kontraster i teknisk utdanning og arbeidsliv*. AHS Serie B 1992-2. AHS - gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning. Bergen: Universitetet i Bergen
- Scott, W. R. (2014). *Institutions and Organizations. Ideas, Interests, and Identities*. California: SAGE publications
- Solberg, E., Rørstad, K., Carlsten, T. C. og Børing, P. (2015). *NHOs Kompetansebarometer: Temanotat nr. 1/2015*. Oslo: NIFU. Hentet 10.03.2015 fra <https://www.nho.no/siteassets/nhos-filer-og-bilder/filer-og-dokumenter/kompetanse-og-utdanning/temanotat-1-2015.pdf>
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utgave). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Waagene, E. og Støren, L. A. (2013). *Fagskoleutdannedes studiesituasjon og arbeidsmarkedssituasjon: Kandidatundersøkelse blant fagskoleutdannede uteksaminert våren 2012* (NIFU-rapport 40/2013). Hentet 10.04.2015 fra <http://www.nifu.no/files/2013/11/NIFUrapport2013-40.pdf>

Woolfolk, A. (2004). *Pedagogisk psykologi*. Trondheim: Tapir Akademiske forlag

Yin, R. K. (2014). *Case Study Research. Design and Methods* (5. utgave). Los Angeles: Sage Publications

Vedlegg 1

Innspill til prosjektskisse - prosjektforum

Fagskoleutdanningene er yrkesrettede utdanninger som bygger på videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse, og har et omfang tilsvarende minimum et halvt og maksimum to hele studieår. I fagskoleloven er yrkesrettede utdanninger definert som «utdanning som gir kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere generelle opplæringstiltak». Etter loven skal fagskolene tilby utdanning av høy kvalitet og gi studentene tilfredsstillende vilkår.

Tekniske fagskoleutdanninger tilbys innen noen fagretninger som ettårige tilbud, men de aller fleste tilbys som toårige. All fagskoleutdanning skal være godkjent av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT).

Fagskoleutdanning er viktig for å sikre korte, yrkesrettede tilbud tilpasset nye kompetansebehov og krav i arbeidslivet. Fagskoleutdanning og høyere utdanning er to ulike alternativer til utdanning etter videregående opplæring, med hver sin lovgivning og formål. Fagskolen er forholdsvis ukjent i samfunnet og det finnes svært lite forskning på skoleslaget.

Nasjonalt utvalg for teknisk fagskoleutdanning (NUTF) er et organ for samhandling mellom utdanningsgivere, brukere og næringsliv i arbeidet med å utvikle grunnlaget for en nasjonal standard for nivå og innhold i fagskolen og å synliggjøre utdanningen i samfunnet. Blant annet for å synliggjøre utdanningene bedre, ønsker utvalget at det settes i verk forskning på området.

NOU 2014: 14 Fagskolen – et attraktivt utdanningsvalg som ble overlevert kunnskapsministeren 15. desember i fjor og som nå er ute på høring, vil kunne gi prosjektgruppen god bakgrunnsinformasjon. Litteraturlisten til denne vil kunne lede til eksempelvis rapporter utarbeidet av KD knyttet til fagskoleutdanningen samt undersøkelser SSB har gjort (eks. framskrivning mot 2013). I tillegg anbefales FLT's bok om fagskolen som kan skaffes til veie.

Aktuelle spørsmål/ problemstillinger vil være

Hvordan bør fagskoleutdanningene utvikle seg for å dekke arbeidslivets behov for nøkkelkompetanse, innovasjon og omstillingsevne? Hva slags innvirkning kan en slik utvikling få på utdanningslengden?

Metode:

Det kan være hensiktsmessig å velge ut noen relevante bedrifter, bransjer, arbeidslivsorganisasjoner, fagskoleforvaltere (fylkeskommuner) og skoler for en kvalitativ tilnærming.

Praktisk tilrettelegging

NUTF vil tilrettelegge for at prosjektgruppen kan ha arbeidsplass ved BNLs lokaler på Majorstua et par dager i uken.

Oppstartsamling (2 timer med møte mellom prosjektforum og oppdragsgivere)

Kontaktinformasjon: Per-Erik Jevne, mobil 900 35 986, e-post per-erik.jevne@bnf.as

Vedlegg 2

Forslag til revidert mandat, Prosjektforum 2015 **Nasjonalt utvalg for tekniske fagskoler (NUTF)**

Bakgrunn for prosjektet

Fagskoleutdanningene er yrkesrettede utdanninger som bygger på videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse, og har et omfang tilsvarende minimum et halvt og maksimum to hele studieår. I fagskoleloven er yrkesrettede utdanninger definert som «utdanning som gir kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere generelle opplæringstiltak». Etter loven skal fagskolene tilby utdanning av høy kvalitet og gi studentene tilfredsstillende vilkår.

Tekniske fagskoleutdanninger tilbys innen noen fagretninger som ettårige tilbud, men de aller fleste tilbys som toårige. All fagskoleutdanning skal være godkjent av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT).

Fagskoleutdanning er viktig for å sikre korte, yrkesrettede tilbud tilpasset nye kompetansebehov og krav i arbeidslivet. Fagskoleutdanning og høyere utdanning er to ulike alternativer til utdanning etter videregående opplæring, med hver sin lovgivning og formål. Fagskolen er forholdsvis ukjent i samfunnet og det finnes svært lite forskning på skoleslaget.

NOU 2014: 14 Fagskolen – et attraktivt utdanningsvalg som ble overlevert kunnskapsministeren 15. desember i fjor og som nå er ute på høring, vil kunne gi prosjektgruppen god bakgrunnsinformasjon.

Oppdragsgiver

Nasjonalt utvalg for teknisk fagskoleutdanning (NUTF) er et organ for samhandling mellom utdanningsgivere, brukere og næringsliv i arbeidet med å utvikle grunnlaget for en nasjonal standard for nivå og innhold i fagskolen og å synliggjøre utdanningen i samfunnet. Blant annet for å synliggjøre utdanningene bedre, ønsker utvalget at det settes i verk forskning på området.

Kontaktperson på vegne av oppdragsgiver er Per-Erik Jevne, mobil 900 35 986, e-post per-erik.jevne@bnf.as

Prosjektets effektmål

Kunnskapsminister Torbjørn Røe-Isaksen har erklært at 2015 er fagskolenes år. NUTF ønsker mer synliggjøring og forbedring av den utdanning som tilbys ved tekniske fagskoler. NHO beskriver fagskolene som en glemt ressurs, men peker på deres viktighet i Norges behov for et næringsliv med høyere grad av omstillingsevne. Rapporten skal bidra til et bedre grunnlag for å videreutvikle fagskolenes mandat om å være tilpasset næringslivets kompetansebehov, slik de også er pliktet til ihht fagskolelovens §1.

Vedlegg 2

Prosjektets resultatmål og tidsplan

Prosjektet avsluttes med en skriftlig rapport som skal være UiO i hende innen 22.05.15. Revidert mandat skal leveres til UiO innen 13.02. Rapporten skal dessuten gi innspill til stortingsmeldingen som kommer på bakgrunn av NOU14:2014 og påfølgende høringsrunde.

Det vil også utarbeides en PowerPoint-presentasjon som framhever de viktigste funnene i prosjektet. Prosjektgruppa skal holde en presentasjon for oppdragsgiver basert på prosjektets funn, ved utgangen av prosjektperioden.

Prosjektets rammebetingelser og omfang

Prosjektforum (SVPRO4000) er et universitetsfag som utgjør 20 studiepoeng. Dette skal i snitt utgjøre $\frac{2}{3}$ av en vanlig arbeidsuke. I dette inngår 5 timer undervisning hver uke. Det kan beregnes at gruppen kommer til å bruke rundt 20 ukentlige timer på selve prosjektet fram mot prosjektslutt.

Arbeidssted: NUTF vil tilrettelegge for at prosjektgruppen kan ha felles arbeidsplass et par dager i uken.

Problemstilling

Det opprinnelige forslaget til problemstilling fra NUTF lød *Hvordan bør fagskoleutdanningene utvikle seg for å dekke arbeidslivets behov for nøkkelkompetanse, innovasjon og omstillingsevne? Hva slags innvirkning kan en slik utvikling få på utdanningslengden?*

Det har vært nødvendig å spisse og fokusere denne problemstillingen for at rapporten skal kunne bidra med noe fruktbart, sett utfra ressurser og tidsbegrensninger. Gruppen forstår NUTF dit hen at de har et ønske om å finne ut noe om arbeidslivets behov. Fagskoleloven presiserer at fagskolene skal være nært knyttet til kompetansebehovet i næringslivet. Dette aspektet er også det prosjektgruppa identifiserer som fagskolenes største særtrekk. Det er her fagskolene skiller seg fra de øvrige instansene i det norske utdanningssystemet, og dette blir ofte trukket fram som fagskolenes største styrke. Ved å fokusere på samspillet mellom arbeidsliv og fagskoler, retter vi oppmerksomheten mot det som aller mest definerer fagskolenes egenart, og håper å bidra med ny og fruktbar kunnskap om dette.

Et godt samspill med arbeidslivet er nødvendig for en fleksibel fagskoleutdanning som kan tilpasse seg endringer i arbeidslivets behov. Gruppens oppfatning er at den interaksjon som foregår i rommet mellom fagskole og arbeidsliv, utgjør en stor del av nøkkelen til at de tekniske fagskolene skal kunne oppfylle sitt mandat, sitt potensiale og heve sin status i samfunnet forøvrig. Dette er også påpekt som sentralt i den siste fagskoleutredningen:

Utdanningenes relevans, definert som tilpasning til arbeidslivets kompetansebehov, må utvikles og sikres i samspillet mellom fagskolene og arbeidslivet. Derfor må arbeidslivets eierskap til fagskolesektoren styrkes.

Pi

Vedlegg 2

Arbeidslivet, både gjennom partene og avtagende arbeidsliv, må bli tydelige bestillere og brukere av fagskolekompetanse [...].

NOU 2014:14, s 127

Vårt forslag til Prosjektets problemstilling er

Hvordan er samarbeidet mellom de tekniske fagskolene og arbeidslivet (/arbeidsgivere/lokale bedrifter) organisert og praktisert på lokalt og regionalt nivå, og hvilke betingelser ligger til grunn for dette samspillet?

Aktuelle forskningsspørsmål:

1. Hvilke formelle kanaler for innflytelse har arbeidslivets organisasjoner i forhold til fagskolene?
2. Hvilke former/kanaler for samarbeid finnes i dag på lokalt/regionalt nivå?
3. Hvordan praktiseres samarbeidet i dag?
4. Hvordan påvirker samarbeidet studentenes kompetanse?
5. Hva får arbeidsgivere igjen for å samarbeide med aktuelle fagskoler?
6. Hvilke (praktiske) forutsetninger må være tilstede for tilfredsstillende samarbeid?

Vi mener den reviderte problemstillingen vil kunne omfatte mange av ønskene fra NUTF, både med tanke på kandidatenes særegne kompetanse, det nødvendige samspillet mellom arbeidsliv og fagskoler, praksisbasert læring og kontrasten til UH-sektoren. NUTF har ytret ønsker om informasjon på flere ulike områder. Valget av problemstilling bygger på en forståelse av den samlede kompetansen i gruppa, og hvilke områder vi kan bidra til kunnskapsutvikling rundt fagskolene.

Vårt primære fokus vil være på de toårige utdanningstilbudene i bygg-og anleggsektoren.

Metode:

Vi ønsker å gjennomføre en kort kartlegging av de ulike eksisterende samarbeidsformer ved å kontakte tekniske fagskoler og fylkeskommuner, per e-post eller telefon. Denne informasjonen vil danne grunnlaget for utvelgelse av relevante bedrifter og fagskoler for en kvalitativ tilnærming (og evt. fagskolestudenter for semistrukturerte intervjuer).

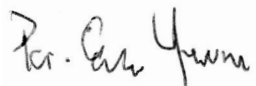
Vi mener det kan være hensiktsmessig å utføre dybdeintervju med nøkkelpersoner på anslagsvis 3-4 skoler, og på 2-3 omkringliggende bedrifter per skole. Utvalget av case skal ikke være representativt i statistisk forstand, men vil ha som formål å gi en økt forståelse av mekanismer for samarbeid ut fra våre forskningsspørsmål.

2:

Vedlegg 2

Oslo, 11. februar 2015

For NUTF

Per-Erik Jevne

For Prosjektforum

Inga Bilstad Brøyn

Åsa Paaske Gulbrandsen

Annika Nadira de Leon

Line Synnøve Sørensen

Astri Menne Sjoner

Intervjuguide, fagskolene

Åpningsspørsmål

Informantens bakgrunn

- Hva er din bakgrunn?
 - Utdanning og arbeid
- Hva er/har vært din rolle opp mot fagskolen?

Skolens historie

- Hva var bakgrunnen for at skolen ble etablert?
 - Hvem etablerte eller tok initiativet til etablering av skolen? (type aktører)
 - Hvilken etterspørsel gjorde at det ble startet BA/Elektro/TIP på skolen?
- Hva/hvilke aktører og faktorer har bidratt til at utdanningstilbudet har endret seg opp gjennom tidene?

Organisering av fagskoletilbudet (i dag)

- Hvordan er undervisningen organisert?
 - Deltid/heltid? Perioder/Samlinger?
- Hvorfor er det organisert slik?
 - Studentenes livs- og arbeidssituasjon, permisjonsordninger, lærernes ansettelsesforhold (kommer fra bedrifter).
- Hvem er studentene?
 - Hvor kommer de fra?
 - Hva er bakgrunnen deres?
- Hvem er lærerne på denne fagskolen?
 - Hva slags bakgrunn og utdanning har de?
 - Er de fulltidsansatt ved skolen, eller leid inn?

Rekruttering/dimensjonering

- Hvem bestemmer dimensjoneringen av tilbudene?
 - Skolen selv eller fylkeskommunen?
- Hva er det viktigste for det tilbudet dere gir hvert år?
 - Skolens egne ressurser i form av lærekrefter og utstyr, søkningen, økonomi
 - Det lokale næringslivets innmeldte behov?
- Vil du si det er stor interesse for fagskolen blant arbeidsgivere? *Hvis nei, hvorfor ikke?*
- Opplever du at arbeidsgivere kjenner til hvilken kompetanse fagskoleutdanningen gir?
 - *Hvis nei:* hvordan arbeider dere for å forbedre dette/synliggjøre kompetansen?
 - Finnes det en forskjell blant bedrifter, med tanke på kunnskap om fagskolen og studentenes kompetanse?
- Opplever du at bedriftenes behov og antall studenter henger sammen?
 - Altså: Finnes det relevante jobber til dem?

Vedlegg 3

- Blir dette fulgt opp/kartlagt på noen måte?
- Hvordan har søkningen til de ulike linjene utviklet seg gjennom årene? (teknikk, BA, elektro)
 - Skiller BA/teknikk/elektro seg fra øvrige tilbud på skolen når det gjelder søkning, studentmasse mv?
 - Hvorfor er det evt annerledes?

Beskrivelse av samarbeidet

Formelt samarbeid

Det står i fagskoleforskriften og fagskoleloven at fagskoler skal samarbeide med aktører i yrkesfeltet.

- Hva slags tradisjon har dere her for å samarbeide med lokalt næringsliv?
- Hvilke samarbeidsfora finnes i deres fylke for samhandling mellom fagskole og arbeidsliv, og hvordan fungerer de?
- Kan du fortelle litt om fagskolens skriftlige avtaler med aktører i lokalt næringsliv?
 - Hva slags aktører har dere avtaler med (organisasjoner, bedrifter, store/små bedrifter...)
 - Hva inngår i disse avtalene?
 - Konkrete eksempler?
 - Hvordan ble avtalene initiert?
 - *Hvis av fagskolen:* Er det vanskelig å opprettholde avtaler med bedrifter man allerede har et forhold til?
 - *Hvis av fagskolen:* Er det vanskelig å sette i gang nye avtaler med “nye” bedrifter?
- Et grunnelement i fagskolen er praktisk kunnskap. Hvordan kommer dette til uttrykk i de samarbeidsavtalene dere har?
 - Praksisplasser i bedrift? Evt hvorfor/hvorfor ikke?
 - Praktisk læring?
- Hvordan opplever du at disse avtalene blir fulgt opp i praksis?
 - Fungerer de slikt de er ment å fungere?

Omgivelsenes påvirkning

- Hva kjennetegner bedriftsstrukturen/industrien rundt denne fagskolen?
 - Hvordan påvirker omgivelsene fagskolens samarbeid med næringslivet?
- Hva vil du si er typisk for samarbeidet på BA/elektro/TIP på denne fagskolen?
 - Skiller bygg og anlegg seg fra andre linjer når det gjelder kontakt med næringslivet?

Uformelt samarbeid

Innledning: Vi vil nå snakke litt om uformelt samarbeid. Dette er samspill som ikke nødvendigvis er nedskrevet. Ofte bærer et samarbeid preg av både uformell og formell kontakt.

- Har dere også samarbeid som er basert på mer uformelle kontakter?
 - enkeltlæreres kontaktnett e.l.?
 - Hva betyr studentenes tilknytning til arbeidslivet for samarbeidet? (Tidligere/samtidige ansettelsesforhold).

Vedlegg 3

- Samarbeider dere med bedrifter på andre måter enn det som er nedfelt i de formelle, avtalene? (Eks muntlige intensjonsavtaler, utveksling av info, samarbeid om læreplaner, hospitering for lærere i bedrifter)
 - Kan du utdype?
 - Hvordan initiert? Hvem?
- Hvordan opplever du det er å samarbeide mer uformelt, sammenlignet med formelt samarbeid?
 - Er kommunikasjonsformene de samme?
 - Blir de prioritert likt/forskjellig?

Forutsetninger for samarbeidet

Motivasjon for samarbeid - nå mener vi både formelle og uformelle samarbeidsformer.

- Hvorfor samarbeider dere med arbeidslivet (utover at dere er pålagt det)?
 - Er dette noe dere diskuterer og snakker mye om (internt)?
- Hvilke forutsetninger har dere erfart ligger til grunn for et velfungerende samarbeid?
- Hva opplever du er de enkelte **bedriftenes** motivasjon for å samarbeide med fagskolen?
 - Hvordan oppleves det at dere som skole er pliktet til samarbeid, mens bedriftene ikke er det?
- Kan hensynet til arbeidslivet komme i konflikt med andre hensyn som dere bør ivareta?
 - Kvaliteten i utdanningen?
 - Søkernes behov?
 - Andre behov i samfunnet?
- Hvilke ressurser stilles til rådighet/tas i bruk (materielle og menneskelige)?

Finansieringssystemet: Kan du si noe om hva du tenker om finansieringssystemet. Hvordan tenker du at dette påvirker samarbeidet?

Samarbeid mer konkret (utforming/endring av utdanningstilbud)

- Hvordan blir de utdanningstilbudene dere har utformet/fastlagt? (læreplaner, opprettelse/nedleggelse av fag osv)
 - Hvilke aktører samarbeider dere med i utformingen? Hvordan?
 - Bedrifter?
 - Arbeidslivsorganisasjoner, fylkeskommunen?
- Hvordan arbeider dere med å tilpasse utdanningstilbudet til evt endrede behov i det lokale næringslivet?
- Forsøker dere å tilpasse utdanningen til den enkelte arbeidsgivers behov?
 - Føler du at dere får det til? Hva evt hindrer det?
- Er fagskolens samarbeidsavtaler som regel permanente, eller blir de etablert for en kort periode? Evt om dette varierer?
 - Hvor lenge har dere hatt nåværende avtaler?

Vedlegg 3

Erfaringer fra samarbeidet

Erfaringer for skolen

- Hva slags utbytte mener du fagskolen har fått gjennom å samarbeide med lokalt næringsliv?
 - nettverksbygging?
- Hvordan påvirker samarbeidet utdanningens kvalitet?
- Hvilken betydning har samarbeidet for hvor attraktiv fagskolen oppleves for studenter og bedrifter?

Konsekvenser for studentenes kompetanse

- Hvordan opplever du at deres samarbeid påvirker studentenes kompetanse?
 - kompetansen annerledes enn kompetansen til studenter med høyere utdanning?

Konsekvenser for bedriftene/arbeidsgivere

- Hva slags tilbakemeldinger får dere fra bedriftene ang. samarbeidet dere har/har hatt med dem?
- Vi har snakket mye om arbeidslivets kompetansebehov. Opplever du at samarbeidet bidrar til å dekke disse behovene?

Konkrete historier

- Kan du fortelle om en situasjon der samarbeidet har fungert godt?
 - Hvorfor tror du det fungerte så bra den gangen?
- Kan du komme på en situasjon der det å samarbeide med bedrifter har vært vanskelig?
 - Hvorfor tror du det fungerte dårlig/var vanskelig i det tilfellet?

Avslutningsspørsmål

- NOU'en om fagskoler anbefaler å redusere antall fagskoler fra 46 til mellom 5 og 9. Tror du dette er rette veien å gå for å skape en sterkere fagskoleutdanning?
- Har du gjort deg opp noen tanker om hva veien videre burde være for fagskolene?
- Er det noen andre ting vi ikke har snakket om, som du tror er relevant når det gjelder fagskolens samarbeid med arbeidslivet? Eventuelt noe du har lyst til å utdype?

Tusen takk for at du tok deg tid til intervjuet, det setter vi stor pris på! Er det greit om vi tar kontakt med deg i ettertid hvis det skulle oppstå noen uklarheter angående intervjuet?

Intervjuguide, bedriftene

Åpningsspørsmål

Informantens bakgrunn

- Kan du fortelle litt om hva som er din rolle i bedriften og hvor lenge du har vært ved bedriften?
- Hva har din rolle vært opp mot fagskolen?

Bedriftens historie

I forbindelse med at vi ønsker å kartlegge bedriftsstrukturen rundt fagskolen, vil vi gjerne at du forteller litt om:

- Hva er **hovedvirksomheten** til bedriften?
- Hva var bakgrunnen for at bedriften startet virksomhet her (i nærheten av fagskolen?)
- Hvordan har bedriften utviklet seg?
 - Størrelse
 - Virksomhet
 - Geografisk spredning

Rekruttering/dimensjonering

- Hvor mange ansatte har dere pr i dag?
 - Deltid/heltid/oppdrag/prosjekt?
- Hva slags bakgrunn/kompetanse har de ansatte innenfor hovedvirksomheten?
 - Hvor mange av disse har fagskolebakgrunn?
 - Var disse ansatt i bedriften også før de begynte på fagskolen?
- Hva gjør dere for å finne kvalifiserte søkere til ledige stillinger?

Videreutdanning og kompetanseutvikling

- Hva slags tiltak har dere for kompetanseutvikling i bedriften?
- Hvordan tilrettelegger dere for kompetanseutvikling utenfor bedriften?
 - Oppfordrer dere ansatte til videreutdanning i fagskolen?
 - Permisjonsordninger? / Deltidsarbeid i perioder?
- I hvilken grad har dere kjennskap til hvilken kompetanse en fagskoleutdanning gir?
- Hva er deres behov for fagskoleutdannede?
 - Hva er spesielt ved fagskoleutdannedes kompetanse som dere trenger?
- Ser bedriften på fagskolen som en attraktiv videreutdanning for deres ansatte?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
- Opplever du at fagarbeiderne i bedriften ser på fagskolen som en attraktiv videreutdanning?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?

Fagskoleutdannedes plass i bedriften

- Har dere egne stillinger til fagskoleutdannede i bedriften?
 - Fylles disse stillingene av fagskoleutdannede?

Vedlegg 4

- Er det mulig å fylle disse stillingene med andre grupper?
- Kunne fagskoleutdannede hatt flere stillinger i bedriften dersom kompetansen deres var annerledes?
- Når ansatte tar fagskoleutdanning, endres jobbinnhold, stillingsbeskrivelser og lønnsrammer etter endt løp? Hva slags eventuelle opprykk kan de få til høyere stilling?
 - Ny stilling/stillingsbeskrivelse?
 - Har dere standard lønnsrammer ut fra kompetansenivå/utdanningsnivå?
- Hva erfarer du er fagskoleutdannedes forhold til tilstøtende yrkesgrupper i denne bedriften? (fagarbeidere og ingeniører)
- Trenger fagskoleutdannede mindre opplæring i bedriften enn arbeidstakere med annen type utdanning?/utdanning fra andre typer institusjoner (vgs/UH)
 - Henger dette sammen med deres relasjoner til fagskolen?

Forutsetninger for samarbeid

Fagskolene er forpliktet gjennom lov til å tilby utdanning som er tilpasset det lokale næringslivets behov.

Før vi snakker om hvordan dere samarbeider i dag vil vi gjerne høre litt om:

- Hva slags tradisjon har deres bedrift for å samarbeide med fagskolen?
- Har dere et direkte samarbeid med fagskolen om utdanningen, eller foregår dette gjennom en bransjeorganisasjon, gjennom fylkeskommunen, eller annen instans?

Motivasjon for samarbeid – nå mener vi både formelle og uformelle samarbeidsformer

- Hvem tar initiativet til samarbeid?
- Hva er hovedmotivasjonen til at dere samarbeider med fagskolen(e)?
 - Er dette noe dere diskuterer og snakker mye om (internt)?
 - Hvilke ressurser stilles til rådighet/tas i bruk? (materielle og menneskelige)
 - Hvordan tror du fagskolen oppfatter deres motivasjon for å samarbeide?
- Hvordan kommuniserer dere bedriftens behov til fagskolene?
- Hva opplever du er den enkelte fagskoles motivasjon for samarbeid med dere?
- I hvilken grad opplever dere at dere som bedrift har en forpliktelse overfor fagskolen?

Beskrivelse av samarbeidet

Formelt samarbeid

Nå vil vi gjerne høre om hvordan dere samarbeider med fagskolen i dag.

- Har dere en formell skriftlig avtale med fagskolen ...?
- Hva inngår i den skriftlige formelle avtalen?
- Samarbeider dere også med flere fagskoler?

Uformelt samarbeid

Så vil vi gjerne høre om dere også samarbeider mer uformelt. Uformelt samarbeid er all form for kommunikasjon som foregår mellom dere og fagskolen, men som ikke nødvendigvis er skrevet ned i avtaler.

Vedlegg 4

- Samarbeider dere med fagskolen utover det som er nedfelt i den (evt) skriftlige avtalen?
- Hva går det mer uformelle samarbeidet ut på?
 - Eksempler på hva dere samarbeider rundt
- Hvordan blir samarbeidet fulgt opp i praksis/Hvordan vedlikeholder dere samarbeidsavtalene?
- Er samarbeidsavtalene dere har som regel permanente, eller blir de etablert for en kort periode?

Erfaringer fra samarbeid

Erfaringer for bedriften

- Hva er bedriftens utbytte av samarbeid med fagskoler? (rekruttering, økonomisk kompensasjon, kursing av arbeidstakere på fagskolen)
 - Andre fordeler?
 - Eksempler?
- Hvordan samarbeider dere med fagskolen om å få utdanningen mest mulig tilpasset deres behov?
 - Opplever du at dere har noen innflytelse på utformingen av skolens utdanningstilbud?
 - Tilpasser fagskolen sine utdanningstilbud til eventuelt endrede behov dere har?
- Opplever dere at dere er med på å påvirke studentenes kompetanse/kvalitet på kompetansen ved å samarbeide med fagskolene?
- Fungerer samarbeidet dere har slik det er ment å fungere?
 - Hva er det eventuelt som kan hindrer at samarbeidet fungerer?
 - Er det noe fagskolen kan gjøre annerledes for at samarbeidet skal bli optimalt?
- Hva kunne dere gjort annerledes for at samarbeidet skulle fungert så godt som mulig?
 - Hva slags tilbakemeldinger har dere fått fra fagskolen angående samarbeidet?

Konkrete historier

- Kan du komme på en historie der samarbeidet har fungert spesielt godt eller dårlig
 - Hva tror du er årsaken til at det fungerte godt eller dårlig
- Hvilke forutsetninger har du erfart ligger til grunn for et velfungerende samarbeid

Avslutningsspørsmål

- I en ideell verden: hvordan mener du et samarbeid mellom fagskoler og bedrifter burde foregå?
 - Hva kunne fagskolene gjort mer av for at det skulle bli mer attraktivt for dere å samarbeide med fagskolen?
- Fagskoleutvalget foreslår en sterk reduksjon av antall fagskoler, fra 46 i dag til mellom 5 og 9. Hvilke fordeler og ulemper ser du ved dette sett fra bedriftens og fra arbeidslivets side?
- Er det noen andre ting vi ikke har snakket om, som du tror er relevant når det gjelder fagskolens samarbeid med arbeidslivet? Eventuelt noe du har lyst til å utdype?

Tusen takk for at du tok deg tid til intervjuet, det setter vi stor pris på! Er det greit om vi tar kontakt med deg i ettertid hvis det skulle oppstå noen uklarheter angående intervjuet?

Eksempel på intervjuguide, nøkkelinformanter

Bakgrunn

- Hva er din bakgrunn?
- Hva er/har vært din rolle opp mot fagskolen?

Historisk om fagskolene

Vi ønsker å få en litt bedre forståelse av den tekniske fagskolen som nasjonal institusjon, og hva som har drevet fram utviklingen av fagskolen til slik den er i dag. Vi har lest en del om dette, men ønsker å høre:

- Hva som er ditt perspektiv på den tekniske fagskolens utvikling, og hvilke aktører som har vært sentrale i utformingen av dagens fagskole?
- Hva slags rolle/plass har de tekniske fagskolene hatt i det norske utdanningssystemet?
 - Har dette endret seg?
 - Hva mener du bør være rollen til de tekniske fagskolene?
 - Noen ide om hva som hindrer dette fra å skje?
- Hva tenker du er den største forskjellen på tekniske fagskoleutdanninger og UH-sektoren?
- Hvordan utformer/fastlegger fagskolene sine utdanningstilbud? (feks. læreplaner)
 - Hvilke aktører er involvert? (og hvordan er de involvert?)
 - Fylkeskommunene/ arbeidslivets organisasjoner / relevante aktører i næringslivet

Identitet

- Vil du si at de tekniske fagskolene kan sies å være en enhetlig kategori (felles identitet: “fagskolen”), eller er det stor forskjell mellom fagskolene (fragmentert)?
 - Har du inntrykk av at det er geografiske forskjeller mellom fagskolene?
 - Hva slags forskjeller?
 - Har du inntrykk av at det er en forskjell mellom utdanningstilbud/fagavdelinger på de tekniske fagskolene?
 - Er noen typer utdanningstilbud bedre integrert i arbeidslivet?
 - Vet du om det er noe som er spesielt for bygg- og anleggsmiljøet ved fagskolene? (ettersom det er dette vi skal fokusere på)

Kompetansebehov i bedriftene

- Kompetansebarometeret: Hva tenker du om behovet for fagskolekandidater i bedriftene, og i samfunnet ellers?
 - Stabilt behov nasjonalt, eller lokalt behov?
 - Ønsker bedriftene spesialtilpasset kompetanse?
 - Ønsker de nasjonale/regionale, standardiserte samarbeidsformer?
 - Altså: Vil bedriftene helst samarbeide med skolene hver for seg, eller vil de ha samleorganer som “gjør det for dem”?

Tydlig avgrenset plass for kompetansen i bedriftenes hierarki

- Opplever du at bedrifter kjenner til hvilken kompetanse en fagskoleutdanning gir?
- Mange tenker at fagskoleutdannede skal ha en plass mellom fagarbeiderne og ingeniørene. Hva erfarer du er fagskoleutdannedes forhold til tilstøtende yrkesgrupper?

Vedlegg 5

- Er det egne stillinger i bedriftene for fagskoleutdannede?
 - Karriereordninger?
 - Arbeidsdelingshierarki
 - Lønnsstrukturer

Aksept i samfunnet og på arbeidsmarkedet.

- Status
 - Mange hevder at fagskolene har relativt lav status som et alternativ til høyere utdanning, til tross for at forskning viser at det er et stort behov for fagskoleutdannede. Hva er ditt inntrykk av dette?
 - Hvordan opplever du at kjennskapen til utdanningene er, både hos bedrifter, potensielle studenter, og samfunnet forøvrig
 - NOU-framlegget: Å komme hjem til jul og måtte forklare hva en fagskole er. Er dette et reelt problem?
- Tittel
 - Opplever du at det mangler en felles tittel blant fagskoleutdannede?
 - Er dette et problem for bedriftene?
 - Er det et problem for studentene?
- Transparens i veien inn i yrket (tydelig karrierevei)
 - I hvilken grad opplever du at det er en tydelig karrierevei for fagskolestudenter? (karriereutsikter)
 - Tilfang av studenter: populære?

Politikk og organisering for ivaretagelse av felles interesser

- Hvilken rolle har ulike arbeidsgiverorganisasjoner overfor fagskolene?
- Hva er arbeidstakerorganisasjonenes rolle overfor fagskolene?
- Hvilke organisasjoner stiller sterkest?
 - Hvilken rolle spiller de andre yrkesaktørens styrke, posisjon og sosiale forankring?

Næringslivets perspektiv: eierskap og samarbeid

NOUen mener næringslivet mangler eierskap til fagskolene.

- Hva har du av tanker rundt samarbeid/samspill mellom fagskoler og bedrifter?
 - Man har i dag en yrkesopplæringsnemnd i hvert fylke som jobber med fagutdanning hovedsakelig på vgs. mens NOU foreslår å opprette nasjonale fagråd. har du noen tanker rundt dette?
 - Kan du fortelle litt om hva slags tradisjon de tekniske fagskolene har hatt for å samarbeid med lokalt næringsliv?

Avsluttende spørsmål

- Har du gjort deg opp noen tanker om hva veien videre burde være for fagskolene?
- Er det noe annet vi ikke har snakket om som kan være relevant? evt noe du har lyst til å utdype?

Vedlegg 6

Innledende kartlegging

Vi er en studentgruppe fra Universitetet i Oslo som skal undersøke samspillet mellom tekniske fagskoler og omkringliggende bedrifter. I en innledende kartlegging ønsker vi å stille dere noen spørsmål om hvilke kontaktpunkter dere har til det lokale arbeidsliv, slik at vi kan få undersøkt hvilke samarbeidsformer som finnes.

Vi håper du/dere har mulighet til å svare på følgende spørsmål:

- Har dere samarbeidspartnere i det lokale næringslivet?
 - (samarbeid kan defineres på mange ulike måter. Her inngår blant annet kommunikasjon med lokale bedrifter, utveksling av kompetansebehov, gjesteforelesere fra bedrifter, praksisplasser...)
- Hvordan er samarbeidet organisert?
 - (formelle avtaler, muntlige intensjonsavtaler, jevnlig utveksling av informasjon...)
- Anslagsvis hvor mange samarbeidsavtaler/-partnere har dere?
- Har dere noe skriftlig informasjon om deres samarbeid med lokale bedrifter/næringsliv, dere kan sende oss?

Vi er en studentgruppe fra Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo. Vi går på masterprogrammet i Organisasjon, Ledelse og Arbeid (OLA), og utfører dette semesteret et forskningsprosjekt for NUTF (Nasjonalt Utvalg for Teknisk Fagskoleutdanning).

Hans Christian Sørhaug
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi Universitetet i Oslo
Postboks 1096 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 13.03.2015

Vår ref: 42311 / 3 / LMR

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 17.02.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>42311</i>	<i>Fagskolen og arbeidslivet - Prosjektforum UiO</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Hans Christian Sørhaug</i>
<i>Student</i>	<i>Åsa Paaske Gulbrandsen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 02.06.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Linn-Merethe Rød

Kontaktperson: Linn-Merethe Rød tlf: 55 58 89 11

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Kopi: Åsa Paaske Gulbrandsen aasapaaske@gmail.com

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 42311

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet. Dersom personopplysninger skal sendes elektronisk eller lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

Forventet prosjektslutt er 02.06.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette lydopptak

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet "Fagskolen og arbeidslivet - Prosjektforum UiO"

Bakgrunn og formål

Vi er en studentgruppe fra Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo, som denne våren skal gjennomføre et forskningsprosjekt om samarbeidet mellom tekniske fagskoler og omkringliggende bedrifter. Dette prosjektet gjennomføres for Nasjonalt Utvalg for Teknisk Fagskoleutdanning (NUTF), og er en del av masterprogrammet Organisasjon, Ledelse og Arbeid (OLA).

Formålet med studien er å undersøke hvordan samarbeidet mellom de tekniske fagskolene og arbeidslivet er praktisert, og hvilke betingelser som ligger til grunn for et slikt samarbeid. Ved å fokusere på samspillet mellom arbeidsliv og fagskoler, retter vi oppmerksomheten mot det som vi mener i stor grad definerer fagskolenes egenart, og håper å bidra med ny kunnskap om dette.

Valg av skoler til dybdeintervju, er gjort på bakgrunn av en kartlegging av samarbeidsformer ved tekniske fagskoler. Utvalget av case er ikke ment å være representativt i statistisk forstand, men har som formål å gi en økt forståelse av mekanismer for samarbeid.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Vi ønsker å gjennomføre et dybdeintervju, som vil vare ca en til to timer. Det vil bli stilt spørsmål om å beskrive skolens formelle og uformelle samarbeid med lokalt arbeidsliv, samt erfaringer og tanker rundt samarbeidets betydning for skolen og studentene. Vi vil også stille noen innledende spørsmål om fagskolens historie og organisering. Vi vil gjerne at samtalen tas opp med båndopptaker, dersom det godtas av deltaker. Opptaket vil kun bli hørt av prosjektgruppa i arbeidet med rapportskriving, og slettes når prosjektet avsluttes.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og alt som blir sagt vil bli anonymisert. Vi vil anonymisere både deltakere og skole. Det er kun prosjektgruppen som vil ha tilgang til personopplysninger, og personopplysninger/opptak vil lagres trygt på en passordbeskyttet ekstern harddisk/pc. Intervjuet skal kun brukes i sammenheng med rapporten, og både opptak og transkripsjon vil slettes så snart rapporten er levert og godkjent. Prosjektet skal etter planen avsluttes 02.06.15.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil ingen av opplysningene du har gitt bli brukt i studien.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med:

Kontaktperson: Åsa Paaske Gulbrandsen, 48007292, aasapaaske@gmail.com.

Ansvarlig UiO: Hans Christian Sørhaug, 92249317, 22841632, h.c.sorhaug@sosgeo.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)